Herg Benet

IULIAN TĂNASE

TEORIA TĂCERII

Iulian Tănase

Teoria tăcerii

Editura HERG BENET
2015

© 2015 Iulian Tănase

© 2015 Herg Benet Publishers, pentru prezenta ediție

Herg Benet Publishers
Str. Dr. Burghelea 22, sector 2, București, România
www.hergbenet.ro
editor@hergbenet.ro

Foto copertă: © 2015 Cristian Crisbășan
Concept grafic: The Spartan Bureau

Cartea este ilustrată cu fotografii de:
Cristian Crisbășan (29, 69, 75, 76, 86, 104, 106, 117, 130, 200, 211, 222, 249)
Vlad Eftenie (37, 101, 177, 209)
Bogdan Grigore (138, 260)
Cristina Șoiman (127, 240)
Iulian Tănase (41, 220)

ISBN ePub: 978-606-8530-97-0
ISBN Print: 978-606-8530-90-1

Colecția $\sqrt{5}$

Reproducerea integrală sau parțială a textelor nu este permisă fără acordul scris al deținătorului de drepturi de autor.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

IULIAN TĂNASE s-a născut pe 3 septembrie 1973 la Moinești, Bacău. A absolvit Academia de Studii Economice Bucureşti, în 1999, și Facultatea de Filosofie, Universitatea București, în 2010. A fost redactor la *Academia Cațavencu* (1997-2010) și la revista *Kamikaze* (2010-2011). Între 2004 și 2014 a fost realizator de programe la Radio Guerrilla.

Dintre volumele publicate în România: *Îngerotica* (1999), *Poeme pentru orice eventualitate* (2000), *Iubitafizica* (2002, 2003, 2013), *Sora exactă* (2003), *Ochiul exploziv* (2006), *Trusa instalatorului de umbre* (2006, împreună cu Dan Stanciu), *Abisa* (2007), *Adora* (2009), *Cucamonga* (2011), *Oase migratoare* (2011), *Manualul Îmblînzitorului de Cafele* (2013).

În străinătate a publicat volumele: *Balkanische Alphabete* (împreună cu Constantin Acosmei și Vasile Leac), traduceri de: Sabine Küchler, Hans Till și Ernest Wichner, Wunderhorn, Heidelberg (2009), *Aimétaphysique (la science des amours imaginaires)*, traducere de Valentina Butoescu, Éditions Le Coudrier, Belgia (2010), *La Demonadologio*, traducere în esperanto de Ionel Oneț, Eldonejo Bero, Rotterdam (2013).

A coordonat volumul colectiv *Pentru Gellu Naum / For Gellu Naum*, Editura Vinea/ICARE, 2002. Împreună cu Dan Stanciu și Sebastian Reichmann, coordonează publicaţia *Athanor. Caietele Fundaţiei Gellu Naum*.

A participat ca visiting writer la programul *International Writers Workshop*, Hong Kong (2008) și, cu lucrări, la *London International Festival of Surrealism* (2007, 2008). Este prezent cu texte în reviste și antologii din România, Germania, Austria, Anglia, Statele Unite, Hong Kong, Slovenia, Cehia. A susținut lecturi publice în China, Hong Kong, Germania, Austria, Italia, Slovenia, România.

În 2009 a primit Premiul Hubert Burda pentru tineri poeți din Europa de Est (Offenburg, Germania), iar în 2011 Premiul 1+1+1=1 Trinitate / Literatură (Graz, Austria)

Lui Bogdan,
pentru că merită

PRIMA INTRODUCERE
(REALISTĂ)

În cîte feluri se poate tăcea? Cînd mi-am pus această întrebare, în primăvara lui 2008, intuiția îmi spunea că se poate tăcea în fel și chip, că tăcerea este un teritoriu la fel de întins ca limbajul. Dincolo de resursele poetice naturale ale acestui vast teritoriu, eram interesat mai ales de mecanismele de funcționare a tăcerii, pe care o înțelegeam ca parte activă a limbajului. Am trăit apoi o dezamăgire cînd, la cursul de *Filozofia limbajulu*i de la Facultatea de Filozofie, pe care am absolvit-o doi ani mai tîrziu, tăcerea era completamente absentă. Nici unul dintre filozofii pe care i-am studiat la această materie (Frege, Russell, Strawson, Davidson, Kripke, Austin și tot neamul lor) nu sufla o vorbă despre tăcere. Limbajul era adus, oarecum cu forța, pe terenul logicii. Tăcerea era ignorată, deși un limbaj viu mi se părea de neconceput în absența tăcerii. Doar Wittgenstein părea să îi fi lăsat tăcerii o portiță deschisă, discutînd, în *Tractatus Logico-Philosophicus,* despre *inexprimabil ca element mistic* și despre tăcerea care trebuie păstrată în legătură cu lucrurile despre care nu se poate vorbi.

Jocurilor de limbaj *(Sprachspiele)* invocate în *Cercetări filozofice* am găsit de cuviință să le asociez, printr-o relativă opoziție, aceste jocuri de tăcere *(Schweigenspiele* sau *Stille-Spiele).*

Cartea de față nu este una de filozofie. Mi-aș fi dorit, desigur, să pot scrie o carte de filozofie despre tăcere, să îi pot aplica acestui vast teritoriu al tăcerii măcar o parte dintre teoriile filozofiei limbajului și, eventual, să inventez propriile mele teorii, dar a ieșit cu totul altceva. Acolo unde mintea a dat greș, sper că au reușit meditația și imaginația.

A DOUA INTRODUCERE
(CVASIREALISTĂ)

De vreo zece ani sînt realizator de programe la un post de radio. Am vorbit mult la microfon în toți acești ani, mai întîi dimineața, apoi noaptea și din nou dimineața și iarăși noaptea. S-au adunat mii de ore de vorbe, probabil prea multe. Această carte despre tăcere este un fel de penitență cu care sper că îmi voi răscumpăra măcar o mică parte din păcatele locvacității frivole pe care le-am comis în toți anii cînd am vorbit, uneori fără să am nimic de spus, în fața microfonului.

A TREIA INTRODUCERE (SUPERREALISTĂ)

În ziua cînd a împlinit patruzeci de ani, Pavel a înțeles că nu făcuse nimic în viață. Acolo unde prietenii lui reușiseră, el dăduse greș. Visele de noapte îi arătau, ca într-o oglindă a ratării, tot ce ar fi putut trăi, dar nu trăise. Visa copiii pe care nu i-a avut niciodată. Visa o femeie care îl aștepta la o masă, pe marginea unui drum, el o privește, în vis, de undeva de sus, ca dintr-un dirijabil, dar nu se poate apropia de ea, și femeia își trăiește toată viața într-o așteptare imobilă, părul îi albește, brațele i se usucă, lemnul mesei se macină, și neputința cu care el privește această scenă, care durează în vis o viață întreagă, îi întunecă mintea, și Pavel amețește, cade din dirijabil și aterizează pe podea, lîngă patul lui ca un eșafod rînced, îmbibat cu uleiurile resemnării, singurătății și disperării. Alteori, visa un bărbat care îi purta chipul prin lume, urcînd treptele cele mai de sus ale scării sociale, ceea ce i s-ar fi putut întîmpla și lui, poate, dacă ar fi fost tentat vreo clipă de carieră. N-a fost. Nu se născuse cu nici un talent de care s-ar fi putut agăța, după cum nu avusese niciodată inspirația sau dorința de a-și

inventa vreunul, așa cum fac adesea destui dintre cei cărora le e frică să rămînă singuri în fața destinului, un destin redus, cel mai adesea, la o banală biografie. I-ar fi plăcut să poată cînta la acordeon. Uneori, se imagina în fața unei femei frumoase, ca aceea din vis, mut de fericire, cu simțurile în flăcări, incapabil să scoată vreun sunet, de parcă cineva i-ar fi ferecat gîtlejul cu un lacăt invizibil, imens, însă acordeonul pe care și l-ar fi agățat în piept, ca pe o decorație dobîndită în urma vreunei bătălii cu deznodămînt aparent fericit, aparent eroic, ar fi trebuit să aibă rolul unui ventriloc cu gura cenușie, cu buza de sus albă și cea de jos neagră, a cărui armonică melodioasă i-ar fi ținut loc de gură și de inspirație, un magnet polifonic în stare să o mențină trează și atentă pe femeia din fața lui. Dar această femeie, posibilă într-o altă lume, nu a existat în lumea lui. I-a fost teamă să îndrăznească. Acordeoanele pe care le zărise în vitrinele magazinelor de instrumente muzicale n-au ajuns nici măcar pentru o clipă la pieptul lui, i-au rămas la fel de străine ca și femeia frumoasă, care, ca o fantomă senzuală și tăcută, a continuat să îi bîntuie, la răstimpuri, simțurile și disperarea.

La vîrsta de treizeci și patru ani, Pavel și-a pus o întrebare: „În cîte feluri se poate tăcea?“, pe care și-a notat-o într-un caiet, printre tot felul de însemnări lipsite de importanță. Habar nu avea în cîte feluri se

poate tăcea, nici nu era sigur că nu fuseseră și alții înaintea lui care să își fi pus aceeași întrebare, însă banalitatea vieții pe care o ducea, cîștigîndu-și traiul făcînd corectură la un ziar tabloid plin de subiecte jalnice, simțea că poate fi subminată de o astfel de interogație nu lipsită de substrat metafizic. Din cînd în cînd, mai ales în momentele cînd i se părea că se afundă într-un nimic vîscos, departe de orice orizont salvator, Pavel deschidea caietul cu însemnări la pagina unde își notase întrebarea – „În cîte feluri se poate tăcea?“ – și respira aerul revigorant al reveriei. Într-una din aceste dăți, a riscat și un răspuns: „O sută șaptezeci și trei“, și imediat a început să rîdă. Cum să se poată tăcea în atîtea feluri, s-a întrebat, sînt prea multe, însă o voce interioară, cu un timbru necunoscut, dar totodată familiar, i-a spus că nu sînt deloc prea multe, că, dacă te lași condus de ea, imaginația poate face minuni, și minunile le face în numele tău, nu într-al ei, pentru că imaginația nu are un nume, cum avem noi, deși ar putea avea, probabil, și un nume, dacă nu chiar mai multe.

În ziua cînd a împlinit patruzeci de ani, Pavel a înțeles, așadar, că nu făcuse nimic în viață, dar a mai înțeles ceva: că, măcar teoretic, mai avea încă vreo patruzeci de ani de trăit, ceea ce însemna că sentimentul de ratare pe care îl resimțea putea fi, dacă nu îndepărtat

definitiv, măcar estompat. A deschis caietul în care cu vreo șase ani în urmă își notase întrebarea – „În cîte feluri se poate tăcea?“ – și a început să scrie tot felul de posibile răspunsuri, unele fanteziste sau absurde, altele poetice ori filozofice. Cu timpul, și-a descoperit apetitul pentru improvizație literară, a făcut cercetări în zona filozofiei limbajului, punîndu-se la curent cu pozițiile lui Frege, Russell, Strawson, Davidson, Austin, Wittgenstein și așa mai departe, i-a descoperit pe Keith H. Basso, Peter Serracino Inglott și John Cage, a ascultat muzică și tăcerea din muzică, a citit cărți, a fost atent la tăcerea dintre cuvinte și de printre rînduri, a visat. Simțind că tăcerile ar putea fi ultimul lui tren în această viață, Pavel a început să scrie despre ele, s-a ținut cu dinții de tăceri, de tăcerile care, una după alta, se adunau în caietul lui, un caiet al supraviețuirii, aflat într-o perfectă antiteză cu ziarul tabloid la care, zi de zi, mai puțin sîmbăta, lucra cu normă întreagă, făcînd corectură. Și, în timp ce punea în ordine titlurile și articolele din ziar, Pavel se tot întreba: „Și, totuși, în cîte feluri se poate tăcea?“.

1. SE POATE TĂCEA DIN NAȘTERE

M-am născut într-o zi de luni, 3 septembrie, la ora 11, dimineața. Sînt al doilea copil al lui Ioan și al Nataliei. La nașterea mea, mama avea douăzeci și doi de ani, tata − douăzeci și nouă. Am o soră cu doi ani mai mare, Simona-Natașa, care este cel mai bun om din lume. Medicul ginecolog care a asistat-o pe mama la naștere mi-a dat nota 9.

– De ce nu 10? am întrebat-o pe mama cîțiva ani mai tîrziu, cînd deja eram elev la școala primară.

– Pentru că nu ai plîns atunci cînd te-a atins domnul doctor cu palma pe spate, mi-a spus mama.

– De ce m-a atins cu palma pe spate?

– Pentru că așa se face.

– Și-ar fi trebuit să plîng?

– Da.

– De ce?

– Toți copiii care plîng primesc nota 10.

– Dar la școală nu e așa.

– Bineînțeles, dar tu nu te-ai născut la școală.

– Și doar pentru că nu am plîns mi-a scăzut un punct?

– Da.

– Ai fost supărată pe mine că am luat 9?

– Nu.

– Dar la școală te superi dacă iau 9.

– Cînd te-ai născut nu erai elev.

Am zîmbit. Mama avea, ca de obicei, dreptate.

– Și nu doar că nu ai plîns, a continuat ea, dar n-ai scos nici măcar un sunet.

– De ce?

– Nu știu, te-ai încăpățînat să taci.

– Eram bolnav?

– Nu, erai perfect sănătos.

– Și-atunci de ce mi-a dat 9?

– Pentru că domnul doctor nu a înțeles de ce tăceai.

– E ceva rău să taci?

– Cînd te naști, e rău.

– De ce?

– Nu știu, poate pentru că doctorii se sperie cînd un nou-născut tace.

– S-a speriat de mine?

– Nu de tine, de tăcerea ta.

2. SE POATE TĂCEA ÎN FEL ȘI CHIP

Nimeni nu invită pe nimeni la un *pahar de tăcere,* dar *paharul de vorbă* la care unii îi tot invită pe ceilalți s-a umplut de mult, vorbele au umplut de mult toate paharele din lume, și producția de pahare nu poate ține pasul cu ele. Nisipul nu se poate transforma în sticlă pe cît de repede se transformă gîndul în cuvinte. Nisipul, se poate observa cu ochiul liber al minții, a rămas mult în urma gîndului și sticla mult în urma vorbei. E timpul să mai umplem paharele și cu transparența lichidă a tăcerii. E timpul să învățăm cum se poate tăcea. Se poate tăcea în fel și chip, într-adevăr, deși *în fel și chip* nu este decît o expresie, printre atîtea alte expresii.

Nimeni nu te învață cum să taci, cum să taci cu sens și tăcerea ta să exprime inexprimabilul. *Fără doar și poate există inexprimabil,* spunea Wittgenstein, și ce altceva poți face cu acest inexprimabil decît să îl taci, să îl taci și să îl faci, să îl faci vizibil, să îl arăți ca pe un *element mistic* de maximă importanță, și tăcerea ta, ca o lanternă mută, să lumineze inexprimabilul, proiectîndu-l pe retinele cinematografice ale reliefului uman

înconjurător.

În primii ani de viață ni se tot repetă cuvinte, niciodată tăceri, sîntem învățați să vorbim, să vorbim cît mai mult, să pronunțăm cît mai corect tot felul de cuvinte, în spatele cărora se ascund tot felul de lucruri: *fructele, legumele, animalele sălbatice, animalele domestice, anotimpurile* și așa mai departe, dar nimeni nu ne învață cum și cînd să tăcem, nimeni nu ne învață despre fructele și legumele tăcerii, nimeni despre tăcerile sălbatice, nimeni despre tăcerile domestice, nimeni despre anotimpurile tăcerii, ci doar să vorbim, tot timpul să vorbim, *mama, tata, papa, apa,* dar există și o mamă a tăcerii la pieptul căreia nu sugem niciodată, dar există și un tată al tăcerii a cărui voce nu o auzim nicicînd, dar există și o hrană a tăcerii din care nu ni se dă să mîncăm. Și, da, există și o apă a tăcerii din care, pentru o viață sănătoasă, ce bine ar fi să bem cîte doi litri în fiecare zi.

3. SE POATE TĂCEA NEÎNTREBAT

Oamenii mă privesc ciudat, mă privesc de parcă ar vrea să spună: „Iată-l și pe acest nefericit, tace gura fără el!“. Era o vreme cînd vorbeam neîntrebat. Pe atunci, gura mea vorbea fără mine, profita de absența mea pentru a vorbi, pentru a spune lucruri de care eu, care mă aflam în altă parte, nici măcar nu aveam habar. Cînd mă întorceam pentru a-mi recupera gura, înțelegeam că se spuseseră în contul meu lucruri pe alocuri cumplite și tot ce puteam face era să îmi închid, pentru o vreme, gura, o încuiam cu lacătul, nu era deloc plăcut. Treptat, însă, am descoperit – atît eu, cît și gura mea – binefacerile muțeniei și virtuțile tăcerii. Așa a ajuns gura mea să tacă fără mine, așa a ajuns cea care odinioară vorbea întruna să profite de absența mea pentru a tăcea, pentru a tăcea lucruri de care eu, care mă aflam în altă parte, nici măcar nu aveam habar. Cînd mă întorceam pentru a-mi recupera gura, înțelegeam că se tăcuseră în contul meu lucruri pe alocuri cumplite, și atunci îmi cinsteam gura ca pe o zeiță, îngenuncheam în fața gurii mele, îi aduceam ofrande, îi ridicam un mic

templu din bețe de chibrit.

4. SE POATE TĂCEA SPĂRGÎND LEMNE DE FOC

Iată uneltele de tăcut cum strălucesc ele în soare,
sînt unse cu uleiurile care pun pe fugă rugina cuvintelor.
Iată securea cum ține ea la distanță vorbăria inutilă,
iată bușteanul cum închide el ochii și primește lovitura în plin.
Și iată și cenușa cum se așază ea peste ciotul copacului care a fost cîndva,
iată cenușa cum încearcă să prindă rădăcini pentru a mai înfrunzi o dată.
Cenușa este viitorul lemnului de foc, tăcerea este aburul cuvintelor,
care ce noroc pe capul lor că nu au devenit simple vorbe în vînt.

5. SE POATE TĂCEA CU GURA PLINĂ DE CREIERUL UNUI IEPURE FĂRĂ AMINTIRI

S-a întîmplat într-o după-amiază de vară. Soarele ardea în flăcări, nimeni nu-l putea stinge. Iepurele Grigorie a făcut imprudența să joace, împreună cu un alt iepure, jocul de copii numit *Razele și vînătorii.* Iepurii, care erau vînătorii, s-au așezat la o anumită distanță unul de celălalt, iar razele între ei, undeva la mijloc. La începutul jocului, fiecare rază avea trei vieți, însă iepurii țînteau bine cu mingea lichidă și, în scurt timp, razele au fost atinse de minge, stingîndu-se. Una singură a scăpat, intrîndu-i lui Grigorie în ochi și arzîndu-i puținele amintiri pe care le strînsese cu multă trudă în scurta lui viață de iepure. A doua zi după ce și-a pierdut amintirile, Grigorie a fost împușcat de un vînător adevărat, a cărui cea mai mare plăcere era să mănînce, în tăcere, creier de iepure.

6. SE POATE TĂCEA ÎN TRECERE

A fost odată un oraș unde tăcerea era considerată sfîntă, la fel ca vaca în India. În centrul orașului exista o statuie ecvestră a tăcerii, în fiecare piață publică se găsea cîte un bust al tăcerii, și nu erau două la fel. Bulevardele orașului erau marcate cu *tăceri pentru pietoni.* Radiourile și televiziunile erau obligate, printr-o lege care în alte locuri ar fi putut părea cel puțin stranie, să difuzeze cîte o oră de tăcere pe zi, și acestea erau cele mai de succes emisiuni, unde marile corporații plăteau sume colosale pentru a avea reclamă. Locuitorii orașului tăceau de fiecare dată cînd aveau ceva de spus. Tăcerea era predată în școli, licee, universități, însă puțini erau aceia care obțineau un titlu de master sau de doctor în tăcere, și numai dintre acești specialiști erau aleși cei care conduceau destinele orașului. S-a întîmplat apoi că o molimă necruțătoare a lovit orașul. Un virus pentru care nu s-a găsit antidot a dezlegat limbile locuitorilor, care s-au trezit, deodată, vorbind. Vorbeau ori de cîte ori aveau ceva de spus, însă vorbeau și cînd nu aveau mare lucru de spus. Molima

vorbirii a cuprins în scurt timp întreg orașul, bronzul statuii ecvestre a tăcerii din centrul orașului s-a topit sub avalanșa vorbelor, la fel și busturile din piețele publice. Ora de tăcere de la radiouri și televiziuni n-a mai fost ascultată de nimeni și companiile și-au retras reclamele, iar emisiunile au fost înlocuite, în cele din urmă, de talk-show-uri penibile, de succes. Tăcerea nu a mai fost predată în școli și orașul a ajuns să fie condus de persoane dintre cele mai limbute. Pe bulevarde încă se mai poate vedea urma *tăcerilor de pietoni* de odinioară.

7. SE POATE TĂCEA, LA OBIECT, UN SINGUR LUCRU

Trebuie să ai în fața ochilor un singur obiect. Toate gîndurile care te iau cu asalt trebuie fie expediate, fie retopite în obiectul din față. Mintea trebuie golită de orice altceva, cu excepția obiectului. Recipientul marginal al tăcerii, să îl numim așa, este gura care articulează. Prin urmare, trebuie făcut în așa fel încît gura să se comporte ca un ochi ațintit asupra obiectului de tăcut. Avem de-a face cu o gură-ochi care vede și tace un singur lucru.

8. SE POATE TĂCEA ÎN CEL MAI DE DORIT FEL

Poate că nu te-ai gîndit niciodată cum anume ți-ai dori cel mai mult să taci, poate că nici nu ți-ai pus vreodată problema să taci, fiindcă, vezi tu, tăcerea nu e – iartă-mă! – pentru oricine. Nu oricine își poate ține în frîu vocile interioare, care, ca niște demoni flecari, simt nevoia să iasă la suprafață, și nu e deloc simplu să poți stăpîni legiuni întregi de cuvinte ce vor să devină vorbe, cuvinte care încearcă să își fac un rost în viață prin intermediul rostirii, și nu e nimic rău în asta, doar că și tăcerea simte nevoia uneori să-și facă un rost în viață, și ce mai contează cum taci, atîta timp cît felul în care taci ți se potrivește ca o mănușă. Important e să înțelegi că una e tăcerea minții și cu totul alta e tăcerea sufletului, deși există și cazuri fericite cînd ele se întîlnesc într-un același corp, cu pielea mirosind a mucegai, al vreunui sfînt uitat de lume.

9. SE POATE TĂCEA FĂRĂ NICI UN TEMEI

Cineva se apropie de tine și te întreabă care este motivul pentru care taci. Dar tăcerea ta este lipsită de orice temei, tu taci fără nici un motiv, și atunci ce-ai putea răspunde?! Tăcerea ta e precum credința, e o tăcere revelată, în Dumnezeu nu crezi pentru vreun anume motiv, în Dumnezeu crezi sau nu crezi, e atît de simplu. Tăcerea este, acum, Dumnezeul tău. Și nu spui nimic despre asta. Dacă spui, Dumnezeu dispare, lăsînd în urmă aburul sonor al unor explicații deplorabile.

10. SE POATE TĂCEA ÎN DRACI, SE PARE

Nu e nimic demonic aici. Dracii sînt doar substitutul infernal al abundenței. Cînd un bărbat spune: „Am iubit-o în draci pe această femeie“, nu trebuie să ne imaginăm că acel bărbat a iubit-o pe acea femeie în cine știe ce cotloane întunecate ale unor draci încăpători. E drept că sensul propriu al expresiei „am iubit-o în draci“ e mult mai generos decît sensul figurat, însă ceea ce vrea să spună bărbatul este doar că el a iubit-o mult, foarte mult, pe acea femeie. Și, dacă a iubit-o în draci, înseamnă că încă o mai iubește, e sigur că o mai iubește, doar că iubirea pentru ea s-a sedimentat și s-a depus undeva în subsolurile inimii, dar arheologii cardiaci lucrează, ei asta fac acum, și nu vor trece două-trei milioane de ani pînă cînd vor reuși să scoată la suprafață fosilele acestei iubiri.

La fel se întîmplă și cu tăcerea. *A tăcea în draci* înseamnă a tăcea abundent, luxuriant, fără măsură. Cîte cuvinte maligne nu intră în compoziția unor expresii de-a dreptul benigne!

11. SE POATE TĂCEA CÎND ORICE ALTCEVA ESTE PIERDUT

Am fost un jucător de cuvinte împătimit. Un *gambler* lexical, să zicem. Noapte de noapte, mi-am jucat cuvintele la cele mai faimoase cazinouri literare. Am cîștigat multe jocuri de cuvinte, mă îmbogățisem fără măsură, aveam mereu buzunarele doldora de cuvinte, pe care le împărțeam în stînga și-n dreapta, dăruindu-le oricui avea nevoie de ele. Am dus-o așa ani de zile pînă cînd, într-o zi, am început să pierd. Norocul își întorsese fața de la mine, cuvintele m-au părăsit unul după altul. În scurt timp, am rămas sărac lipit cuvîntului. Tăcerea e tot ce mi-a mai rămas prin buzunare.

12. SE POATE TĂCEA ÎN INTERIORUL UNEI SURDITĂȚI MATERNE

Înainte de a mă naște, eram un foarte bun înotător. În lichidul amniotic mă simțeam ca peștele în apă. Mama a știut, așa cum numai mamele pot ști, că poartă în pîntece un înotător de performanță, și a început să crească. Din dragoste pentru mine, mama a devenit uriașă. Aveam acum la dispoziție un bazin olimpic plin cu lichid amniotic. Băteam suta de metri în secunde din ce în ce mai puține. Înotam într-o tăcere perfect etanșă. Luni de zile m-am antrenat pentru o medalie, aveam toate motivele să sper la aur. Dar mama a început într-o zi să descrească. Apoi i s-a rupt apa, iar mie mi s-a rupt tăcerea. M-am trezit țipînd. La gît aveam o medalie însîngerată.

13. SE POATE TĂCEA ÎMPOTRIVA GLORIEI LUI DUMNEZEU

De fiecare dată cînd sînt întrebat dacă cred în Dumnezeu, tac. M-a întrebat un prieten:

– Crezi în Dumnezeu?

Am tăcut.

M-a întrebat mama:

– Crezi în Dumnezeu?

Am tăcut cu încăpățînare.

M-a întrebat un preot:

– Crezi în Dumnezeu?

Am tăcut cu înverșunare.

Apoi mi-a apărut în vis Dumnezeu, care m-a întrebat:

– Crezi în Dumnezeu?

N-am mai putut să tac. I-am spus:

– De ce vorbești despre Tine, Tu, care ești cel dintîi, la persoana a treia?

14. SE POATE TĂCEA CĂRÎND UN NOR ÎN SPATE

De patruzeci de ani duc cu mine, în spate, un nor. Medicii au rămas neputincioși în fața acestei stranii evidențe. Chimioterapia la care am fost supus nu a dat rezultate. Norul nu a putut fi extirpat, deși chirurgi dintre cei mai renumiți au încercat să îl îndepărteze, chiar cu riscul de a face să se reverse în sala de operație o ploaie torențială. Nu au reușit. Norul s-a încăpățînat să rămînă lipit de spatele meu, ca o cocoașă diafană, ca un gheb din vată de zahăr, o sferă al cărei conținut a rămas încă neclar. Examenele ecografice și testele de rezonanță magnetică au avut rezultate contradictorii. Unii medici au fost de părere că ceea ce car eu în spate e un nor arzător, încărcat cu gaze și cenușă vulcanică, însă e posibil ca în ziua acelui examen norul să fi ajuns la o temperatură ridicată din cauza stării febrile în care îmi amintesc că mă aflam. Alți medici au spus că norul din spatele meu este unul obișnuit, ca un burduf plin cu vapori și picături de apă, care, noaptea, se transformă în cristale de gheață în suspensie. Au existat și medici imagologi ceva mai excentrici, al căror diagnostic m-

a făcut să rîd: norul din spatele meu ar fi, după ei, un nor de stele, motiv pentru care l-au denumit Cocoașa lui Magellan. Boala este una rară, din cîte se pare. Nu cunosc să existe o altă persoană care să sufere de *nuage du mal*, cum ar spune francezii, sau *cloud of evil,* cum ar spune englezii.

Și numai norul pe care îl car în spate este de vină că îmi plac femeile-trăsnet.

15. SE POATE TĂCEA PE FUGĂ

Pe fugă se trăiește, pe fugă se gîndește, pe fugă se iubește, pe fugă se face dragoste, pe fugă se fac cele mai multe lucruri pentru care, odinioară, exista tot timpul din lume. Acum, tot timpul din lume nu mai există. L-a înghițit pămîntul.

16. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM LE-AI FACE O REVERENȚĂ UNOR CUVINTE DIN VIITOR

Știu că sînteți acolo, știu că mă așteptați, tăcerea ce mi-a inundat gura este un păianjen care iată-l cu cîtă rîvnă țese în jurul limbii mele, acoperind-o cu pînză ca pe o mobilă devenită inutilă. Pînza păianjenului crește și iese în lume printre dinții mei odinioară tăioși și se întinde pe sub voi ca o plasă de siguranță, înspre care acum, da, abia acum vă puteți arunca. Iată cuvintele din viitor aterizînd în siguranță în plasa tăcerii.

17. SE POATE TĂCEA CU GENUNCHIUL STÎNG ÎN FLĂCĂRI

În rotula genunchiului meu stîng îmi păstrez, ca într-o casetă de valori, toată averea. Pentru că hoții trebuie ținuți la distanță cu orice preț, mi-am tratat genunchiul stîng cu cele mai bune soluții ignifugare și, apoi, l-am învelit cu un bandaj inflamabil, într-o inocentă tentativă de armonizare a contrariilor. Ori de cîte ori alerg, averea depozitată în rotula genunchiului scoate un sunet de pasăre decorativă care încearcă să iasă din colivie. Cînd simt nevoia de a fi excentric, dau foc bandajului, privesc flăcările și tac.

18. SE POATE TĂCEA CU O BUCATĂ DIN URECHEA DREAPTĂ ÎNFUNDATĂ ÎN NAS

Urechea mea dreaptă este o lipitoare care îmi suge din tîmplă fără milă. O bună parte din sîngele care îmi irigă creierul ajunge în burta urechii mele drepte. Transfuzia aceasta intempestivă mă face să îmi pierd cunoștința, singura cunoștință de care eram sigur. În această stare vegetativă, se apropie de mine, ca prin vis, un chirurg cu nume ridicol, care îmi face o incizie în urechea dreaptă, eliberînd sîngele în creier. O bucată din ureche mi-o îndeasă în nas. Cînd mă trezesc, înțeleg că pot mirosi cu urechea și auzi cu nasul. În timp ce tac.

19. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI VORBI ÎNTR-O LIMBĂ MOARTĂ

Limbile nu mor, doar oamenii care le-au dat glas. Așa-zisele limbi moarte, pe care nu le mai vorbește nimeni, se metamorfozează într-o tăcere vaporoasă, care plutește deasupra pământului ca niște nori cumulus strălucitori. Și cine te oprește să te înalți pe vîrfuri și să îți înfășori pe un băț un nor de tăcere, din care să muști ca dintr-o vată de zahăr!? Norul de tăcere se topește, iată, pe cerul gurii tale.

20. SE POATE TĂCEA LA LUNĂ

Lupul Vasile obișnuia, pe vremea cînd era tînăr, să urle la lună. Își urla singurătatea și dragostea, sîngele îi dădea în clocot, arzîndu-i venele, și clocotele evadau, unul cîte unul, prin gîtlejul incandescent și o luau la goană spre lună, și nu trecea mult și urletele sîngelui aselenizau pe partea întunecată a lunii, și Vasile își pierdea, unul după altul, urletele. Iată-l, bătrîn și la fel de singur, tăcînd la lună, tăcerea e aceea care îi dă acum în clocot, și valurile de tăcere care îi ies din gîtlej se înalță la cer unul după altul și aselenizează pe partea luminoasă a lunii, pătînd-o.

21. SE POATE TĂCEA ALĂTURI DE UN NOU-NĂSCUT GĂLĂGIOS

Acest nou-născut, care mai are cale lungă pînă să capete formă de om, își plînge încontinuu apariția pe lume. Dacă nu l-aș iubi, mi-ar fi teribil de milă de el. Plînsul lui inundă întreaga casă. Trec dintr-o cameră într-alta înotînd prin acest plîns lichid. Tăcerea mă ajută să îmi țin respirația. Tăcerea mă ajută să nu mă înec.

22. SE POATE TĂCEA FĂRĂ RISCUL DE A AMESTECA CIFRELE CU NUMERELE

Dacă, așa cum spun pitagoricienii, totul e număr, înseamnă că și tăcerea e număr. Numerele sînt nobile, profunde, de o aristocrație matematică, și în nici un caz nu trebuie amestecate cu cifrele, care, fiind alunecoase, superficiale și desfrînate, pot fi ținute în frîu doar de niște ființe sobre precum contabilii.

23. SE POATE TĂCEA ÎN SPASME

Mușchiul tăcerii mi se contractă convulsiv și din gură îmi ies sunetele involuntare și violente ale unei tăceri dezarticulate. Membrii familiei mele mă privesc cu părere de rău.

– Ce rău mai tace, sărăcuțul de el, spune mama. Și toți ceilalți o aprobă.

– Urîtă criza asta de tăcere, spune tata. Și toți ceilalți îl aprobă.

Cineva propune să mi se introducă un termometru în gură, nu care cumva tăcerea să fie una febrilă. Medicul care a venit să mă vadă a încercat să facă lumină în gura mea:

– E o tăcere virală, spune el.

– Și asta ce înseamnă? îl întreabă, speriați, mama, tata și toți ceilalți.

– Asta înseamnă că trebuie să aveți grijă, pentru că se ia.

24. SE POATE TĂCEA PE BUZA PRĂPASTIEI

Prăpăstiile au, se știe, buze.

Buze pământii, abrupte, înfiorătoare.

Dacă ai ajuns pe buza prăpastiei, fii atent,

În orice clipă te-ai putea prăbuși.

Dacă ai ajuns pe buza prăpastiei, mai bine taci,

Orice ai spune, cuvintele ți-ar cădea în prăpastie, atrase de cîntecul de sirenă al gravitației.

Dacă ai căzut în prăpastie, tot ce trebuie să faci e să taci și să crezi.

Trebuie să crezi că acolo, sus, la suprafață, cineva tace ceva pentru tine.

Tăcerea e frînghia pe care o mînă necunoscută, o mînă salutară, ți-o aruncă.

Apuc-o cu amîndouă mîinile, în curînd vei fi la suprafață.

Tăcerea este scara pe care urci spre lumină,

Lăsînd în urmă buzele pământii ale prăpastiei.

25. SE POATE TĂCEA CA DIN GURĂ DE ȘARPE

Da, știm că se țipă ca din gură de șarpe, spaima este una dintre mamele bune ale țipătului, spaima încălzește țipătul la sîn, spaima are mulți sîni, ea este un *mamariapod* de temut și poate alăpta la sînii ei oricîte țipete nou-născute, care vor și muri la scurt timp după naștere, dacă nu cumva se va găsi prin preajmă vreun pictor norvegian care să imortalizeze țipătul pe o pînză înspăimîntătoare.

Spaimă, iată fiul tău!

Spaimă, iată fiul tău înfășurat în uleiurile acestei pînze ca-ntr-un giulgiu semnat de Karl Lagerfeld.

Tot așa se întîmplă și în cazul tăcerii.

Există spaime – să le zicem pitagoreice – care aduc pe lume tăceri în loc de țipete, tăceri înspăimîntătoare, tăceri înspăimîntenite, despre asta este vorba.

26. SE POATE TĂCEA PRIVIND O GĂINĂ ÎN OCHI

Găina nu are nici o vină că a aterizat pe una dintre pistele acestui bestiar al muțeniilor voluntare, ea este doar un biet obiect mișcător și aparent cretin de care cineva se folosește pentru a-și distila gîndurile într-un vid căptușit cu pene, pentru a-și dizolva prezența efemeră într-o absență de durată și pentru a mînca, poate, cîteva ouă fierte moi, cu sare, piper și puțin muștar.

27. SE POATE TĂCEA DINTR-O FOTOGRAFIE VECHE

Eram copil cînd am găsit într-un sertar o fotografie în sepia, cît o unghie, încadrată de o ramă textilă, croșetată de niște mîini îndelung răbdătoare, din care mă privea un bărbat la vreo patruzeci de ani, care, la puțin timp după ce fusese fotografiat, a și murit într-un accident. Bărbatul din fotografie are ochi albaștri, păr castaniu, pieptănat cu cărare într-o parte, și o expresie melancolică, încărcată de tristețe. E bunicul Savel, însă bunic a devenit post-mortem, în timpul vieții a fost doar soț al unei femei frumoase pe nume Natalia, tată a cinci copii minori și fiu al unor chiaburi cărora regimul comunist instaurat în România în 1947 le-a furat pămînturile, liniștea și viața. Unul dintre copiii acestui bărbat este tatăl meu, primul născut dintre cei cinci. Fotografia cît o unghie a stat zeci de ani rătăcită pentru a ieși la suprafață, întîmplător, dintr-o cutie prăfuită, descoperită în podul casei părinților mei. Bunicul Savel tace în această fotografie de mai bine de șaizeci de ani. Mă uit la el cu tristețe. Sînt un bărbat de patruzeci de ani care privește, în

oglinda unei fotografii vechi, un bărbat de patruzeci de ani. Se întîmplă, în anumite momente, să nu știu de care parte mă aflu și cine pe cine privește.

28. SE POATE TĂCEA LA MODUL PROVERBIAL

Înțelepciunea populară românească aduce un elogiu tăcerii, exprimîndu-și, totodată, neîncrederea în cuvîntul rostit.

Cine își păzește limba își păstrează capul.

Cine tace merge în pace.

Cine tace mai multă treabă face.

Cine vrea să trăiască în pace aude, vede și tace.

Cîinele latră, iar lupul tace și face.

Tăcerea e ca mierea.

Cînd nu tace o gură, nu tace o lume întreagă.

Cu răbdare și cu tăcere se face agurida miere.

Dacă nu știi vorbi, taci ca să-ți fie casa casă și masa masă.

Dacă vrei să trăiești liniștit, să nu vezi, să n-auzi, să taci.

De multe ori la-ntrebare / și tăcerea răspuns are.

De multe ori limba taie mai mult ca sabia.

Își pune lacăt la gură.

Pune-ți frîu la gură și lacăt la inimă.

A lega limba cuiva.

A se bate lupii la gura cuiva.

A tăcea ca zidul.

Ochii închiși și gura închisă duc pe mulți la fericire.

Scump la vorbă.

Cîinele care latră nu mușcă.

Ori zi ceva mai bun decît tăcerea, ori taci.

29. SE POATE TĂCEA FLUTURÎNDU-ȚI BRAȚELE PE LÎNGĂ UN FLUTURE DE LUT

Într-o dimineață de marți, arheologul Demetru D., în vîrstă de treizeci și doi de ani, se afla la lucru în situl unde fusese repartizat alături de alți doi arheologi cam de aceeași vîrstă cu el. Era o zi caldă de vară, vîntul adia ușor, iar pe deasupra munților aflați la cîțiva kilometri depărtare se adunaseră cîteva armate de nori. Era abia trecut de ora nouă, dar soarele ardea cu destulă putere și, ridicîndu-și privirea din pămînt, Demetru a simțit în aer apropierea furtunii. La vreo sută de metri de el, cei doi tovarăși de șantier discutau cu gesturi largi, dar Demetru nu le putea înțelege vorbele.

Cu cîteva minute înainte de ora zece, cazmaua lui Demetru s-a lovit de ceva tare. A lăsat-o jos, a luat un șpaclu și început să dea la o parte pămîntul din jurul acelui obiect. Mai întîi a ieșit la iveală ceva ce părea o aripă din lut ars, pe care a curățat-o cu o pensulă. Aripa se continua la stînga cu un cilindru de vreo treizeci de centimetri lungime, care, spre extremități, se tește și se îngusta. A înțeles că e vorba

de un fluture cînd a ieșit la suprafață și cealaltă aripă. Cu răbdare și minuțiozitate, Demetru a eliberat complet fluturele din pămîntul argilos. L-a apucat cu amîndouă mîinile și a simțit că este mult mai greu decît ar fi fost normal pentru un obiect din ceramică. Privindu-l mai atent, a înțeles că ceea ce ținea în mîini era un ulcior în formă de fluture. Din burta fluturelui se auzea un zăngănit de metal, iar Demetru s-a gîndit imediat că ar putea fi o comoară. Și așa era. Ținea în mîini o comoară. Fluturele era plin cu monede, pe care tînărul arheolog, mai emoționat ca oricînd, le-a deșertat pe un prosop pe care îl întinsese direct pe pămînt. Le-a numărat: erau cincizeci și trei de monede dacice din aur. O comoară neprețuită. Între timp, cerul aproape se întunecase.

Demetru le-a făcut semn colegilor de șantier să se apropie. Cînd au văzut comoara, cei doi arheologi au rămas perplecși. Au schimbat între ei cîteva priviri în care se amestecau uimirea și invidia, uluiala și gelozia. Privirile lor păreau să dea în clocot, în clocotul unui complot.

– Ce-ai de gînd să faci cu monedele și fluturele? l-a întrebat pe Demetru unul dintre ei.

– Cum adică ce-am de gînd să fac? s-a mirat Demetru. Pot să fac altceva decît să le predau Institutului? i-a răspuns el, parcă neînțelegînd întrebarea colegului

său.

Din nou cei doi au făcut schimb de priviri și au izbucnit în rîs. Un rîs nervos, neliniștitor.

Celălalt, care încă nu vorbise, a spus:

– Demetru, poate că tu ți-ai propus să mori sărac și noi aflăm despre asta abia acum…

– Nu înțeleg despre ce vorbești, i-a retezat vorba Demetru, din ce în ce mai nedumerit.

Se aștepta ca cei doi colegi ai lui să se bucure de această descoperire, nicidecum să reacționeze ca doi borfași puși pe jaf.

Demetru le-a întors spatele și s-a îndreptat spre rucsac pentru a lua cîteva pungi în care să depoziteze obiectele. Lovitura în cap, venită din spate, l-a doborît. A căzut izbindu-se cu fruntea de pămînt. Afară a început să plouă torențial și din pămîntul fierbinte se ridicau valuri de aburi, și aburii s-au amestecat cu sufletul lui Demetru și, împreună, au format un nor avînd conturul unui fluture, care s-a înălțat în văzduh, luîndu-și zborul către munții din apropiere.

30. SE POATE TĂCEA IEPUREȘTE

Tac iepurește toți cei care așteaptă un moment favorabil pentru a vorbi. Să luăm cazul lui Giacomo Puccini, în vîrstă de patruzeci și trei de ani, inginer electronist la o renumită fabrică de mașini de spălat din Bolzano. La patruzeci și doi de ani și jumătate, Giacomo s-a convertit la tăcere în urma insistențelor șefului său de secție, care i-a dat asigurări ferme că, dacă va începe să tacă, nu își va pierde slujba. Giacomo s-a încrezut în vorbele șefului său și a tăcut. Însă temperamentul său vulcanic (un amestec tulbure de paranoia și compulsivitate) nu i-a permis să tacă omenește, ci numai și numai iepurește. Asta înseamnă că tace ce tace, apoi, cînd șeful deja e încredințat că subalternul său și-a învățat pe dinafară lecția tăcerii, ca un acusmat de modă nouă exemplar, Giacomo se apucă să turuie preț de cîteva secunde, cel mai adesea neinteligibil și, prin urmare, cu atît mai supărător, apoi cade din nou într-o transă de iepurească silențiozitate. Și tot așa. Și *doar* așa. Șeful e convins că Giacomo e nebun, însă promisiunea pe care i-a făcut-o îl împiedică să îl dea afară.

Lîngă fabrica de mașini de spălat din Bolzano se află o celebră fermă de iepuri, a cărei proprietară, pe nume Claudia Cardinale, femeie căsătorită și mamă a cinci copii, este amanta lui Giacomo, încă burlac.

31. SE POATE TĂCEA CU GURA PLINĂ DE PEȘTI

Avea buze transparente și dinți de sticlă. Oamenii se uitau în gura lui ca la un acvariu, avea gura plină de pești exotici care înotau în tăcerea aceea lichidă care se izbea în valuri de zidul de sticlă al dinților. Limba făcea valuri cu mișcări precise, și toți peștii vopsiți în culori inexistente se lăsau legănați de valurile tăcerii care urcau pînă spre cerul gurii, și lumea se uita în gura lui și se minuna.

32. SE POATE TĂCEA CU LIMBA INCENDIATĂ DE CUVÎNTUL FOC

Slabe șanse să auzi pe cineva în această viață spunîndu-ți: „Tăcerea ta adevăr grăiește!“, și asta pentru că oamenii se uită unii în gura celorlalți doar atunci cînd gura lor spune ceva, de unde și expresiile „Gura păcătosului adevăr grăiește“ sau „Adevăr vă spun vouă“, de parcă păcătosul n-ar putea să și tacă vreun adevăr, ceva, sau de parcă întemeietorilor de religii, atîția cîți or mai exista, le-ar fi imposibil să ne și tacă, în față, vreun adevăr, oricît de mic.

Să luăm cazul cuvîntului *foc*. *Foc* e un cuvînt dat naibii, care poate face cît o propoziție. În logică se spune că doar propozițiile pot fi adevărate sau false, niciodată un singur cuvînt. Fals: uneori, un singur cuvînt poate funcționa ca o propoziție și, prin urmare, poate avea valoare de adevăr.

Focul nu este cel mai stabil lucru din lume, cu asta pompierii sigur sînt de acord. Însă nu focul ca materie ne interesează pe noi aici. Mai mult decît substantivul *foc*, ne interesează, acum și aici, propoziția *Foc!*, despre care vom

încerca să spunem cîteva lucruri. Aristotel și, într-o primă fază, Platon au lăsat să se înțeleagă că *ceva* poate *da de înțeles* doar dacă are ca părți componente un nume (substantiv) și un verb. Însă „definirea propoziției cu ajutorul funcției ei semantice (aceea de a da de înțeles ceva) permite să vorbim și despre propoziții formate dintr-un singur cuvînt; de exemplu, «Foc!» nu este doar un cuvînt care are un înțeles, ci poate fi folosit și în așa fel încît să comunice ceva. În acest caz cuvîntul funcționează ca propoziție“ (Ernst Tugendhat & Ursula Wolf). Vom încerca să arătăm cum poate funcționa acest cuvînt ca o propoziție. Pentru asta, trebuie să ne referim la *instabilitatea cuvintelor*. Atunci cînd un cuvînt, care nu este ceva stabil (nu este stabil în sensul că nu are valoare de adevăr), poate fi pus pe picior de egalitate cu o propoziție, înseamnă că *instabilitatea* acelui cuvînt conține o doză considerabilă de *stabilitate*. Îi vom spune *stabilitate contextuală,* deoarece acel cuvînt încetează de a mai fi instabil pentru simplul motiv că ajunge să fie plasat într-un anume context semantic. Acest context semantic face din cuvîntul inițial instabil unul stabil, deci contextul semantic produce mutații în „jocul vorbirii“. Un cuvînt care a devenit stabil datorită unui context semantic ajunge să aibă – și are – în structura sa internă un predicat. Avînd un predicat, cuvîntul are și valoare de

adevăr. Pentru propoziția *Foc!*, derivată din cuvîntul *foc*, contextul semantic considerat aici este incendiul. În acest context semantic, propoziția *Foc!* poate fi echivalată astfel: a) Arde o casă! (dacă nu arde o casă, propoziția *Foc!* este falsă; dacă arde, propoziția *Foc!* este adevărată); b) E necesar să vină pompierii! (propoziția, deși aparent imperativă, are valoare de adevăr: dacă incendiul este real, atunci este adevărat că e necesar să vină pompierii); c) Ajutor! (este unul din cazurile în care o rugăminte poate avea valoare de adevăr, ceea ce vine în contradicție cu postulatele logice ale lui Aristotel: dacă avem de-a face cu o alarmă falsă, *Foc!* este o propoziție falsă, deci nu este adevărat că avem nevoie de ajutor). Dincolo de aceste traduceri, mai mult sau mai puțin relative, este important de remarcat că există cuvinte care comunică și, atunci cînd comunică, aceste cuvinte înglobează contextul semantic. *Foc!*, în acest caz, conține un *incendiu*, care conține predicatul *arde*.

33. SE POATE TĂCEA CU FRUNTEA SPRIJINITĂ DE UN MUNTE DE AER

„Munții noștri aer poartă“ – acesta este sloganul stațiunii Phainos, din Grecia, unde am ajuns în vara anului cînd am împlinit treizeci de ani. Am închiriat o casă pe coasta unei terase, dedesubtul căreia se întindea, albastră și lenește, ca o pisică norvegiană de pădure cu burta plină de pești, marea. Munții de aer se aflau la mică distanță de casă. În fiecare dimineață, înotam în mare, apoi mergeam să îmi lipesc fruntea sărată de versanții transparenți ai munților. În acea vară memorabilă mi-am făcut rezerve imense de tăcere.

34. SE POATE TĂCEA CU O MONEDĂ VECHE PE GURĂ

Se întîmplă așa: mă lungesc în pat, cu fața în sus, îmi așez moneda pe gură și aștept nici eu nu știu prea bine ce. Poate că îl aștept pe luntraș. Da, cel mai probabil, pe el îl aștept. Îl aștept să vină în acvariul în care, ca un pește cu solzii albiți de ani, abia mai pot înota prin mlaștina transparentă a singurătății. Îl aștept să vină și să mă treacă de partea cealaltă a cuvintelor și să mă lase în Hadesul tăcerii din urmă.

La început, țin moneda pe gură, dar apoi mi-o vîr înăuntru și o țin ca pe o tabletă căreia milioane de ani nu i-ar ajunge pentru a se topi la focul umed al limbii mele. Moneda este una foarte veche, o drahmă de argint, bătută la Histria în secolul V î.e.n., un dar pe care l-am primit de la un prieten pasionat de numismatică în ziua cînd am împlinit treizeci și cinci de ani. Limba mea știe moneda de argint pe de rost. Cunoaște la perfecție conturul vulturului care ține în gheare un delfin. Îi știe și delfinului conturul. Limba mea e un orb care citește la perfecție în Braille, trecîndu-și apexul peste fiecare dintre literele care alcătuiesc cuvîntul ΙΣΤΡΙ,

imprimat pe fața monedei. Limba mea cunoaște pe dinafară laturile ușor curbate ale acestui *quadratum incusum* în care se află vulturul și delfinul. Nu o dată a simțit gustul cărnii de argint a vulturului și-al cărnii de argint a delfinului.

Dar reversul, reversul este acela care o interesează pe ea în cel mai înalt grad. Pe reversul monedei se află două capete de bărbați, dispuse invers, care ar putea fi chiar Castor și Pollux, cei cărora li se mai spune și dioscuri. Pollux era nemuritor, avîndu-l tată pe Zeus, iar Castor era muritor, tatăl acestuia fiind Tyndareus. Aveau aceeași mamă, pe Leda. Limba mea trece peste chipul cînd al unuia, cînd al celuilalt, dar nu știe care este unul și care este celălalt, și asta o neliniștește.

Mă uit la ceas. Luntrașul întîrzie sau, poate, a venit deja și, negăsind moneda care ar fi trebuit să fie pe gură, a plecat și m-a lăsat să înot mai departe în mlaștina asta transparentă.

35. SE POATE TĂCEA TOT CE E OMENEȘTE POSIBIL

Tot ce e omenește posibil cuprinde un infinit de posibi-lități. E adevărat că nici infinitul nu mai e ce-a fost, dar omenescul și-a păstrat totuși intactă adîncimea, în ciuda răului, cu nimic mai puțin omenesc decît binele, care iese din ce în ce mai des la suprafață. Sînt multe lucruri de tăcut în această viață. *Das Schweigen ist menschlich, zu menschlich,* cum ar spune Zarathustra dacă s-ar mai afla printre noi, și cine ne poate garanta că nu se află!?

36. SE POATE TĂCEA ÎN DODII

Dacă vreți o părere sinceră, eu cred că numai amatorii tac în dodii. Eu obișnuiesc să îi numesc dilentanți ai tăcerii. Un profesionist, nici în glumă, nu îți va tăcea în dodii. Dodiile sînt pentru indivizi fără un fundament teoretic. Dodiile sînt pentru indivizi plictisiți. Dodiile sînt pentru cei care nu știu să aștepte. Să aștepte ce anume, v-ați putea întreba. Să aștepte, v-aș putea răspunde, închegarea unui sistem consistent și coerent de tăceri, de exemplu, ca un echivalent al *Fenomenologiei spiritului* (Hegel) sau al *Criticii rațiunii pure* (Kant). Cine ne oprește, în fond, să exagerăm!? *A tăcea în dodii* face parte din aceeași familie cu *a vorbi în dodii, a zîmbi în dodii, a face dragoste în dodii, a-ți fi dor în dodii, a fi odios în dodii, a scrie ode în dodii* și așa mai departe. Dodiștii tăcerii nu pot fi luați în serios. Ei vorbesc chiar și-atunci cînd tac, ceea ce este îngrozitor.

37. SE POATE TĂCEA ÎN COADĂ DE PEȘTE

Mama ar fi vrut să îmi spună Ioan, însă tatăl meu, Amitai, nu a fost de acord, insistînd ca Iona să fie numele meu. Și așa a fost. Recunosc: n-am vrut să merg la Ninive pentru a le anunța păcătoșilor de-acolo nimicirea ce avea să se abată în patruzeci de zile asupra cetății lor. Gura mea trecuse deja de partea tăcerii, și a renunța la ea pentru a anunța venirea unui iminent dezastru ar fi fost ca și cum un pustnic ar fi renunțat la sfințenie pentru a comite o crimă – așa gîndeam, poate greșit, pe-atunci. Am găsit la Iafo o corabie care mergea la Tars, am plătit biletul călătoriei, dar un alt preț, cu mult mai mare, a fost cît pe ce să coste întreg echipajul de corăbieri atunci cînd s-a declanșat năprasnica furtună. Corăbierii au început să se roage, fiecare la propriul dumnezeu, iar eu m-am dus să mă culc pe fundul corabiei. Nimicitoarea furtună nu mă privea pe mine, credeam, însă cîrmaciul m-a trezit din visul nevinovăției în care mă cufundasem și mi-a spus: „De ce dormi? Scoală-te și cheamă pe dumnezeul tău, poate se va îndura de noi și nu ne va lăsa să pierim!“. M-am rugat în

tăcere, urcînd, alături de cîrmaci, pe puntea vasului, transformată între timp într-o adevărată punte a suspinelor. Corăbierii se rugau de-a valma, în limbi diferite, la dumnezei diferiți. Eu am continuat să mă rog în tăcere. Apoi, oamenii aceia m-au întrebat cine sînt și cărui dumnezeu mă rog. Le-am făcut semne că nu pot vorbi, ei m-au întrebat dacă sînt mut, am dat din cap că nu. Atunci am auzit încă o dată vocea care declanșase furtuna și, făcîndu-mi-se milă de oamenii aceia nevinovați, m-am aruncat în mare și, așa cum se știe, furia mării s-a potolit pe dată. Dumnezeu știe cum am ajuns în burta peștelui, îmi amintesc doar că înăuntru era lumină și, în spate, spre coadă, se afla o masă cu două scaune, așezate față în față, dintre care unul era gol, iar pe celălalt stătea un bătrînel aplecat asupra unei table de șah. Cînd m-a văzut, mi-a spus: „Te așteptam, așază-te! Tu vei juca cu piesele negre. Înmulțește fiecare piesă cu opt mii și vei avea numărul locuitorilor din Ninive, viața acestora depinde de mutările pe care le vei face!“. Pentru că mă încăpățînam să nu renunț la tăcere, nu i-am putut spune bătrînelului că jocul de șah îmi era complet necunoscut.

38. SE POATE TĂCEA ULTIMATIV

E tăcerea dinaintea declanșării atacului. Conducăto-rii taberei asediate iau act de tăcerea ultimativă a invadatorilor, îi analizează condițiile, o întorc pe toate fețele, discută despre ea. Condițiile pe care tăcerea asediatorului ni le impune sînt inacceptabile, își spun conducătorii cetății, noi sîntem totuși o cetate care numără cîteva mii de bărbați apți de luptă, nu putem capitula fără nici un fel de rezistență în fața acestei tăceri, oricît de adîncă și de tăioasă ar fi, așa ceva nu e posibil, își spun conducătorii cetății, vom lupta, spun ei. La ora cînd ultimatumul expiră, toți sînt pregătiți de luptă. Tăcerea invadatorilor se năpustește ca o furtună asupra cetății, luptătorii încep să respire greu, strigătele de spaimă și uimire li se opresc în gît, ca niște oase de pește transparente care le înecă suflul. Furtuna a încetat, la fel și bătălia. Ca o ceață grea, apăsătoare, tăcerea se lasă acum peste cetate.

39. SE POATE TĂCEA CU PICIOARELE ÎNFIPTE ADÎNC ÎN CENTRUL LUMII

Așa cum s-a spus despre Dumnezeu că e un cerc cu centrul peste tot și raza nicăieri, la fel și despre centrul lumii se poate spune că se află peste tot, și asta nu doar pentru că Pământul e rotund, ci și pentru că Universul e infinit. A tăcea cu picioarele înfipte adînc în centrul lumii înseamnă să taci acolo unde îți e locul, și e cum nu se poate mai bine ca tăcerea ta să fie cu picioarele pământ.

(Cine a spus această vorbă: „Cerul înstelat al gurii deasupra mea și tăcerea morală în mine“? Să fi fost Kant?!)

40. SE POATE TĂCEA DIN PRIVIRI

Fructe invizibile ale ochilor, privirile fac schimb de cuvinte într-o muțenie imaculată. Stăm la o masă și ne privim în ochi. Pentru a preîntîmpina tentația vorbirii, ne-am ferecat gurile cu centuri de castitate. Dacă flecăreala este desfrîu, tăcerea nu poate fi decît cauza și efectul ascezei verbale. Ochii preiau din mers funcțiile vorbirii. Privirile devin limbaj viu. Pupila este limba care se dilată și se contractă, lăsînd să treacă prin ea atîta cantitate de lumină cîtă e nevoie. Pleoapele sînt dinții, poate. Se spune că ochii sînt poarta sufletului și noi exact asta și facem: învăluiți în tăcere, ne lăsăm sufletele să se amestece cu privirile și să comunice unul cu celălalt, dincolo și dincoace de cuvinte.

41. SE POATE TĂCEA CONTRA VÎNTULUI

Ioan Sebastian Pîrîu, în vîrstă de șaizeci și trei de ani, tată a unsprezece copii și bunic a treizeci și șapte de nepoți, își alege cele mai nepotrivite momente pentru a tăcea. Cînd soția lui, doamna Ioana Sebastiana Pîrîu, îl întreabă ce vrea să mănînce la prînz, el tace, iar ea este nevoită să gătească ce o taie capul, pentru ca apoi, văzîndu-se cu mîncarea în farfurie, el să spună că nu asta și-ar fi dorit să mănînce, dar cînd ea îl întreabă ce anume și-ar fi dorit să mănînce, el tace. Și scenariul acesta de o domestică absurditate se repetă la nesfîrșit. Fiul cel mare al lui Ioan Sebastian Pîrîu, Ioan Sebastian Pîrîu Junior, obișnuiește să spună despre tatăl său că tace contra vîntului. Cînd taci contra vîntului, cuvintele pe care s-ar fi cuvenit să le rostești la momentul potrivit se întorc împotriva ta, stropindu-te și udîndu-te din cap pînă-n picioare. Ioan Sebastian Pîrîu are mai tot timpul hainele ude pe el, dar cînd soția sa îl întreabă dacă n-ar dori să își pună unele uscate, el tace, udîndu-se și mai tare.

42. SE POATE TĂCEA STRÎNGÎND UN NOR LA PIEPT

În dimineața zilei cînd am împlinit nouă ani, mama mi-a arătat cîțiva nori răzleți care pluteau deasupra casei, pe sub cerul transparent al acelui început de septembrie. Mi-a spus că, fiind ziua mea de naștere, îmi pot alege de pe cer orice nor doresc. Mi-am ales unul rotund și pufos, părea o oaie din vată de zahăr. Mama s-a înălțat pe vîrfuri, a cules norul promis de pe bolta de deasupra casei și mi l-a întins. L-am strîns la piept ca pe o minge fantomatică și am simțit așa o mare fericire, că toată ziua n-am mai putut scoate nici un cuvînt.

43. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM I-AM (RE)DA CUVÎNTUL NATURII

43.1. Stă în natura liniștii nici să nu tacă, nici să nu vorbească, sau să tacă la fel cum vorbește și să vorbească la fel cum tace. John Cage spunea că vrea să dea din nou cuvîntul Naturii, „dincoace de orice filtrare culturală“ (Françoise Bonardel).

Vocea Naturii e liniștea, cu toate sunetele ei amestecîndu-se și retopindu-se unele într-altele. Așa cum Novalis a schițat o concepție filozofică a bolii în vederea regăsirii naturii acustice a sufletului, la fel John Cage a descoperit natura acustică a tăcerii și a liniștii.

43.2. „În calitate de compozitor, Cage nu mai urmărește să determine natura muzicii ca esență, ci esența muzicii ca natură.“ (D. Charles)

43.3. Într-un interviu cu Brian Eno, John Cage a spus: „*Let sounds be themselves rather than vehicles for man-made theories or expression of human sentiments*“ („Să lăsăm sunetele să fie ele însele mai degrabă decît vehicule pentru teoriile fabricate de om sau expresia sentimentelor umane“). Cu alte cuvinte, să lăsăm sunetele să fie animalele sălbatice

care vor ele să fie și să nu mai încercăm să le dresăm.

4’33” este cea mai cunoscută și mai controversată lucrare a lui Cage, o compoziție în trei acte pentru orice instrument sau combinație de instrumente, pe care muzicienii le mențin tăcute pe întreaga durată a reprezentației. Sînt patru minute și treizeci și trei de secunde de liniște, și tot ce se aude în sălile de concerte unde *4’33”* este pusă în act sînt sunetele pe care le scoate auditoriul: respirații, foșnete de haine, un acces de tuse, poate, fîlfîitul unui picior așezîndu-se peste celălalt picior, diverse uimiri și surîsuri de o sonoritate reținută, un strănut izolat, pocnetul unui deget sau al unui genunchi, un chicot pe bază de extaz, o șoaptă complice, oftaturi discrete și tot felul de zgomote și sunete neprevăzute care intră în alcătuirea liniștii.

44. SE POATE TĂCEA PENTRU A ÎNCERCA SĂ TE MAI NAȘTI O DATĂ

Unii o suspectau că tăcerile ei erau o oglindă înșelătoare în care cuvintele par mult mai departe decît sînt în realitate, o suspectau că umblă cu cuvintele vopsite în nuanțele evanescente ale unei mutenii contrafăcute, încercînd, astfel, să își mascheze adevărata natură. Aveau dreptate. Totul era o prefăcătorie. Tăcerile ei erau o mască pe care și-o trăgea peste miile de chipuri ale vuietului care îi ieșea din măruntaiele pieptului, îi escalada pereții alunecoși ai gîtlejului și i se izbea cu putere de partea lăuntrică a măștii trase peste gură. Purta măștile tăcerii ca pe niște veșminte strălucitoare care îi vin bine corpului, dar nu îi vin bine sufletului.

Înainte de a muri, a lăsat un bilet în care nu doar că și-a recunoscut înșelătoria, dar a mai și oferit motivul pentru care își înscenase toate acele tăceri, iată-l:

Dacă tăcerile n-au fost ale mele, așa cum unii, pe bună dreptate, m-au suspectat, ci doar unele de împrumut, la fel cum și măștile sînt niște chipuri de împrumut, nici cuvintele de mai jos, care explică întreaga înscenare, nu vor fi ale mele. Le-am găsit în

finalul celei de-a doua rugăciuni a prințesei khazare Ateh: „Dacă m-ar întreba cineva la ce atîta prefăcătorie, aș răspunde: încerc să mai vin o dată pe lume, dar să-mi iasă mai bine…“.

Eu îmi doream să fiu o tăcută, să fiu, așadar, o alta decît cea care eram, de aceea tăceam. Dar acum e deja prea tîrziu. Sau, poate, mult prea devreme.

45. SE POATE TĂCEA ÎN CEA MAI MARE GRABĂ

Cînd găsea cîte ceva de tăcut, își închidea gura în cea mai mare grabă, la fel cum închizi ferestrele cînd se pornește furtuna. Își trăgea pleoapele peste ochi și se punea pe tăcut. Tăcea într-o încremenire perfectă, tăcea galopînd pe cîmpia dinlăuntrul ei, tăcea într-o oră cît alții într-o viață.

46. SE POATE TĂCEA CU O PIATRĂ PREȚIOASĂ SUB LIMBĂ

Italianul Girolamo Cardano (1501-1576) a fost un geniu nebun, de o inventivitate uimitoare. Medic, matematician, fizician, astrolog și un *gambler* împătimit, Girolamo petrecea ore în șir, zilnic, jucînd zaruri și șah. A și scris, în jurul anului 1564, o carte despre jocurile de noroc, *Liber de ludo aleae,* care cuprinde nu doar prima tratare sistematică a probabilității, ci și o secțiune despre metodele eficace de a trișa. Cartea a fost publicată abia în 1663.

Trecea drept fiul natural al lui Fazio Cardano, geometru și procuror al fiscului; în fapt, părinții lui trăiau separați, iar mama sa, o văduvă tînără, avea alți trei copii dintr-o primă căsătorie. Cardano, după o copilărie bolnăvicioasă și tristă, a intrat, cu ajutorul tatălui său, la Universitatea din Pavia, apoi la cea din Padova. A dus o viață săracă, de medic de țară, mergînd pe jos sau călare pe un catîr să-și viziteze bolnavii din sate. Reușind să se vindece de o impotență sexuală care-l chinuia de zece ani, s-a căsătorit, în 1532, la Piove di Sacco. Cum Colegiul Medicilor

din Milano refuza să-l primească pretextînd nașterea sa nelegitimă, s-a întors în 1536 la Pavia, unde a ocupat vreme de cinci ani catedra de matematică. I s-a acordat în sfîrșit dreptul de a fi profesor de medicină la Milano, fără însă să beneficieze de drepturile pe care le aveau ceilalți medici; prost plătit, abia avea cu ce să-și întrețină familia. (Alexandrian, *Istoria filozofiei oculte)*

După publicarea lucrărilor *Artis magnae* (1545) și *De Subtilitate* (1550), care au fost furibund atacate, prima de către matematicianul Nicolo Tartaglia, a doua de către un oarecare Giulio Cesare Scaligero, Cardano „a căpătat o celebritate atît de mare încît unii profesori îl criticau numai pentru a-și face un nume“ (Alexandrian). A găsit o rezolvare ingenioasă pentru ecuația de gradul trei (cunoscută drept metoda Cardano) și a inventat un tip de suspensie cunoscut sub numele de suspensie cardanică. Cardano era un diagnostician redutabil, care, „de la prima aruncătură de ochi, descoperea o boală de ficat pe care confrații săi n-o văzuseră la examenul urinii; sau descoperea un opistonotos la un copil considerat epileptic“ (Alexandrian). Anatomia, botanica și chimia îi erau necunoscute, dar era un as în materie de patologie.

Unele dintre ideile lui Cardano erau de-a dreptul curioase: credea că plantele nutresc unele față de altele atît sentimente

de ură, cît și sentimente de dragoste, că, de exemplu, măslinul și vița-de-vie urăsc verzele, castravetele fuge de măslin, în timp ce viței-de-vie îi place ulmul tînăr. De asemenea, Cardano era de părere că între mirt și rodiu există o relație specială: mirtul face rodiul mai roditor dacă este plantat lîngă el, în timp ce rodiul face mirtul mai parfumat. O idee de-a dreptul poetică este aceea că trandafirul miroase frumos pentru că are spini, ceea ce Cardano, de altfel, a și demonstrat.

Sarane Alexandrian ne informează în cartea citată că Girolamo Cardano „purta la gît un smarald pe care-l punea în gură cînd i se anunța vreo nenorocire (deoarece a suge un smarald înlătură tristețea)“. Ni-l putem imagina, așadar, pe Cardano ținînd un smarald sub limbă atunci cînd a fost anunțat că fiul său cel mare și-a otrăvit soția sau cînd a fost anunțat că același fiu a fost condamnat la moarte și executat pe 10 aprilie 1560.

47. SE POATE TĂCEA LA MODUL ȘTIINȚIFIC

Cred că este vorba de o neînțelegere. Nu, în institutul nostru nu se tace științific, fiecare tace cum îl taie capul, se tace la voia întîmplării, ca și cum cuvintele s-ar intersecta cu propria lor absență, e un haos generalizat. E drept că a existat o tentativă din partea conducerii de a elabora o metodologie adecvată și tot felul de teste de verificare a ipoteticei tăceri științifice, dar, în practică, toate aceste încercări s-au dovedit un fiasco. Nici unul dintre subiecți nu a reușit să se apropie de acest model ideal de tăcere. Testele electrosilențiografice au arătat ca niște desene abstracte făcute de cimpanzei turmentați, ceva îngrozitor. Finanțatorii institutului ne-au anunțat deja că își vor retrage sprijinul și vor redirecționa fondurile către alte proiecte. În aceste condiții, după închiderea institutului, care se va întîmpla la sfîrșitul acestei luni, vom rămîne cu amintirea visului, niciodată devenit realitate, numit Acceleratorul de Cuvinte Elementare (ACE). În ACE, cuvintele protonice s-ar fi ciocnit, la viteze amețitoare, de cuvintele antiprotonice, și din aceste ciocniri ar fi trebuit să iasă la

iveală, speram noi, Particula Tăcerii Divine (PTD), adică tăcerea care îi corespunde cuvîntului care a fost la început. Tăcerea lui Dumnezeu, un fel de Boson Higgs al Tăcerii (BHT), va rămîne ceea ce a fost dintotdeauna: un vis.

48. SE POATE TĂCEA CU LIMBA COBORÎTĂ ÎN BERNĂ

Astăzi am văzut un mort. Un bărbat tînăr, în vîrstă de treizeci și trei de ani, pe care îl știam din copilărie și pe care nu îl mai văzusem de vreo douăzeci de ani, a murit infectat cu un virus pe care l-a luat, se pare, de la un șobolan. Era instalator la Spitalul Municipal din Moinești, și în subsolurile în care lucra s-a întîlnit cu virusul propriei morți. La cîteva zile după ce și-a sărbătorit ziua de naștere, a început să se simtă rău și a fost spitalizat. A murit în dureri cumplite, lăsînd în urma sa o văduvă tînără, un fiu de patru ani, care nu înțelegea de ce tatăl lui doarme într-o cutie de lemn, doi părinți încremeniți de durere și zeci de rude în lacrimi. Dacă l-aș fi revăzut viu, probabil că am fi schimbat cîteva vorbe și aș fi încercat să fac, în mintea mea, o legătură între bărbatul frumos și înalt, cu pielea smeadă și păr negru, care devenise între timp, și băiețelul vesel și neastîmpărat pe care îl știam. L-am revăzut, în schimb, mort, și toate vorbele pe care le-aș fi schimbat cu el dacă ar fi fost viu au devenit triste ficțiuni. Părinții lui, pe care îi știu de o viață, m-au

întristat cel mai tare. Se mișcau de colo-colo ca două marionete ale durerii. Suferința săpase adînc în carnea lor, ca un acid. Limbile lor, două eșarfe îndoliate, articulau tăcerea cea mai neagră.

49. SE POATE TĂCEA EXPERIMENTAL

Dar există și un peyotl al tăcerii *(Silentium lophophora williamsii),* care, odată ce ți-a intrat în sînge, îți activează teritorii necunoscute ale creierului, domenii neuronale ca niște jungle virgine pe care gîndurile tale nu au umblat niciodată. Mescalina tăcerii este tot un alcaloid (C11H17NO3), dar al cărui azot vegetal produce tăceri halucinogene, și aceste tăceri își au rădăcinile în solul de o înfricoșătoare stranietate al teritoriilor virgine ale creierului. Tăcerea ca paradis artificial e o experiență tulburătoare. Sub influența mescalinei, limba ți se transformă într-un cactus, și cactusul limbii tale înflorește, și florile cactusului limbii tale emană tăceri dintre cele mai parfumate.

50. SE POATE TĂCEA TANGENȚIAL

Ca și cum ai duce o tangentă la un cerc circumscris ultimului cuvînt rostit. Tăcerea ta păstrează în fiecare clipă contactul cu cercul din jurul cuvîntului, între cuvînt și tăcere există un schimb continuu de fluide și energii, cuvîntul devine tăcere, tăcerea devine cuvînt (acel ultim cuvînt rostit), iar cercul este medium și martor la toate aceste metamorfoze invizibile.

51. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O LIMBĂ MOARTĂ DE SOMN

Este simplu să îți imaginezi un bărbat căruia i se închid ochii de somn. Bărbatul e așezat pe un scaun, fie în fața unui televizor deschis, fie în fața unui perete închis, un perete vopsit, să zicem, în negru. Pleoapele îi sînt grele, bărbia îi alunecă spre piept. Somnul îi dictează mișcările, bărbatul e o marionetă adormită.

Chiar dacă limbile obosesc infinit mai greu decît oamenii, nu este imposibil să îți imaginezi o limbă moartă de somn, care articulează cuvintele din ce în ce mai greu, pînă cînd, ca o jucărie căreia i se termină bateriile, încremenește și nu mai scoate nici un sunet.

Limba moartă de somn este a mea. Sînt treaz, limba mi-a adormit în gură și nimic nu mai pot spune. Mă uit la bărbatul care, cu plumbul pleoapelor peste ochi și magnetul bărbiei lipit de fierul pieptului, vorbește în somn. Limba îi este trează. Unii sînt treji și tac, alții sînt adormiți și vorbesc.

52. SE POATE TĂCEA LA MODUL ANARHIC

Nu există informații exacte despre cum și cînd a luat naștere Celula Anarhiștilor Tăcerii (CAT). Se crede că a fost înființată de un fost realizator de radio, care, ani de zile, vorbise atît de mult în fața microfonului, încît a simțit nevoia de a face un act de penitență radical și exemplar, trecînd de partea cealaltă a tonelor de cuvinte pe care le basculase în aer. I s-au alăturat, treptat, foști crainici TV, comentatori sportivi, actori care își vînduseră vocea pe nimic, cîntăreți și chiar și preoți care acum găseau ridicole predicile pe care le ținuseră cîndva în fața altarului, propovăduind lucruri de neînțeles, în cuvinte multe și inutile. CAT a ajuns să numere, din cîte se pare, cîteva sute de membri ale căror tăceri au început, treptat, să își facă simțită prezența în spațiul public.

Teroriști ai flecărelii, dușmani ai vorbăriei, inamici ai limbuției, opozanți ai logoreei, adversari ai trăncănelii, membrii CAT intrau în acțiune ori de cîte ori undeva se vorbea mult și fără rost. Folosindu-se de legitimații false, pătrundeau în studiourile televiziunilor

înțesate de oamenii cărora le plăcea să se audă vorbind și se postau în fața vreunui invitat sau a unui moderator, tăcîndu-le la beregată. Emisiunile se întrerupeau pentru cîteva minute, timp în care CAT-iștii erau evacuați din studiouri și chiar dați pe mîna poliției, însă scopul era atins pentru că edițiile acelor emisiuni erau compromise. Congresele partidelor politice și conferințele de IT și *social media* erau alte ținte ale lor. Aici se vorbea mult și, de regulă, într-un limbaj de lemn fără cusur, iar anarhiștilor tăcerii le era destul de simplu să destabilizeze această precaritate verbală, pichetîndu-le cu tăcerile lor tăioase, intimidînd vorbitorii de la tribună cu priviri și mușenii amenințătoare.

Purtătorul de cuvînt al CAT, singurul membru al Celulei care avea dezlegare la cuvinte, a fost invitat odată într-una din emisiunile destabilizate de către anarhișii tăcerii și și-a început discursul pe un ton

de o tăioasă politețe, fără însă ca politețea să îi stînjenească în vreun fel mesajul tranșant: „Dumneavoastră, doamnelor și domnilor, nu faceți, mă tem, diferența dintre a vorbi și a spune. Vă acoperiți de cuvinte așa cum criminalii se acoperă de alibiuri. Domniile voastre siluiți limbajul, reducîndu-l la un vehicul gol de orice conținut. Limbajul, în gura domniilor voastre, nu mai comunică, e doar o emisie sonoră, un fel de *flatus vocis*, dacă îmi permiteți. Noi, membrii CAT, nu iubim tăcerea mai mult decît iubim cuvintele. Noi tăcem din dragoste pentru cuvinte, de fapt. Uneori, foarte rar, mai și vorbim, dar numai cînd avem ceva de spus și doar după ce tăcerea a pus în ordine cuvintele pe care urmează să le spunem. Pe cînd domniile voastre vorbiți mult, mult prea mult, pentru că pur și simplu vă place să vă auziți vorbind și mă tem că nici măcar nu auziți ce spun partenerii dumneavoastră de așa-zis dialog. Fiecare abia așteaptă să se oprească celălalt ca să poată vorbi el, și tot așa. Un dialog al surzilor bolnavi de vorbărie. Emisiunile pe care le realizați basculează în mintea celor care vă privesc cantități uriașe de reziduuri mentale, căci gîndirea, dacă îmi permiteți, nu poate nicidecum ține pasul cu un asemenea debit verbal, de care, probabil, sînteți atît de mîndri. Noi, membrii CAT, venim în fața dumneavoastră pentru a vă bloca acest

flux, pentru a vă tăia, mă iertați, elanul flecărelii. Noi nu dorim să vă convertim la tăcere, noi dorim doar să nu transformați limbajul într-un mare căcat!“.

53. SE POATE TĂCEA EFEMERALIZÎND

Efemeralizare (ephemeralization, în original) este un termen inventat de vizionarul Richard Buckminster Fuller și reprezintă „abilitatatea progresului tehnologic de a face din ce în ce mai mult cu din ce în ce mai puțin, pînă cînd, în cele din urmă, poți face totul cu nimic“. Nu are legătură cu tăcerea, ci cu creșterea nivelului de trai al unei populații într-o continuă progresie, chiar în condițiile unor resurse limitate, teorie care le vine ca o mănușă celor care vor să combată filozofia malthusiană, dar nu despre asta este vorba aici. *Efemeralizare* e pur și simplu un cuvînt frumos. Sună a *caramelizare*, o caramelizare a cuvintelor, a efemeridelor lichide care ni se scurg, ca un fluviu incontinent, din gură. Pe bătrînul continent, gura este un bătrîn incontinent care vorbește neîncetat, iar progresul tehnologic nu face decît să îi sporească și mai mult debitul prin oferta de minute nelimitate în orice rețea, companiile de telefonie mobilă au grijă să vorbim mult, cît mai mult, chiar dacă nu avem nimic de spus. A tăcea efemeralizînd înseamnă, din contra, a comunica din ce în

ce mai bine cu din ce în ce mai puține cuvinte, pînă cînd, în cele din urmă, vom putea spune totul fără nici o vorbă, spre disperarea – o disperare ipotetică, desigur – a companiilor de telefonie mobilă, care, într-o lume de taciturni, ar da faliment, dar să nu ne facem iluzii.

54. SE POATE TĂCEA MINIMALIST

Sloganul designerului german de tăceri Alexander Mundhausen este: *Machen mehr Ruhe mit weniger Worte!* (Să facem mai multă tăcere cu mai puține cuvinte!). Mundhausen consideră gura o încăpere care trebuie mobilată sumar, cu cît mai puține cuvinte. Tăcerile minimaliste pot prinde viață, crede el, doar într-o gură bine luminată, în care se află cuvinte cu linii clare și suprafețe dure, deși preferatele lui rămîn, totuși, cuvintele cu muchii estompate care par să se dizolve în spațiul luminat al gurii. Toate aceste piese de mobilier lexical creează o aură de liniște de un înalt rafinament. Tăcerile minimaliste ale lui Mundhausen sînt expuse în majoritatea muzeelor de artă contemporană ale lumii și nu numai.

55. SE POATE TĂCEA PE MAI MULTE FRECVENȚE

Undele sonore ale tăcerii sînt transmise prin canalul urechii către membrana timpanului, care începe să vibreze. Un ansamblu de oase minuscule, articulate, transferă vibrațiile timpanului către un canal osos, răsucit în spirală, numit cohlee. Fluidul din interiorul cohleei este pus în vibrație și stimulează mii de celule sensibile. Tăcerile cu frecvențe diferite provoacă în interiorul cohleei unde staționare, avînd maximele în diferite zone ale acesteia. Tăcerile discrete, cu frecvențe joase, produc maxime mai aproape de vîrful cohleei, iar tăcerile stridente, cu frecvențe mai înalte, produc maxime mai aproape de baza acesteia. Astfel, frecvențe diferite ale tăcerii stimulează grupuri diferite de celule. Aceste celule transformă vibrațiile tăcerii în semnale neurale, care sînt transmise către creier prin intermediul nervilor auditivi. Așa ar putea explica un fizician apariția tăcerii unei persoane în creierul alteia.

56. SE POATE TĂCEA ÎN COR

Despre copiii care fac parte din corul pe care îl conduc, unii dintre spectatori cred că ar fi muți, și aplauzele lor, mai degrabă anemice, vin cel mai adesea ca o compensație. De vină pentru această impresie sînt doar eu, care am avut ideea de a adapta lucrarea *4'33"* a lui John Cage pentru cor și de a porni un turneu prin țară, alături de alte coruri de copii, ale căror repertorii sînt, din fericire, mult mai suportabile decît al nostru. Noi nu cîntăm decît lucrarea lui Cage. Apărem pe scenă ca și cum ne-am prezenta la Judecata de Apoi. Eu îmi ridic brațele și desenez în aer, cu bagheta, notele partiturii pe care o am în față, copiii își deschid gurile și încep să cînte, dar din gură nu le iese nici un sunet. Buzele lor se mișcă doar pentru a imprima ritm și măsură tăcerii. Sînt patru minute și treizeci și trei de secunde de tăcere absolut insuportabile pentru cineva care nu știe ce e cu această compoziție. Copiii s-au obișnuit cu vociferările din public și chiar și cu fluierăturile de la final. În calitate de profesor și pedagog, le-am explicat din timp care sînt riscurile la care se expun adevărații inovatori. Una e, copii, să cînți

un potpuriu de colinde de Crăciun pentru a încînta publicul, care, astfel, își primește rația de căldurică spirituală, și alta e să tratezi spectatorii cu cîteva minute de tăcere, care îi lasă singuri în fața propriilor spaime.

57. SE POATE TĂCEA DEMONSTRATIV

E o plăcere, chiar dacă încărcată de tristețe, să ne amintim cazul acelui matematician strălucitor de tăcut, care a demonstrat o teoremă în plină stradă. Era o teoremă complicată, oamenii se uitau nedumeriți la matematicianul care, cu sînge rece, își demonstra teorema în văzul tuturor. Ploaia a căzut din senin, a fost o ploaie violentă, a fost ca și cum un nor negru s-a fi dezechilibrat și ar fi căzut în gol, spectatorii s-au cărat repede pe la casele lor, dar tăcutul matematician s-a încăpățînat să rămînă și să își continue demonstrația. Apoi a răcit și a murit. Demonstrația i-a reușit și s-a bucurat de un răsunător succes, căci enunțul teoremei era că se poate muri și în timp ce demonstrezi o teoremă în plină stradă. Exact ceea ce făcuse, exact ceea ce tăcuse.

58. SE POATE TĂCEA PRECIPITAT

Crearea de homunculi ai tăcerii a fost ținută pînă acum în mare taină, iar cei care cunoșteau acest lucru erau atît de puțini, încît unii dintre filozofii mai vechi ai limbajului (Platon, Augustin, chiar John Locke) se îndoiau de posibilitatea ei. Dar eu știu că așa ceva poate fi realizat de arta spagyrică, asistată de procesele naturale. Dacă *precipitatul de tăcere,* închis ermetic într-o sticlă sigilată, este îngropat în balegă de cal timp de aproximativ patruzeci de zile și *magnetizat* corespunzător, el prinde viață și începe să se miște. După trecerea acestui timp, el capătă o înfățișare asemănătoare cu a unei ființe omenești, dar una transparentă și lipsită de corp. Dacă va fi hrănită artificial cu *arcanum sermones hominis* pînă ce atinge vîrsta de patruzeci de săptămîni și în tot acest timp va fi păstrată în balegă de cal la aceeași temperatură, ea va deveni un copil, cu toate mădularele dezvoltate ca la orice prunc născut dintr-o femeie, numai că acesta va fi mult mai mic. Unei asemenea ființe i se spune *silentium homunculus,* și acest homuncul, căruia tăcerea îi este și mamă, și tată, va crește, se va dezvolta și

va căpăta educație ca orice alt copil, pînă cînd va crește îndeajuns spre a fi înzestrat cu rațiune și intelect. Și va veni apoi și ziua cînd homunculul tăcerii, însoțit îndeaproape de umbra lui Paracelsus, va pleca în lume pentru a-i învăța pe alții să tacă.

59. SE POATE TĂCEA (CEVA ANUME) TIMP DE NOUĂ LUNI

La început ții în gură, în spatele dinților, embrionul acelui ceva de tăcut. El are nevoie de tăcere pentru a crește, și tăcerea este uterul în care embrionul crește, și crește, și așa mai departe. Tăcerea este copilul care își este sieși mamă, sau invers: mama care își este sieși copil.

Iată o femeie superbă alăptînd la piept o tăcere.

Iată un copil jucîndu-se cu tăcerea maternă care îi iese din gură.

60. SE POATE TĂCEA DOAR DACĂ SE POATE VORBI

Nu poate tăcea cel care este lipsit de facultatea vorbirii. Tac doar cei care vorbesc. Vorbesc cu adevărat doar cei ce tac. Tăcerea ta vorbește și spune, vorbirea ta nu spune.

Se întîmplă exact ca în *Cîntecul iluminării imediate* al lui Shadoka:

„Cînd ești tăcut, vorbești,
Cînd vorbești, ești tăcut.“

61. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI TESTA REZISTENȚA LA INEXPRIMABIL ȘI NEANT A UNOR OBIECTE IMPULSIVE ALE GÎNDIRII

Obiectele impulsive ale gîndirii sînt acele gînduri pentru care tăcerea reprezintă un zid ce trebuie demolat. Dincolo de zidul tăcerii se află limbajul de care obiectele impulsive ale gîndirii au nevoie ca de aer. Gîndurile impulsive vor să devină, urgent, cuvinte. E o iminență căreia tăcerea cu greu îi poate face față.

Dacă, așa cum spune Heidegger, gîndirea se formează în gură, asta însemnînd că gîndirea ființează pe măsură ce cuvintele o exprimă, tăcerea, din contra, ființează pe măsură ce verbiajul cuvintelor se oprește din curgere. Tăcerea, atunci cînd e o liniștire a apelor minții, anihilează gîndirea, ca un dig care oprește revărsarea gîndurilor în avalul gurii.

Dar între tăcere și obiectele impulsive ale gîndirii lupta nu încetează nici măcar o clipă.

62. SE POATE TĂCEA ÎN DOI PERI

Să ne imaginăm că vrem să tăcem o propoziție. Cea mai simplă propoziție pe care oamenii obișnuiesc să o treacă sub tăcere este: „Mă simt îngrozitor de nefericit“. A tăcea în doi peri această propoziție simplă înseamnă să taci doar cîteva litere, să zicem: *î*, *n* și *t*. Tăcînd doar aceste litere, ceea ce ajungem să spunem (fără să spunem) este: „Mă sim grozior de eferici“.

63. SE POATE TĂCEA LA MODUL RĂSTIT

Orizontala protuberanței mentale face un unghi drept, pe deplin osificat, cu verticala coloanei vertebrale cervicale, chiar dacă impresia e că bărbia bărbatului e ușor ridicată. Tăcerea lui se sprijină pe toate cele 90 de grade înghesuite în spațiul transparent dintre mandibulă și osul hioid. Bărbatul tace ca o statuie cu limba împietrită. E o statuie care pare că își ceartă vizitatorii mult prea intruzivi. Privirea bărbatului colaborează la perfecție cu tăcerea aparent solidificată a gurii. Privirea e importantă în aceste momente pentru că ochii știu ca nimeni alții să arunce săgeți. Înainte de a le arunca, ochii își înmoaie vîrfurile săgeților în otrava tăcerii. Da, există și tăceri otrăvite, care, cu ajutorul privirilor metalice, își ating ținta fără nici o dificultate.

64. SE POATE TĂCEA CU OCHII-N ȘAIZECI ȘI PATRU

64.1. La începutul filmului documentar *Jeu dĕchecs avec Marcel Duchamp* (1963) există o scenă în care Duchamp joacă șah cu Jean-Marie Drot, realizatorul filmului. Drot îi spune: „Problema cu această partidă este că venisem să pun o grămadă de întrebări, dar șahul te face tăcut“. Duchamp îi răspunde: „Șahul este o școală a tăcerii“.

Marcel Duchamp este considerat unul dintre cei mai influenți artiști ai secolului XX. Dadaist, futurist, conceptualist, șahist și fumător, Duchamp a pictat, a desenat, a scris, a făcut muzică, film, teatru, sculptură, artă cinetică și așa mai departe. Peste toate acestea, Duchamp a jucat, în tăcere, șah. În 1925 a obținut titlul de

Maestru și a reprezentat Franța la Olimpiada de Șah din 1933, fiind în aceeași echipă cu Alexander Alekhine (cu dublă cetățenie, rusă și franceză), care, în 1927, devenise Campion Mondial, după ce l-a învins pe cubanezul José Raúl Capablanca, pe care toată lumea îl considera invincibil.

În calitate de absolvent al Școlii Tăcerii, Duchamp mai avea o vorbă: „Cu toate că artiștii nu sînt jucători de șah, jucătorii de șah sînt niște artiști“. Artiști ai tăcerii, mutînd piesele de șah într-o muțenie exemplară.

64.2. Comitetul Internațional de Șah Tăcut a fost înființat în 1949 la Copenhaga și este recunoscut de Federația Internațională de Șah (F.I.D.E.) și de Comitetul Olimpic Internațional (I.O.C.). Al 31-lea Congres al Comitetului Internațional de Șah Tăcut, care a avut loc pe 1 octombrie 2012, la Alma-Ata, în Kazahstan, a aprobat schimbarea numelui organizației în Comitetul Internațional de Șah al Surzilor.

64.3. *„Londra, 11 iunie, 2013*. Compania Silence Therapeutics este încîntată să anunțe că a semnat un contract de sponsorizare cu Marele Maestru Hikaru Nakamura, al cincilea jucător de șah al lumii.

Marele Maestru Hikaru Nakamura (25 de ani) s-a născut la Hirakata, Prefectura Osaka, Japonia, din tată japonez și mamă americancă. La vîrsta de doi ani, s-a mutat

cu mama și fratele său mai mare în Statele Unite. A început să joace șah la vîrsta de șapte ani și a fost antrenat de tatăl său vitreg, Maestrul Internațional srilankez Sunil Weeramantry, renumit autor și profesor de șah.

Triumful din ianuarie 2011 al lui Hikaru, cînd a cîștigat prestigiosul Tata Steel Chess Tournament, în Wijk-aan-Zee, Olanda, în fața a patru jucători mai bine clasați, a fost salutat de nimeni altul decît legendarul Gary Kasparov drept «cel mai bun rezultat al unui american din 1895 încoace». Hikaru Nakamura este privit drept cea mai mare speranță a Americii pentru recîștigarea titlului de Campion Mondial, deținut odinioară de către marele Bobby Fischer.

De la obținerea titlului de Mare Maestru, la o vîrstă mai mică decît a lui Fischer, stilul inovativ și lipsit de compromisuri al lui Hikaru a entuziasmat numeroși fani din întreaga lume. Un participant obișnuit al celor mai selecte turnee de șah ale lumii, a repurtat victorii împotriva actualului Campion Mondial, Marele Maestru Anand (India), și a predecesorului său, fostul Campion Mondial, Marele Maestru Vladimir Kramnik (Russia).“

64.4. Lumea șahului a fost zguduită la începutul anului 2010 de cererea, controversată, ca cel mai important turneu internațional de șah să se

desfășoare într-o tăcere deplină.

Campionul bulgar Veselin Topalov a invocat o regulă puțin cunoscută care îi îi permitea să interzică orice conversație între el și adversarul său, indianul Viswanathan Anand, pe durata partidelor din cadrul Campionatului Mondial de Șah de la Sofia. Topolov a declarat răspicat, la unison cu managerul său, Silvio Danailov, că nu va vorbi cu Anand. Cei doi urmau să se dueleze timp de mai bine de o lună pentru titlul mondial și premiul de 1,7 milioane de lire sterline.

A fost pentru prima oară cînd aceste reguli au fost aplicate într-un turneu de douăsprezece partide, stîrnind confuzie printre jucători și fani ai șahului. Regulile care permit jucătorilor să ceară interzicerea comunicării au fost introduse în 2005, cu intenția de a descuraja obiceiul unor competitori de a-și acorda remize unii altora în timpul partidelor care durau prea mult. Dar aceste reguli au fost rareori invocate și, în 2010, a fost pentru prima oară cînd a fost cerută aplicarea lor la un

campionat mondial.

Mișcarea lui Topolov, care avea o reputație de *bad guy* al șahului, a fost etichetată drept *nebunie* și *provocare.* Conflictul a fost alimentat și de Anand, o figură populară pe scena șahului mondial, care a spus că va refuza să joace în tăcere, argumentînd că „un campionat mondial ar trebui să fie jucat cu regulile campionatului mondial“. Perspectiva unui campionat mondial mut a creat agitație în apele de obicei liniștite ale șahului.

P.S. Titlul mondial și premiul de 1,7 milioane de lire sterline au fost cîștigate de Anand. Topolov a rămas doar cu tăcerea, bună și aia.

64.5. Dar șahul nu este doar o școală a tăcerii, ci și una a concentrării și a milei, așa cum reiese dintr-o poveste Zen despre un tînăr născut într-o familie bogată, care niciodată nu fusese nevoit să muncească, petrecîndu-și aproape tot timpul jucînd șah. Lovit de un necaz care i-a mutilat sufletul, tînărul a mers la o mînăstire și l-a rugat pe un bătrîn înțelept să îi ofere o cale mai scurtă de a ajunge la lumină și de a se elibera de suferință, căci nu credea că ar fi putut să petreacă prea mulți ani în meditație, austeritate și învățătură. Bătrînul l-a întrebat dacă reușise vreodată să se concentreze asupra vreunui lucru, și tînărul i-a spus că singurul lucru care i-a plăcut vreodată a fost jocul de șah. Înțeleptul a chemat un călugăr, căruia i-a

spus să aducă o tablă de șah și o sabie. Tînărul urma să joace o partidă de șah cu un călugăr tînăr, care își închinase toată viața șahului. Cel care pierdea partida și-ar fi pierdut și viața. De tăișul acelei săbii. Cei doi au început partida. Fiori reci îi curgeau tînărului pe șira spinării pentru că își pusese viața în joc. Tabla de șah nu mai era o simplă tablă de șah, ci întreaga lume, și tînărul mergea prin lumea împărțită în șaizeci și patru de pătrate, încercînd să nu își piardă viața în vreunul dintre ele. La început a făcut cîteva mutări mai proaste. Sabia era acolo, lîngă tabla de șah, cu tăișul în așteptare. Apoi i-a venit rîndul călugărului să facă o mutare proastă, iar tînărul a profitat de greșeala adversarului și a atacat puternic. Pozițiile de pe tabla de șah ale călugărului începeau să se clatine, dimpreună cu însăși viața lui, poate. Tînărul l-a privit pe furiș pe călugăr. A văzut un chip sincer și inteligent, străbătut de umbrele unei vieți muncite. Gîndindu-se la propria sa viață, searbădă și neînsemnată, tînărului i s-a făcut milă de cel pe care tocmai se pregătea să îl trimită la moarte. A făcut dinadins cîteva mutări proaste, distrugîndu-și singur pozițiile de pe tablă. Hotărîse că el trebuie să piardă, nu călugărul. Atunci înțeleptul a făcut ceea ar fi făcut orice înțelept: a răsturnat tabla de șah, împrăștiind piesele care încotro. Le-a spus celor doi că nimeni nu a pierdut,

nimeni nu a cîștigat și că nu va cădea nici un cap. Întorcîndu-se către tînăr, înțeleptul i-a spus că, pentru a ajunge la lumină, e nevoie de concentrare și milă, două lucruri pe care tocmai le învățase pe durata acelei partidei de șah.

65. SE POATE TĂCEA LA MODUL IMPERFECT

Sau, cum ar fi spus Leibniz dacă ar fi scris nu despre Dumnezeu, ci despre tăcere: „A tăcea cu mai puțină perfecțiune decît ai fi putut înseamnă a tăcea imperfect“.

66. SE POATE TĂCEA PREVENTIV

Va veni o vreme cînd nu voi mai tăcea, cînd cuvintele – adunate în gîtlejul meu ca norii care se înghesuie pe cer unii într-alții, pentru ca, împreună, să declanșeze ploaia – vor irumpe și vor da glas gîndurilor celor mai disperate. Pentru acele timpuri care vor veni tac eu acum. Îmi fac provizii de tăcere. Una e să vorbești cu cămara goală și alta e să vorbești cu cămara plină de tăceri.

67. SE POATE TĂCEA RETROACTIV

Au fost momente în trecut cînd pur și simplu nu ai avut timp să taci. E timpul să taci acum pentru atunci, chiar dacă nu trebuie să uiți că tăcerile retroactive sînt, adesea, tăceri tardive.

68. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM TE-AI REVOLTA ÎMPOTRIVA CUVÎNTULUI

„În spiritul german domnește dreptul matern, legătura cu natura sub forma hegemoniei muzicii, o legătură pe care nici un alt popor nu a cunoscut-o vreodată. În loc să-i opunem rezistență bărbătește, în loc să ascultăm și să urmăm spiritul, logosul, cuvîntul, noi, oamenii spiritului, visăm cu toții la un limbaj fără cuvinte, care să exprime ceea ce nu poate fi rostit și să redea ceea ce nu poate fi înfățișat. În loc să cînte cît mai fidel și mai onest la instrumentul său, omul german, adept al spiritului, s-a revoltat în permanență împotriva cuvîntului și împotriva rațiunii, simțindu-se atras de muzică.“ (Hermann Hesse, *Lupul de stepă)*

Muzica este chipul sonor al tăcerii.
Muzica arată, nu spune.
Muzica se arată pe sine.

FIINȚĂ ȘI TEMPO: *Larghissimo* (Christian Stebel, Concertul pentru orgă nr. 1 Op. 59), *Grave* (Jan Jiří Benda, Concertul pentru vioară în Sol major), *Lento* (Dmitri Șostakovici, Concertul pentru pian nr. 1: I), *Largo* (Johann

Sebastian Bach, Concertul pentru pian nr. 5 în Fa minor), *Larghetto* (Frédéric Chopin, Concertul pentru pian nr. 1 în Mi minor, Op. 11), *Adagio* (Tomaso Albinoni, Adagio în Sol minor), *Adagietto* (Gustav Mahler, Simfonia a 5-a: IV), *Andantino* (Wolfgang Amadeus Mozart, Concertul pentru harpă și flaut, K. 299), *Andante* (ABBA, *Andante, Andante;* W.A. Mozart, Concertul pentru pian nr. 21), *Andante moderato* (Johannes Brahms, Simfonia nr. 4 în Mi minor: II) *Allegretto* (Ludwig van Beethoven, Simfonia nr. 7, Op. 92: II), *Allegro* (Piotr Ilici Ceaikovski, Concertul pentru vioară în Re major, Op. 35: I), *Vivace* (Johann Sebastian Bach, Concertul pentru două viori în Re minor, BWV 1043: I), *Vivacissimo* (Jean Sibelius, Simfonia nr. 2: III), *Allegrissimo* (Domenico Scarlatti, Simfonia în Do major), *Presto* (Antonio Vivaldi, Concertul nr. 2 în Sol minor: II), *Prestissimo* (Ludwig van Beethoven, Sonata pentru pian nr. 1 în Fa minor, Op. 2: IV), *Allegro ma non tropo, un poco maestoso* (Ludwig van Beethoven, Simfonia nr. 9: I), *Molto vivace* (Ludwig van Beethoven, Simfonia nr. 9: II), *Adagio molto e cantabile* (Ludwig van Beethoven, Simfonia nr. 9: III), *Allegro assai* (Wolfgang Amadeus Mozart, Simfonia nr. 40 în Sol minor, K. 550: IV), *Adagio molto* (Samuel Barber, Molto Adagio), *Allegro con brio* (Ludwig van Beethoven, Simfonia nr. 5: I), *Andante cantabile con moto* (Ludwig van

Beethoven, Simfonia nr. 1: II), *Andante tranquillo* (Samuel Barber, Simfonia nr. 1: III), *Presto agitato* (Ludwig van Beethoven, Sonata Lunii: III), *Allegro maestoso ma appassionato* (Zoltán Kodály, Sonata pentru violoncel solo, Op. 8), *Allegro moderato* (Johann Sebastian Bach, Concertul brandenburgic nr. 3: I), *Andante grazioso* (Wolfgang Amadeus Mozart, Sonata pentru pian nr. 11 în La major, K. 331: I), *Allegro scherzando* (Serghei Rahmaninov, Concertul pentru pian nr. 2: III), *Vivace ma non troppo* (George Enescu, Simfonia nr. 2 în La major, Op. 17: I) și așa mai departe.

Muzica ne arată cum se poate tăcea atunci cînd se tace:

se poate tăcea *affetuoso,* se poate tăcea *agitato,* se poate tăcea *animato,* se poate tăcea *appassionato,* se poate tăcea *brillante,* se poate tăcea *cantabile,* se poate tăcea *comodo,* se poate tăcea *con amore,* se poate tăcea *con fuoco,* se poate tăcea *con brio,* se poate tăcea *con moto,* se poate tăcea *con spirito,* se poate tăcea *deciso,* se poate tăcea *dolce,* se poate tăcea *energico,* se poate tăcea *eroico,* se poate tăcea *espressivo,* se poate tăcea *furioso,* se poate tăcea *grazioso,* se poate tăcea *lacrimoso,* se poate tăcea *lamentoso,* se poate tăcea *maestoso,* se poate tăcea *malinconico,* se poate tăcea *marziale,* se poate tăcea *misterioso,* se poate tăcea *nobilmente,* se poate tăcea *patetico,* se poate tăcea

scherzando, se poate tăcea *semplicemente,* se poate tăcea *slancio,* se poate tăcea *sostenuto,* se poate tăcea *tranquillamente,* se poate tăcea *trionfante,* se poate tăcea *vivace, molto vivace.*

69. SE POT TRECE SUB TĂCERE DIVERSE DETALII BIOGRAFICE, CUM AR FI VÎRSTA

Cînd fiul ei în vîrstă de patruzeci de ani a murit, actrița Sofia Kazan încă mai credea despre ea că e o femeie tînără și frumoasă. Fusese, într-adevăr, o femeie frumoasă, și cîteva urme ale frumuseții de odinioară se mai păstrau pe chipul ei, așa cum unele frunze îngălbenite se încăpățînează să nu se desprindă de pe crengile copacilor albiți de zăpadă. Cînd i-a murit fiul, Sofia Kazan tocmai împlinise șaizeci și cinci de ani. Durerea pierderii propriului fiu a fost pusă în umbră de spaima pe care a resimțit-o atunci cînd a înțeles că pe crucea pe care rudele deja o comandaseră urma să fie trecută data nașterii băiatului ei. Lumea adunată la priveghi ar fi văzut crucea cu data nașterii și data morții, și atunci s-ar fi apucat să facă diverse calcule, deloc complicate, și vîrsta ei, pe care actrița și-o ascundea cu o furibundă cochetărie, care uneori friza patologia, ar fi ieșit la iveală. În toate biografiile disponibile publicului, Sofia Kazan apărea cu opt ani mai tînără, iar moartea propriului ei fiu îi dădea planul

de întinerire peste cap. Nimeni nu și-ar fi amintit, și nici nu ar fi avut cum, că ea a devenit mamă la vîrsta de șaptesprezece ani, ba chiar mulți și-ar fi adus aminte că a născut la doi ani după absolvirea Institutului de Teatru și Cinematografie, și iată cum moartea fiului ei, care ar fi trebuit să o îndurereze atît de mult, urma să o umple de rușine. Înspăimîntată de perspectiva de fi dată de gol, Sofia Kazan s-a opus din răsputeri ca pe crucea fiului ei să fie trecută data nașterii lui. Tatăl răposatului, un celebru medic neurolog, de care actrița divorțase cu cîțiva ani în urmă, a rămas ferm de poziție, spunînd că este pur și simplu o absurditate ca de pe crucea fiului său să lipsească această informație elementară, că unde s-a mai pomenit să fie trecută pe cruce, așa cum și-ar fi dorit fosta lui soție, doar data morții. Fiica celor doi foști soți, sora cu doi ani mai mică a răposatului, i-a ținut partea tatălui, iar actrița s-a văzut învinsă. Crucea fiului ei tocmai se pregătea să îi dea o palmă zdravănă. Tot ce a mai putut face nefericita actriță pentru a diminua proporțiile dezastrului a fost să acopere crucea cu o uriașă fundă neagră pentru ca, pe timpului slujbei de înmormîntare, lumea adunată în capelă să nu poată citi data cînd ea, celebra Sofia Kazan, a devenit mamă.

70. SE POATE TĂCEA CU LOCVACITATE

Mi-am făcut o listă cu dușmani personali, nu puțini la număr. Am ales nouă dintre ei, a căror părere despre mine știam că e proastă. Pentru experimentul pe care mi l-am propus avea mai puțină importanță că această părere proastă era și nedreaptă, însă nici nu doream să îmi conving dușmanii personali că se află în eroare. Ceea ce voiam eu era să mă pun în situația de a tăcea în cele mai dificile condiții posibile. Inițial mă gîndisem să caut niște flecari, preferabil necunoscuți, pe care să îi plătesc să îmi turuie în față ore în șir, iar eu să tac sub asediul vorbăriei lor, însă ar fi fost destul de ușor, probabil, să ignor valurile acelea de locvacitate și să tac. Tăcerea în preajma lor ar fi fost floare la ureche. În schimb, dacă aș fi avut în față un dușman personal, care, sub influența urii și a cîtorva pahare de vin comandate pe cheltuiala mea, mi-ar fi spus în față lucruri cumplite despre mine, situația ar fi stat cu totul altfel. Tăcerea, de la care n-aș fi abdicat nici mort, abia atunci ar fi căpătat conturul penitenței. Planul a funcționat parțial. Rînd pe rînd, le-am scris celor nouă,

fiecăruia în parte, cîte un mesaj, invitîndu-i la un pahar. Le-am spus să se simtă liberi să îmi spună tot ce gîndesc despre mine, dar i-am avertizat că eu voi tăcea pe toată durata întîlnirii. Patru dintre ei nu mi-au răspuns, iar doi m-au refuzat, scriindu-mi că, de fapt, mă apreciază. M-am întîlnit, separat, doar cu trei dintre ei. Mi-au spus lucruri oribile despre mine. Au fost momente cînd era cît pe ce să izbucnesc nervos și să fac țăndări tăcerea pe care mi-o impusesem, dar am strîns din dinți și am tăcut. Am tăcut abundent și amar. Locvacitate amară a tăcerii! Mărturisirile lor, a căror virulență era potențată nu doar de paharele pe care le băuseră, ci și de faptul că eu continuam să tac, deși îi prevenisem că voi tăcea, m-au revoltat. Nu mi-a fost deloc ușor, dar mi-am dus crucea tăcerii pînă la capăt. Fiecare dintre ei mi-a spus, la despărțire, că sînt nebun.

71. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI VORBI O LIMBĂ NECUNOSCUTĂ

Tăcerile femeilor sînt, de cele mai multe ori, inaccesibile bărbaților. Ele alcătuiesc o limbă proprie, un fel de Nu Shu. Să ne amintim: cercetătorii, de fiecare dată aceiași alții, au descoperit un vechi limbaj chinezesc vorbit numai de femei. Această limbă, numită Nu Shu, nu era înțeleasă absolut deloc de bărbați, nici măcar de soți, care, în definitiv, tot bărbați erau. Inventată într-o perioadă în care femeile erau tratate ca niște sclave și le era aproape imposibil să capete o educație, limba Nu Shu a fost vorbită îndeosebi de femeile de la țară. Efortul de a menține secretul față de bărbați a fost considerabil, nu o dată femeile suportînd reacții violente din partea acestora. Odată cu apariția limbii Nu Shu, femeile și-au căpătat puterea și curajul de a vorbi liber între ele, de a-și împărtăși visurile și speranțele. Învățarea acestui limbaj era destul de dificilă, pentru că se desfășura într-un secret desăvîrșit, fiecare trebuind să jure discreție pe viață. În comparație cu limba chineză, Nu Shu este foarte frumoasă și feminină. Liniile curbe ale

sunetelor, minunat arcuite, stau mărturie.

72. SE POATE TĂCEA ȚINÎND ÎN MÎNĂ O FLOARE SAU UN SPIC DE GRÎU

Una dintre cele mai frumoase povești ale tradiției Zen vorbește despre predica tăcută a lui Buddha de pe Piscul Vulturului, în timpul căreia a ținut în mînă o floare și-atît. Nu a scos nici un cuvînt. A privit floarea fără o vorbă. Discipolii săi au rămas, și ei, tăcuți, dar tăcerea lor avea cu totul alte rădăcini. Tăcerea lor avea mai degrabă consistența consternării și a neînțelegerii. Unul singur a izbucnit, la un moment dat, într-un surîs, și expresia „a izbucni într-un surîs“ este aici cît se poate de legitimă, căci revelația irumpe cu forță, chiar dacă se întîmplă să ia forma delicată a unui surîs. Acest discipol, pe nume Mahākāśyapa, înțelesese predica tăcută a lui Buddha. Mahākāśyapa a fost singurul care a înțeles, și Buddha a înțeles, desigur, că Mahākāśyapa a înțeles. Și atunci Buddha a spus, poate nu cu exact aceste cuvinte: „În posesia mea se află comoara ochiului care vede adevărata înțelepciune, în posesia mea se află sublimul spirit al nirvanei și subtila poartă a înțelepciunii care se naște din transparența adevărului,

și această înțelepciune nu se bazează pe cuvinte sau litere, ci se transmite dincolo de ele și dincolo de orice formă de predare și învățare. I-o las moștenire lui Mahākāśyapa“. Pe surîsul lui Mahākāśyapa s-a construit întreaga filozofie Zen, și surîsul lui Mahākāśyapa a călătorit în timp și s-a transmis de la o generație la alta, ca un Graal evanescent sau ca o floare galbenă nemuritoare.

Predica tăcută a lui Buddha mai este cunoscută și ca *Predica Florii (Flower Sermon).* Jung și Kerényi fac (în *Essays on a Science of Mythology: The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis)* o posibilă legătură între *Predica Florii* a lui Buddha și misterele eleusine în cadrul cărora adepților dornici de inițiere le era prezentat, fără nici un cuvînt, un spic de cereale. Aici, se potrivește foarte bine remarca lui Luc Benoîst: „Misterul este ceva care se primește în tăcere, apoi ceva despre care e interzis să vorbești, în sfîrșit, ceva despre care e greu să vorbești“.

73. SE POATE TĂCEA LA MODUL SOLUBIL

Tăcerea nu reprimă cuvintele, ci le dizolvă. Cuvintele se topesc în tăcere. Tăcerea este alcătuită din cuvinte lichefiate, vezi bine.

74. SE POATE TĂCEA DANSÎND ÎN JURUL TĂU

În copilărie eram convinsă că Luna mă urmărește. Și chiar mă urmărea. Se întîmpla să merg, noaptea, pe un drum, și Luna nu mă slăbea nici o clipă, se mișca în ritmul pașilor mei. Pentru a-i pune vigilența la încercare, mă opream brusc în mijlocul drumului, și Luna se oprea și ea, mă privea cumva de sus, mi-o imaginam rîzîndu-mi în nas, probabil că doar distanța la care ne aflam unul de celălalt făcea ca hohotele ei să nu ajungă la mine.

Apoi, Luna s-a transformat deodată într-un clopot, și clopotul îmi venea foarte bine, mă închideam în el ca într-o armură etanșă prin care nu puteau pătrunde vîntul sau moartea, eram perfect protejată, singurătatea amniotică în care pluteam în uterul clopotului mă făcea să uit de mine, uitam cum mă cheamă, uitam că am doi părinți, uitam că am o soră, amintirile, toate, mi se dizolvau în lichidul care mă îndepărta de viață doar pentru a mă apăra de moarte. În interiorul clopotului am descoperit dansul. Mă învîrteam în jurul meu cu o viteză atît de amețitoare, încît îmi puteam atinge ceafa cu nasul și îmi puteam lipi spatele înfrigurat de piept.

Dansam cu disperare pentru a nu pierde contactul cu mine, dansam pentru ca tăcerea (care îmi picura din gură, ca o apă înroșită de rugina cuvintelor de prea mult timp nefolosite) să nu devină o mulțime vidă.

75. SE POATE TĂCEA ACCIDENTAL

Tăcerea accidentală este unică și irepetabilă. Cu o astfel de tăcere te întîlnești doar o dată în viață. Dacă o întîlnești, iubește-o, cere-o de soție, căsătorește-te cu ea, creșteți împreună și vă înmulțiți! Restul e tăcere.

76. SE POATE TĂCEA FĂCÎND ECHILIBRISTICĂ PE LINIA ORIZONTULUI

Am văzut un bărbat încălțîndu-se cu o pereche de pești. L-am privit cum pășește agale pe luciul apei, încălțat cu peștii ăia grași, cu vreo două-trei numere mai mari. S-a întors spre mine și mi-a strigat: „Vorbim cînd mă întorc!“. Am rămas pe malul mării să mă uit la el. Am admirat siguranța cu care mergea pe suprafața mării, îndreptîndu-se spre linia orizontului. Și-a pierdut, pe măsură ce se îndepărta de mal, înfățișarea de om. Am văzut un om cum se metamorfozează într-un punct. N-am folosit binoclul, fiindcă asta a fost înțelegerea: să stau pe mal și să îl privesc, doar cu ochii din dotare, fără să mă ajut de vreun instrument optic, cum se transformă într-un punct, topindu-se în linia orizontului.

Am așteptat pînă cînd a revenit la mal. Am așteptat mult, n-am știut niciodată cît am așteptat. Am văzut un punct desprinzîndu-se de pe linia orizontului și transformîndu-se, pe măsură ce se apropia de mal, în om.

S-a întors printre oameni epuizat. S-a așezat pe nisip lîngă mine, și-a dat jos

peștii jos din picioare și i-a aruncat în apă. Le-a spus peștilor: „Mersi, băieți!“. I-am auzit pe pești răspunzîndu-i: „Oricînd, bătrîne“. Și-a tras sufletul dintr-o țigară pe jumătate udă. M-a întrebat: „Am fost sau n-am fost punct?“. „Ai fost“, i-am zis. Mi-a spus: „Să știi că doar pentru tine am fost punct, pentru mine am rămas mai departe om“. Și-a mai aprins o țigară pe jumătate udă. M-a întrebat: „De cîți pescărușI crezi că ar fi nevoie pentru a mă ridica de la pămînt?“. I-am răspuns cu o dezarmantă siguranță: „Nu știu“. M-a privit surprins: „Bravo, ăsta e răspunsul corect. Oamenii nu prea mai știu să spună «nu știu»“. L-am rugat să îmi spună secretul promis. A tras întuneric în piept (se făcuse deja noapte) și a început.

La început am avut o bănuială. N-am fost sigur decît de nesiguranța mea. Am închiriat o mică insulă pustie și am locuit acolo o vreme. Am înțeles atunci că, dacă te afli pe o insulă pustie, linia orizontului face un cerc în jurul tău. Am mai înțeles că linia orizontului nu se supune geometriei euclidiene: prin două puncte se pot duce o infinitate de linii ale orizontului, care nici măcar nu sînt linii, ci arcuri de cerc. L-am întrebat: „Și ce anume e secret din tot ce mi-ai zis pînă acum?“. M-a privit amuzat: „Nimic, nu există secrete, există doar povești încă nespuse, ăsta e tot secretul“. Mi-am aprins o țigară. Și-a aprins o țigară. Am tăcut unul lîngă altul pînă cînd s-a

făcut lumină. Și-a aprins o țigară. M-a întrebat: „Ai auzit de Aristotel?“. I-am răspuns cu o dezarmantă nesiguranță: „Da, am auzit, am lucrat pe vremuri la un ziar, redactorul-șef se numea Aristotel Popescu“. M-a privit dezămăgit. Mi-a spus fără nici un chef: „Am făcut odată un experiment. Am aplicat categoriile lui Aristotel − filozof, nu redactor-șef − la linia orizontului. Mi-am pus niște întrebări simple: care este substanța liniei orizontului? cît de mare este linia orizontului? ce calități are linia orizontului? în ce relație se află linia orizontului cu cerul și pămîntul? unde se află linia orizontului? cînd a luat naștere linia orizontului? care este poziția liniei orizontului? ce posesiuni are linia orizontului? cum acționează linia orizontului? de ce afecțiuni suferă linia orizontului?“. L-am întrebat: „Și?“. S-a uitat la mine contrariat: „Și ce?“. „Ai găsit răspunsuri la întrebările astea?“, l-am întrebat. Și-a aprins o țigară: „Nu, n-am găsit. Și știi de ce n-am găsit?“. I-am răspuns cu o dezarmantă siguranță: „De ce?“. M-a apucat de gulerul cămășii și mi-a urlat în față: „Pentru că nu sînt tîmpit, de aia. Și acum, hai, cară-te!“.

77. SE POATE TĂCEA LA MODUL ESENȚIAL

Avem de-a face cu tăceri adînci, tăceri fundaționiste. Aici, poate fi invocat Aristotel, deși, la fel de bine, Aristotel poate fi lăsat în pace. Tăcerile esențiale sînt cele care alcătuiesc *știința tăcerii ca tăcere.*

78. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM TĂCEREA AR FI UN TIC VERBAL

Nebunul lui Gogol lucrează ca funcționar de departament, fiind convins că șeful de secție îl invidiază pentru că stă în biroul directorului și îi ascute acestuia penele. Funcționarul este îndrăgostit în taină de fiica directorului, dar e prea sărac și neînsemnat pentru a-i atrage atenția asupra lui, altfel decît în calitate de ins caraghios. Odată, s-a întîmplat ca fiica directorului să intre în biroul tatălui ei, și funcționarul, care stătea la o masă, a sărit ca ars cu niște hîrtii în mînă. I s-a părut că însuși soarele a intrat în birou, și vocea ei întrebînd: „*Papa* n-a fost aici?“ i s-a părut la fel de minunată ca a unei cănărițe, și batista pe care ea a scăpat-o pe jos (și pe care el s-a repezit să o ridice, atît de grăbit și de precipitat, încît era cît pe ce să își turtească nasul) mirosea a ambră și a general.

Nebunul lui Gogol ține un caiet de însemnări. Personalitatea directorului, a cărui bibliotecă e înțesată cu cărți de știință în franceză și germană, îl fascinează. Ar dori să știe ce se ascunde în capul unui asemenea mare om de stat.

Observă că directorul ține la el în mod deosebit și, mergînd pe urma acestei observații, mai degrabă imaginare, se gîndește că, dacă și fiică-sa… Ajuns în acest punct, funcționarul își zice sieși: „Dar tăcere, tăcere, nu mai zic nici pîs!“.

Într-o zi, cînd a mers la teatru, a văzut pe scenă o actriță care cînta foarte bine și, privind-o pe actriță, și-a amintit-o *pe cealaltă*… „Ah, ce canalie mai sînt și eu!… Tăcere, tăcere… Nu mai spun nimic“, își spune el în gînd.

Nebunul lui Gogol cel mai mult și-ar dori să o poată vedea pe fiica directorului într-unul din momentele ei de intimitate: „Aș vrea să ajung în camerele locuite de Excelența Ei. Uite unde-aș vrea să nimeresc: în budoar! Să văd cum își ține acolo borcănașele, flacoanele, florile, asupra cărora ți-e și frică să sufli. Să văd straiele ei, care seamănă mai mult a aer decît a straie, împrăștiate peste tot. Să-mi arunc o privire în dormitorul ei… Acolo, cred eu, sînt niște minuni, cred că-i un rai cum nici în ceruri nu există. Aș vrea să mă uit la scăunelul pe care, ridicîndu-se din pat, își pune piciorușul, să văd cum își trage pe picioruș ciorapul alb ca zăpada… Ah, ah, ah! Tac, tac… Nu mai spun nimic.“

Într-o zi ploioasă, în drum spre departament, funcționarul observă careta directorului oprind în fața unui magazin. Din ea coboară Excelența Ei, fiica

directorului, însoțită de cățelușa Meggy. Meggy intră în conversație, pe stradă, cu o altă cățelușă, Fidèle, cu care poartă și corespondență. Funcționarul o urmărește pe Fidèle, care este însoțită de două femei, pînă acasă, și urcă scările pentru vedea la ce apartament locuiește. Într-o altă zi, revine la adresa respectivă, sună la ușă și îi spune fetei care îi deschide: „Am ceva de discutat cu cățelușa dumneavoastră“. Funcționarul îi fură lui Fidèle scrisorile primite de la Meggy, în speranța că din corespondența purtată de cele două cățelușe va afla lucruri importante despre Excelența Sa, directorul, dar mai ales despre Excelența Ei, fiica directorului: „Cîinii sînt isteți, cunosc totul despre relațiile politice și de aceea, cu siguranță, voi găsi totul: portretul și toate afacerile acestui bărbat. Trebuie să fie cîte ceva și despre aceea, care... Tac, nu mai zic nimic!“. Nebunul lui Gogol citește într-una din scrisori acest paragraf: „Duduca mea, căreia papa îi spune Sophie, mă iubește la nebunie...“ și, imediat, își spune: „Ah, ah!... Tac, tac, nu mai spun nimic!“. Cîteva paragrafe mai încolo, cînd cățelușa Meggy, după diverse considerații pe care funcționarul le găsește aiuritoare, ajunge din nou să îi scrie lui Fidèle despre stăpîna ei („Astăzi, duduca mea, Sophie...“), ticul nebunului lui Gogol intră din nou în acțiune: „Aha! Să vedem ce-i cu Sophie. Oho, mare canalie mai sînt și eu!... Tac,

tac… Să continuăm.“

De fiecare dată cînd gîndul care mișcă mîna pe hîrtie ajunge în zone delicate, funcționarul face apel la tăcere. *„Tac, tac… Nu mai spun nimic.“* este un fel de mantră care intră în acțiune atunci cînd imaginația eroului ajunge într-un fel de zonă a dorințelor interzise. Prin repetiție, mantra care invocă tăcerea se transformă într-un tic verbal pe care funcționarul îl consemnează cu acribie. Nebunul lui Gogol și-a făcut din tăcere un clișeu.

79. SE POATE TĂCEA APELÎND LA DECORPORALIZARE

Cuvintele se despart de sensurile și referințele lor și plutesc ca un abur deasupra limbii care articulează tăcerea. Frege, sper că ești mulțumit acum!

80. SE POATE TĂCEA CU PIEPTUL DEZGOLIT

Bărbatul este legat la ochi cu o bucată de pînză neagră și lipit cu spatele de zid. Plutonul de execuție este alcătuit din bărbați, femei și copii. Comandantul își privește ceasul, e timpul. Foc! Bărbații, femeile și copiii încep să vorbească, încep să spună. Vorbele lor, ca niște gloanțe transparente, țîșnesc înspre pieptul dezgolit al condamnatului, doborîndu-l. Comandantului, care este anagrama condamnatului, îi apar deodată în față imagini necunoscute, memoria îi este asaltată de amintiri care nu îi aparțin. Speriat, acesta strigă către plutonul de execuție: „Încetați focul!“. Călăii amuțesc. Comandantul se apropie de condamnat, îi dezleagă bucata de pînză neagră de pe ochi, îl privește lung (ca și cum s-ar privi pe sine într-o oglindă în agonie), se prăbușește și moare.

81. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI PORNI ÎN CĂUTAREA UNEI COMORI

Lucrurile importante se păstrează înăuntru.

Gîndește-te la o casă, înăuntrul căreia se găsesc tot felul de obiecte de valoare: cărți, tablouri, bijuterii, bani, diverse piese de mobilier, amintiri prețioase și așa mai departe. Nimeni nu își ține un tablou de Victor Brauner, să zicem, atîrnat pe fațada casei.

Tăcerea e o călătorie îndreptată de fiecare dată spre interior. A tăcea e totuna cu a căuta. Trebuie să cauți înăuntrul tău, căci nimeni nu l-a descoperit pe Dumnezeu în afara sa.

Cînd taci, pornești într-o călătorie spre centrul cuvîntului.

Și nu uita că, la început, a fost cuvîntul, și acest cuvînt tăcea, nu vorbea.

82. SE POATE TĂCEA INTUITIV

Ca și cum ai intui pericolul care ți-ar putea veni din partea cuvintelor și te hotărăști, în ultimul moment, să le treci sub tăcere. Tăcerea intuitivă previne dezastrele pe care le aduce furtuna cuvintelor.

83. SE POATE TĂCEA CU ACTE ÎN REGULĂ

Am intrat în biroul notarial fără prea multe iluzii. Am salutat, înclinîndu-mi politicos capul. I-am întins unei domnișoare blonde de la secretariat un bilet pe care scria: „Legalizați-mi, vă rog, această tăcere!“. Mi-a spus: „Așteptați o clipă, vă rog!“. Am așteptat o clipă, vă rog, apoi încă una, vă rog, și tot așa. Nu le-am numărat. După nenumărate clipe, secretara s-a întors și mi-a întins o hîrtie semnată și parafată. Mi-a spus prețul, l-am plătit fără o vorbă. Am părăsit biroul fericit.

84. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI ÎNVESTI CU SENS UN SPAȚIU GOL

În capitolul 11 al lucrării *Dao De Jing (Cartea Căii și a Virtuții),* care îi este atribuită lui Lao Zi, se face vorbire despre spațiile unde nu există nimic:

Punem treizeci de spițe laolaltă și numim asta o roată;
Însă din spațiul unde nu există nimic își trage roata utilitatea.
Învîrtim lutul pentru a face un vas;
Însă din spațiul unde nu există nimic își trage vasul utilitatea.
Prindem în pereți uși și ferestre pentru a face o casă;
Dar și de aceste spații unde nu există nimic depinde
utilitatea casei.
Așadar, la fel cum ne folosim de ceea ce există, trebuie să recunoaștem și utilitatea a ceea ce nu există.

Prin analogie, putem spune așa:
cuvintele sînt spițele și tăcerea e spațiul gol dintre ele, roata e limbajul;
cuvintele sînt pereții de lut ai vasului, iar spațiul gol dinăuntru e tăcerea;
cuvintele sînt pereții casei, cuvintele sînt

ușile
și ferestrele închise,
dar în golul delimitat de pereți,
în golul ușilor și ferestrelor deschise,
acolo locuiește tăcerea.
Așa cum ne folosim de cuvinte pentru a comunica,
la fel trebuie să recunoaștem
și utilitatea tăcerii.

85. SE POATE TĂCEA LA MODUL ATRĂGĂTOR

Avea șaptezeci și trei de ani și tăcea de cincizeci
corzile vocale i se atrofiaseră de mult
nu își mai auzise vocea de o jumătate de secol
uneori îi era atît de dor de vocea lui încît și-o visa
vocea îi apărea în vis ca un vînt care sufla printre
copacii unei păduri înfrunzite
și frunzele copacilor vorbeau cu vocea lui din tinerețe

Bătrînul era un tăcut celebru
locuia într-o casă transparentă cu pereți de sticlă
pentru ca turiștii să îl poată vedea
și veneau mulți să îl vadă
ca fluturii în jurul unui bec aprins gravitau oamenii
în jurul tăcerii îmbuteliate etanș în acel corp
închis într-o casă de sticlă

Bătrînul se apropia de turiștii
care vorbeau zgomotos pe marginea tăcerii lui
și îi privea în ochi

prin peretele de sticlă care îi despărțea
și privirea bătrînului le intra în suflet
iar cîte unii nu se mai vindecau niciodată

86. SE POATE TĂCEA MUT DE UIMIRE (PENTRU CĂ TOCMAI ASIȘTI LA NAȘTEREA UNUI MIRACOL)

Mereu o suspectasem că în spatele acelor priviri tîmpe ale ei se ascunde ceva de o gravitate vitală, un sens ascuns al devenirii sau cam așa ceva, e greu de pus în cuvinte adîncul pe care îl simțeam plutind pe dedesubtul acelor ochi placizi și terni, ca două cartoane colorate.

Tata a luat-o în brațe cu gesturi mecanice, așa cum călăul își îmbrățișează victima doar pentru a-i potrivi mai bine ștreangul, îndreptîndu-se cu pași siguri, dar cu gîndul în altă parte, spre locul execuției. Tăiase multe găini la viața lui, dar găina bătrînă, trecută prin viață, pe care acum o ținea în brațe, avea un plan. Priveam întreaga scenă cu presimțirea dezastrului, însă tata era liniștit, el niciodată nu privise o găină în ochi, niciodată nu se întrebase ce se poate ascunde în spatele acelor cortine cristaline simetrice.

Soarele dimineții se reflecta în lama satîrului pe al cărui mîner se puteau vedea

dîre de sînge închegat, și, cu fiecare pas cu care tata se apropia de locul execuției, găina din brațele lui întinerea și descreștea, acum era – o vedeam – o găină tînără, cu pene strălucitoare, o găină clocotind de viață.

Tata niciodată nu a fost atent la detalii, el mereu a știut la perfecție tot ce trebuie făcut, el a fost arhitectul domestic vizionar al propriei vieți, dar și al vieților noastre, mișcîndu-se cu lejeritate pe o hartă căreia însă niciodată nu i-a știut dedesubturile. Găina din brațele lui întinerea de-acum văzînd cu ochii, însă tata n-avea ochi pentru miracolul care se petrecea în brațele lui, și găina nu doar că întinerea cu fiecare pas al celui ce-o ducea spre moarte, dar deja începuse să descrească binișor, acum era o puicană cu pene imaculate și cloncănituri care îi strigau pofta de viață, dar tata – tata era cu gîndul în altă parte, el privea tot înainte, spre buturuga din fundul curții pătată de sînge, pe care, cu aceleași gesturi mecanice și cu gîndul mereu în altă parte, a așezat oul în care se transformase între timp găina aceea bătrînă. Găina redevenise oul din care eclozase cu cîțiva ani în urmă, și tata a ridicat satîrul în aer, pregătindu-se pentru gestul din urmă, dar oul alunecase deja de pe buturugă, căzînd alături și, spărgîndu-se, a scos la iveală un pui mic și drăgălaș, și cum să lovești cu satîrul în așa ceva?!

87. SE POATE TĂCEA ÎNCHIZÎNDU-TE ÎN TINE CU MAI MULTE LACĂTE

Trebuie să fie ciudat să intri într-un magazin de articole de uz casnic și să ceri o sută șaptezeci și trei de lacăte. Cel mai adesea, vînzătoarea se va uita la tine ca la un nebun și, după ce își va șterge stupoarea de pe față, îți va spune că nu are atîtea, dar, măcar pentru uimirea neprețuită gravată pe chipul ei, și tot merită să faci asta. Din primul magazin am cumpărat toate lacătele aflate pe stoc, treizeci și patru. Din al doilea, unde, de dragul efectului comic, am cerut tot o sută șaptezeci și trei, am plecat cu încă patruzeci și două. În al treilea magazin eram deja sigur că nu voi găsi mai mult de cincizeci de bucăți, așa că am cerut tot o sută șaptezeci și trei. Femeia tînără căreia i-am spus această cifră, pentru mine deja magică, m-a privit de parcă s-ar fi așteptat să îi spun că, de fapt, glumisem, dar văzînd că nu mai spun nimic, a început să rîdă, apoi mi-a spus să aștept cîteva clipe. Mi-a adus, de data asta spre stupoarea mea, toate cele o sută șaptezeci și trei de lacăte cerute. Pentru că mi-a fost jenă să spun că nu am nevoie, de fapt, decît de nouăzeci și

șapte, le-am luat pe toate, mulțumindu-i frumos și felicitînd-o că lucrează într-un magazin de unde oricine poate cumpăra oricîte lacăte poftește.

Acum, pentru a-mi duce planul la capăt, mai aveam nevoie doar de o persoană competentă, pe care, pentru că lumea este plină de oameni competenți, nu mi-a fost deloc greu să o găsesc. Bărbatului mărunțel, la vreo șaizeci de ani, care mi-a răspuns la anunțul dat în ziar, i-am spus la prima întîlnire că vreau să mă închid în mine cu o sută șaptezeci și trei de lacăte, cîte trei pe zi, și el m-a înțeles perfect, ba chiar mi-a mărturisit că mai lucrase odată pentru cineva care, de asemenea, se închisese în sine, însă doar cu nouăzeci și opt de lacăte, cifră care reprezenta vîrsta la care îi murise bunica din partea mamei, care îl crescuse și pe care o iubise enorm. Mi-a plăcut povestea. Colaboratorul meu, căci așa îmi place să îl numesc, și-a început treaba pe data de 8 iulie, într-o zi de luni, cînd m-a închis în mine cu primele trei lacăte, și și-a încheiat contractul pe data de 3 septembrie, într-o zi de marți, cînd a tras peste mine ultimele două lacăte. Cheile lacătelor, așa cum l-am rugat, le-a pus într-o cutie, pe care a aruncat-o în Dunăre, de pe podul peste Brațul Borcea.

88. SE POATE TĂCEA AUTOMAT

Aici este vorba despre tăcerea ca dicteu, ca automatism psihic pur, în absența oricărui control al gîndirii. Funcționarea reală a tăcerii privește fie tăcerea gîndurilor, fie gîndurile tăcerii.

89. SE POATE TĂCEA LA INTERSECȚIA A DOUĂ STRIGĂTE

Mergeam deja de ore-n șir, fără nici o țintă, cînd am ajuns la o intersecție. În fața mea se deschideau două drumuri, ca două brațe, care, împreună cu acela pe care venisem, formau litera Y. Mi s-a părut cumva neobișnuit că drumurile erau acoperite, cît vedeai cu ochii, cu capre albe. Aș fi înțeles ca vreun excentric să fi acoperit drumurile, din motive numai de el știute, cu piei de capră, însă cele două drumuri erau pavoazate cu capre vii, întinse pe o parte, lipite unele de altele. Caprele scoteau un sunet prelung, un fel de „auuuuuuum“ behăit, mai degrabă nazalizat, care îmi dădea senzația nu doar că drumurile din fața mea sînt vii, dar că mai și cîntă sau se roagă. Ajunsesem la o intersecție de drumuri care respirau și cîntau. Așa cum la început îți introduci în apă doar laba piciorului cînd vrei să vezi dacă apa mării, să zicem, este suportabil de rece încît să poți face o baie, la fel am făcut și eu: mi-am întins piciorul și l-am lăsat ușor pe burta uneia dintre caprele care deschideau drumul din dreapta. Mă așteptam să fie moale, ca orice burtă de

capră, dar era la fel de tare ca orice piatră din pavajul oricărei străzi, cu diferența că era o piatră îmblănită care respira și pulsa. M-am gîndit că toate acele capre sînt unele de un soi cu totul special, aduse cine știe de pe unde, capre folosite la pavarea străzilor, și atunci m-am mai liniștit. Dar de ce scoteau acel sunet prelung, ca o tînguire pe sute și mii de voci? Și ce era cu acel behăit baritonal, care aducea cînd a invocație desprinsă dintr-un *ashram* hinduist, cînd a strigăt creștinesc de disperare? Mi-am luat inima în dinți și am apucat-o pe brațul din dreapta al imensei litere Y pe care nimerisem. Caprele cîntau liniștite sub tălpile mele, pășeam cu multă grijă pentru a nu le călca pe beregată, dar, pe orice parte a corpului lor aș fi călcat, simțul tactil îmi spunea că mă aflu pe un drum de piatră acoperit cu blană de capră, și nimic altceva. Am mers așa multă vreme, dar drumul caprelor de piatră părea nesfîrșit. Într-un tîrziu, m-am culcat în mijlocul drumului, între două capre, legănat de tînguirea aceea stranie, ca un vuiet dintr-o altă lume. M-am trezit plin de praf, cu capul pe o piatră. Caprele dispăruseră, rămăsese doar drumul care părea jupuit de viu. M-am ridicat în capul oaselor și am observat că pe piatra pe care îmi sprijinisem fruntea era scris: STRIGĂT vs. STREET GOAT.

90. SE POATE TĂCEA CU FAȚA LA SOARE. DAR CINE SĂ VADĂ UMBRA PE CARE TĂCEREA O LASĂ ÎN URMĂ?!

Soarele nu trebuie lăsat nici o clipă singur. Cînd, urmare a mișcării de rotație a Pămîntului, el se pregătește să îți intre din nou în casă, la început timid, printr-o iluminare difuză a orizontului din fața ușii, soarele trebuie întîmpinat cum se cuvine. Imaginează-ți un oaspete static, împietrit în propria-i ardere și în propria-i așteptare luminoasă. El stă pe loc și casa ta se învîrtește în jurul lui. Cînd ușa casei rotitoare ajunge din nou în dreptul musafirului, trebuie să te ridici din pat și să mergi în grabă să îl întîmpini. Membrii Ordinului Pitagoreic asta făceau: salutau soarele cu religiozitate, în fiecare dimineață. Se înveșmîntau în robe albe, imaculate, și mergeau să salute astrul care le făcea încă o dată, pentru a cîta oară, onoarea de a le trece pragul. Înălțau cîntece de bucurie. Veneau în întîmpinarea soarelui acordîndu-și pașii, matematic, cu muzica sacră care, ca un abur, li se ridica din străfundurile pieptului. După ce soarele se înălța ca un

acrobat orbitor peste linia orizontului, pitagoreicii amuțeau subit și cîntecele lor se topeau în tăcerea fierbinte a adorației.

91. SE POATE TĂCEA RESPECTÎND ÎNTRU TOTUL LEGILE NESCRISE ALE CORECTITUDINII POLITICE

Concluziile conferinței *Tăcerea, un adversar de temut al corectitudinii politice,* care a avut loc la Budapesta și s-a bucurat de participarea unor renumiți specialiști din întreaga lume (lingviști, filozofi ai limbajului, psihologi jungieni ai limbajului, psihologi freudieni ai limbajului, ingineri constructori ai limbajului, astrologi ai limbajului, aviatori ai limbajului, botaniști și zoologi ai limbajului, preoți neortodocși ai limbajului, instalatori sanitari ai limbajului, ba chiar și femei de serviciu ale limbajului), au fost următoarele:

a) Nu este *politically correct* să taci atunci cînd vorbești.

b) Nu este *politically correct* să taci cînd cineva te întreabă cît mai e ceasul.

c) Nu este *politically correct* să taci atunci cînd dormi.

d) Nu este *politically correct* să taci în timp ce bei apă.

e) Nu este *politically correct* să taci cînd toată lumea vorbește în același timp

în jurul tău.

f) Nu este *politically correct* să taci cînd o persoană necunoscută vine la tine și îți cere socoteală pentru pielea ta de o altă culoare decît a ei.

g) Nu este *politically correct* să taci cînd cineva bine intenționat vrea să te ajute să vorbești.

h) Nu este *politically correct* să taci cînd soția (sau, după caz, soțul) îți spune, privindu-te în ochi, „Te iubesc pînă la capătul infinitului, dragostea mea!“.

i) Nu este *politically correct* să taci cînd aproapele tău îți cere să îi întorci și celălalt obraz.

j) Nu este *politically correct* să taci cînd cineva simte o disperată nevoie de a se certa cu tine.

92. SE POATE TĂCEA ÎN TREI: *SILENCE À TROIS*

Tăcusem de mult prea multă vreme, și oglinda în care îmi mai aruncam uneori cîte un ochi părea deja să îmi spună că ar fi timpul să mă așez cu tăcerea la casa mea, să îmi întemeiez, cu alte cuvinte, o tăcere de familie. În urma anunțului pe care l-am dat la ziar („Caut femeie care să iubească tăcerea, poate să fie și fumătoare“), am primit un singur răspuns. Ne-am dat întîlnire la o ceainărie liniștită de pe strada Popa Rusu, într-o seară de marți. Tăcuta pe care o așteptam și-a făcut apariția la locul stabilit cu o întîrziere de cincisprezece minute, ceea ce m-a făcut să cred despre ea că este o cochetă. Era, într-adevăr, o cochetă. Îmbrăcată cu o rochie lungă, colorată, cu părul prins în coadă, ochi mari, negri, și buze albastre (de vină era lumina apusului care îi cădea pe gură), nu părea să aibă mai mult de douăzeci și cinci de ani, dar, în realitate, avea treizeci și unu. S-a prezentat: Emilia. Ne-am așezat la o masă, am comandat ceai de iasomie, dulceață de nuci verzi și șerbet de mentă. Era, într-adevăr, fumătoare. Conversația a fost una sumară. A doua zi s-a mutat la mine. Oglinda, zărindu-ne, mi-a făcut

strengărește cu ochiul.

O vreme, tăcerea dintre noi a fost fără cusur, am tăcut împreună cîte-n lună și stele, dar apoi, fără nici un motiv, tăcerea a început să scîrțîie. Ceva părea să nu se mai lege, să nu ne mai lege, oglinda devenise îngrijorată. Într-o zi, Emilia mi-a dat de înțeles că în trei se tace mult mai bine decît în doi, că una dintre prietenele ei tace cum scrie la carte într-o singurătate lucie și, dacă nu m-ar deranja, ar putea-o chema să locuiască împreună cu noi. Oglinda nu a protestat la această propunere de *silence à trois,* așa că am fost de acord. Cealaltă tăcută a venit la noi a doua zi. Cînd am auzit soneria de la intrare, am simțit o împunsătură de ac în inimă, dar a fost mai degrabă un presentiment decît o durere. M-am ridicat din fotoliul în care citeam o carte de povestiri de Dino Buzzati și m-am dus să îi deschid. Emilia se ridicase și ea și ajunsese în spatele meu, lipită de mine. Cînd am deschis ușa, m-am simțit de parcă aș fi fost o oglindă: în fața mea se afla reflexia femeii din spatele meu. Nu era o simplă prietenă a Emiliei, ci chiar sora ei geamănă. Mi-a întins mîna și a spus în șoaptă: Sofia. A locuit împreună cu noi din acea zi. Oglinda a zîmbit.

Tăcerile în trei au fost fără cusur. Ne-am înțeles la perfecție, fără o vorbă, trăind împreună vreme de patruzeci și șapte de ani. Anul trecut, Emilia a murit la vîrsta de

șaptezeci și nouă de ani. Am plîns-o pentru că am iubit-o. Săptămîna trecută, s-a stins și Sofia, la aproape optzeci. Am plîns-o și o plîng pentru că am iubit-o. Am rămas să tac singur, încă o dată, tot ceea ce am tăcut împreună cu ele aproape o viață.

93. SE POATE TĂCEA ÎN ȘAPTE TREPTE ȘI NOUĂ PAȘI

Manualele la modă, care ne învață *cum să orice,* nu vor mai putea ocoli mult timp tăcerea. Într-o epocă a zgomotolui locvace, în care umanitatea pare să fi ajuns în punctul în care se află doar pentru a vărsa în lume cantități din ce în ce mai mari de cuvinte, cuvinte de consistența vorbăriei precare, comercianții de viziuni, traficanții de emancipări din plastic, vînzătorii de miracole second-hand, preoții neantului, educatorii mistificării și mistificatorii educației se vor pune mai devreme sau mai tîrziu pe treabă și ne vor preda, contra unei sume modice, cele mai rapide și mai eficiente metode de a tăcea. Sigur, dacă nu vom fi mulțumiți de tăcerile noastre, aceștia ne vor înapoia banii pînă la ultimul cent, alături de cele mai sofisticate și mai performante scuze aflate pe piață.

94. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI ÎNNODA VENELE

Imaginează-ți cuvintele ca pe un flux sangvin, imaginează-ți că inima este limba care articulează sîngele, imaginează-ți tăcerea ca pe o asfixiere. Nu umbla cu lama pe lîngă venele care gem de cuvinte! A-ți tăia venele e totuna cu a-ți mutila tăcerea.

Comentariu extraliterar:

Ți se întîmplă uneori, în momentele de liniște extremă, ca vena mediană a antebrațului stîng să ți se umfle brusc, și nu ai nici un motiv să te sperii dacă auzi strigăte ciudate, alcătuite numai din consoane care îți străpung pereții venei, îți perforează pielea și îți intră direct în creier. Este vocea lui Adam care, din adîncul cromozomului Y, vrea să îți comunice ultimele știri despre trecutul tău îndepărtat.

95. SE POATE TĂCEA INSTANTANEU, CA ȘI CUM S-AR STINGE LUMINA ÎNTR-O CAMERĂ

Ca niște becuri de o sonoritate incandescentă, vorbele luminează cavitatea gurii, să zicem. Cineva apasă pe întrerupător și lumina se stinge, iar gura rămîne în bezna tăcerii. Se poate tăcea, așadar, ca și cum peste cerul gurii tale s-ar lăsa noaptea sau, poate, însăși limba ta este aceea care ar înnopta. La fel de bine, lucrurile ar putea sta și invers: vorbele ar fi acelea care ar întuneca cerul gurii și o simplă apăsare pe întrerupător ar aduce tăcerea care luminează gura.

96. SE POATE TĂCEA CU MĂSURĂ

Cu ani în urmă am cunoscut un tînăr în vîrstă de treizeci și trei de ani, pe nume Palev, care inventase un dispozitiv de măsurare a tăcerii, pe care l-a numit silențiograf. A inventat și o marcă pentru el: MUTTER.

– De ce MUTTER? l-am întrebat.

– Pentru că silențiograful ăsta mi-e ca o mamă.

Mi-a mai spus:

– Vezi tu, totul pleacă de la inimă, nu de la cap, deși, acum, oamenii pun mare preț pe cap și își cam neglijează inima. Eu nu fac greșeala asta. Cele patru fire ale silențiografului meu, două roșii și două albastre, trebuie lipite de piept, în dreptul inimii, cîte unul pentru fiecare cameră. Asta are legătură, după cum, poate, ți-ai dat seama, cu cunoașterea cardiacă. Am un prieten, Eugen Ciurtin, poate ai auzit de el, care a scris un studiu despre asta. Cine cunoaște cu capul tace puțin și prost. Cine cunoaște cu inima tace mult și bine. Dacă îți arăt silențiograma unui intelectual, te îngrozești. Dar ce desfătare să privești silențiograma unui pustnic!

97. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM CUVINTELE ȘI-AR FACE HARAKIRI CU LIMBA METAMORFOZATĂ ÎN SPADĂ

Takie Lebra, profesor emerit de antropologie la University of Hawaii-Manoa, a publicat în 2007, la BRILL/Global Oriental, lucrarea *Identity, Gender, and Status in Japan*, în al cărei capitol „The Cultural Significance of Silence in Japanese Communication“ (pp. 115-126) identifică patru dimensiuni ale tăcerii în Japonia: *sinceritatea, discreția socială, jena* și *sfidarea*. Voi face în cele ce urmează un rezumat, cu aceleași alte cuvinte.

97.1. Tăcerea vs. sinceritatea

Tăcerea se află într-o strînsă legătură cu sinceritatea, și această credință a japonezilor își are rădăcinile în budismul Zen, unde cuvîntul rostit nu este cîtuși de puțin încurajat. Nu poți obține iluminarea vorbind despre ea. Iluminarea se obține în tăcere. Cînturile budiste îi conjură pe oameni să înțeleagă vacuitatea cuvintelor și importanța tăcerii. Vorba zboară, tăcerea rămîne.

La început a fost tăcerea *(chinmoku)*. Și

chinmoku, care este doar unul dintre cuvintele japoneze pentru *tăcere,* are o legătură cu *ma. Ma* este un concept întîlnit atît în muzica tradițională japoneză, cît și în cea modernă. *Ma* este spațiul sau tăcerea dintre note. Muzica nu e dată doar de notele muzicale cîntate, ci și de tăcerea dintre ele. Tăcerea este muzicală. Într-un studiu din 2005, Ellen T. Harris vorbește despre *tăcerea ca sunet* și despre *pauzele sublime ale lui Händel,* mai ales despre pauza sublimă din *Hallelujah Chorus.* Tăcerile lui Händel, nu mai puțin decît cele ale lui Haydn, Mozart și Beethoven („primii care capitalizează potențialul expresiv al tăcerii", cum spune Enrico Careri), sînt tot un fel de *ma.*

Poezia și proverbele japoneze ne pun și ele în gardă: trebuie să fim atenți la cuvinte. *Kiji mo nakazuba utaremai* („tăcerea te ține la adăpost") și *mono ieba kuchibiru samushi aki no kaze* („e mai bine să lași multe lucruri nespuse") pun în lumină credința japonezilor că vorbele nu sînt de încredere. Vorbele pot avea consecințe dintre cele mai serioase asupra vorbitorului. Această dimensiune profilactică a tăcerii este activă și în politică. Politicienii sînt apreciați în Japonia nu după talentele oratorice, ci mai degrabă după virtuți precum tăcerea.

La fel ca sinceritatea, tăcerea este asociată cu spațiul lăuntric, acolo unde se află și inima *(kokoro).* Inima nu se vede,

dar se poate auzi. Japonezii sînt buni ascultători ai inimii și ai tăcerii.

97.2. Tăcerea vs. discreția socială

Discreția socială este sinonimă cu politețea, care, potrivit definiției lui William Foley, reprezintă un set de aptitudini sociale al căror scop este de a-i asigura fiecăruia condiții de afirmare în cadrul interacțiunii sociale. Tăcerea, se crede, conduce la îmbunătățirea statutului social. În 1978, Penelope Brown și Stephen Levinson au formulat o teorie socio-psihologică numită Teoria Politeții *(Politeness Theory),* care pleacă de la ipoteza că imaginea publică a fiecărei persoane se află în strînsă legătură cu fața. Există, se spune în această teorie, două fețe: *fața negativă* (care este oglinda dorinței de a acționa liber) și *fața pozitivă* (reprezentarea dorinței de a fi plăcut de alte persoane). Ambele fețe pot fi supuse atacurilor celor din jur prin intermediul Actelor de Amenințare a Feței (Face-Threatining Acts), adică prin orice act verbal care poate amenința atît fața vorbitorului, cît și pe cea a receptorului. Politețea presupune, așadar, menținerea mimicii feței și evitarea afectării feței interlocutorului. Tăcerea este una dintre tehnicile japonezilor de a nu pune în aplicare actele de amenințare a feței. Discreția socială este un exemplu de „dont

do FTA strategy“, care implică menținerea feței pozitive a adresantului prin evitarea de către vorbitor a neînțelegerii cu acesta. De exemplu, studenții pot refuza cererea profesorului de a răspunde la o întrebare. O posibilă explicație este „dont do FTA strategy“, prin care studenții evită amenințarea feței pozitive a profesorului sau *pierderea propriei fețe,* alegînd să nu răspundă la întrebări. Așadar, tăcerea, în acest caz, este un mod de a evita actul de comunicare. În contrast cu legătura dintre sinceritate și tăcere, vorbitorul își ascunde îndoielile cu privire la interlocutor printr-o tăcere politicoasă și acceptabilă social.

97.3. Tăcerea vs. jena

Tăcerea în Japonia este un indicator al gradului de intimitate în relațiile interpersonale. Tăcerea este activă mai ales într-un cuplu. Cel mai adesea, bărbatul este cel care își face simțită tăcerea, interpunînd între el și soție o distanță egală cu tăcerea, iar asta se întîmplă datorită credinței japonezilor că tăcerea le este proprie bărbaților. Însă bărbatul și femeia pot trece dincolo de aparentele bariere induse de tăcere. Ei pot comunica dincolo de cuvinte. A vorbi despre propriile emoții și sentimente este, se crede, un act extrem de stînjenitor și, prin urmare, cuplurile preferă comunicarea non-verbală. Conceptul nipon denumit *ittai* are la bază o altă

credință, aceea că bărbatul și femeia sînt o singură ființă. Androginul pe care cei doi îl formează se poate lesne debarasa de cuvinte. Comunicarea non-verbală include concepte Zen-budiste precum *ishin-denshin* (comunicare prin telepatie) și *enryo-sasshi* (sensibilitate intuitivă). Însă tăcerea își găsește un loc nu doar în relația dintre soț și soție, dar și în alte tipuri de relații interpersonale, cum ar fi acelea dintre partenerii de afaceri sau dintre prietenii apropiați.

Comunicarea non-verbală se află în strînsă legătură cu un alt concept japonez: *haragei.* La origine, *haragei* este o tehnică de teatru („belly art“ sau „belly performance“) și desemnează comunicarea implicită sau înțelegerea reciprocă prin mijloace non-verbale (precum *ishin denshin* și *enryo-sasshi).* Se crede că numai prin comunicarea non-verbală, cum este *haragei,* o persoană poate să o înțeleagă cu adevărat pe o alta.

97.4. Tăcerea vs. sfidarea

Dar tăcerea poate fi folosită și pentru a sfida, tăcerea poate fi și o cauză a înstrăinării. Se presupune că *sasshi* (capacitatea cuiva de a anticipa ceea ce vrea să spună interlocutorul său) este o importantă abilitate paralingvistică. Atunci cînd știi ce urmează să ți se spună, tăcerea e cea mai bună soluție. Uneori, această tăcere derivînd din *sasshi* este una

sfidătoare. Tăcerea sfidătoare poate fi pusă în mișcare împreună cu alte forme de comunicare non-verbală, cum ar fi supărarea, un contact vizual prelungit, anumite mimici. Cel care, vorbindu-i-se, rămîne tăcut o lungă perioadă de timp nu face decît să îl sfideze pe cel care îi vorbește. Dar tăcerea poate fi adeseori ambiguă. Ea poate avea înțelesuri diferite, în funcție de context. Contextul este cel care poate clarifica tăcerea, luminînd-o și dîndu-i un sens. De exemplu, refuzul unui student de a răspunde la o întrebare a profesorului poate fi catalogat drept un act de sfidare. Totuși, această tăcere poate fi interpretată și ca o dovadă de politețe față de profesor, atunci cînd nu e vorba de incapacitatea studentului de a răspunde la întrebare sau de conotațiile negative asociate cu exprimarea opiniei. Un alt exemplu ar fi tăcerea sfidătoare a unei soții atunci cînd află că soțul ei a comis adulter, însă tăcerea soției poate indica, la fel de bine, și modestie, docilitate, răbdare, dar și resentimente sau o atitudine necruțătoare. Natura complexă a tăcerii în Japonia poate fi înțeleasă numai în context.

98. SE POATE TĂCEA ERUPTIV, DAR CE ESTE TĂCEREA ERUPTIVĂ?

Pe filieră naumiană, tăcerea eruptivă este o certitudine. Înțelegi, deodată, că tăcerea care îți irumpe din piept este clarificatoare, lămuritoare. Tăcerea de aur a pitagoreicilor este aurul lămurit al tăcerii eruptive. Să ne imaginăm un vulcan care scuipă flăcări și aur topit. Tăcerea eruptivă exact asta și este: un vulcan în erupție care scuipă aur.

99. SE POATE TĂCEA AXIOMATIC

Tăcerea este axioma pe care ne construim toate demonstrațiile. Sîntem un grup eterogen de matematicieni care înțeleg să tacă – și tăcem cu încăpățînare – atunci cînd sîntem întrebați pe ce se bazează demonstrațiile noastre nu lipsite de farmec. Să luăm teorema lui Fermat, de exemplu. Mulți matematicieni și-au dat viața încercînd să o demonstreze, ceea ce este de-a dreptul înduioșător. Însă la ce bun să mori cînd, mult mai sănătos, poți tăcea?! Matematicienii din grupul nostru, fie euclidieni, fie non-euclidieni, fie booleeni, russellieni, hilbertieni, fregeeni sau neumannieni, au demonstrat teorema lui Fermat bazîndu-se pe tăcere. Este suficient să notezi tăcerea axiomatică cu T/a și să îi faci loc oricînd și oriunde e nevoie de ea. Dar nu numai în matematică, ci și în viață se poate proceda la fel: sistemul tăcerilor personale are nevoie, ca fundament, de o tăcere axiomatică, prin excelență irefutabilă.

100. SE POATE TĂCEA ÎNCĂLCÎND TOATE LEGILE COMUNICĂRII ÎN VIGOARE

Specialiștii în comunicare nu știu nimic despre tăcere. Ei confundă tăcerea cu liniștea sau cu absența cuvintelor. În termenii occidentali ai comunicării, tăcerea e o infirmitate. Cine tace nu comunică, spun ei. Dar cîte lucruri minunate nu comunică tăcerea! E adevărat că tăcerile nu vînd. Tăceri comerciale nu există. Tăcerile nu își au locul la o întîlnire de afaceri. Oamenii de afaceri surdo-muți din America își angajează negociatori care turuie încontinuu. În schimb, oamenii de afaceri din Japonia, care, dacă ar vrea, ar putea turui încontinuu, își angajează negociatori surdo-muți.

101. SE POATE TĂCEA CU O DINAMITĂ SUB LIMBĂ

Printre membrii Celulei Anarhiștilor Tăcerii există și persoane care stăpînesc la perfecție știința de a pătrunde, noaptea, în caselor celor care, ziua, vorbesc prea mult. Unul dintre ei tocmai a pătruns într-un apartament unde locuiește, singur, un limbut. E noapte și limbutul doarme cu gura deschisă. Anarhistul deschide ușa dormitorului, fără nici un zgomot. Își aprinde lanterna preț de cîteva secunde și aruncă o privire înăuntru. În mîna stîngă ține o mică bombă artizanală, cît o măslină, fără explozibil înăuntru, deși membrii radicali ai Celulei insistaseră ca măslina să fie umplută totuși cu puțină nitroglicerină, însă Șeful Celulei a fost de părere că, pentru început, un simplu avertisment era suficient. Anarhistul se apropie de patul în care limbutul sforăie și îi vîră cu grijă măslina în gură. Pe noptieră îi lasă un bilet pe care scrie: „Vorbește mai puțin, ăsta e un avertisment. Data viitoare îți vom servi măsline umplute!“. Anarhistul tăcerii iese din dormitor, trăgînd ușa după el. Dimineața, cînd se trezește, limbutul tușește și scuipă din gură măslina metalică. Măslina cade pe

covor. Limbutul se ridică în capul oaselor și vede biletul. Îl citește și scoate un țipăt. Apoi amuțește.

102. SE POATE TĂCEA LAO
ZI DE SĂRBĂTOARE

Cine cunoaște cuvîntul
și păstrează tăcerea
devine albia Subînțelesului:
fiind albia Subînțelesului,
nu părăsește eterna Putere a cuvîntului
și se întoarce-n pruncia tăcerii.

Aceste șase versuri sînt o parafrază după fragmentul 28 din *Cartea despre Dao și Putere,* de Lao Zi (introducere, traducere din chineza veche şi note de Dinu Luca, Humanitas, 1993), al cărui original sună, în traducere, așa:

Cine cunoaște masculinul
și păstrează femininul
devine albia Subcerescului:
fiind albia Subcerescului
nu părăsește eterna Putere
și se întoarce-n pruncie.

Următoarele două versuri – *Cine cunoaște albul / și păstrează negrul* – ne interesează în mod deosebit datorită interpretărilor pe care le-au primit. „Albul este un simbol comun al gloriei și onoarei, în timp ce negrul este simbolul rușinii și umilinței. Heshag Gong comentează însă

diferit, considerînd că cei doi termeni ar desemna lumina (= iluminarea) și tăcerea: «Deși cineva se știe pe sine luminos și pătrunzător, trebuie să păstreze această (stare) prin tăcere, ca și cum s-ar afla în tăcere și ar fi nevăzut»“.

Pentru a tăcea nu trebuie să te îmbraci în negru. Nu trebuie să îți porți tăcerea ca pe un doliu. Despre cuvintele trecute sub tăcere nu se poate spune în nici un caz că au trecut în neființă. Tăcerea, așa cum spune Heshag Gong, este mediul în care se păstrează lumina interioară. Inițiații sînt mai degrabă invizibili, pe ei nimeni nu îi va vedea vreodată la vreun *show* televizat. Numai cine vrea să fie vizibil e nevoit să vorbească.

103. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI TRAGE OBLOANELE PESTE SUFLUL UNUI STRIGĂT

Era o seară caldă și toată familia noastră se afla la masă. Ferestrele care dădeau înspre stradă erau larg deschise. Mîncam și sporovăiam despre lucrurile petrecute peste zi, cînd, deodată, în încăpere și-a făcut apariția un strigăt colorat, cu aripi largi. Ar fi putut fi un fluture frumos dacă nu ar fi fost un simplu strigăt, care se rotea cu mișcări dezordonate în jurul becului care atîrna din tavan. Tata s-a ridicat de la masă, a luat în mînă un prosop de bucătărie și s-a apropiat de el. Căuta un moment cînd strigătul s-ar fi așezat pe tavan sau oriunde altundeva pentru a-l putea prinde. Dar strigătul continua să se miște aiurea prin încăpere. Toți ne-am oprit din mîncat și priveam dansul strigătului. Mama i-a spus tatei să nu-l omoare, uite, e doar un strigăt neajutorat, însă tata a continuat să îl urmărească cu prosopul în mînă, fără să reușească să se apropie decisiv de el. Strigătul se agita de colo-colo încercînd să ne spună ceva, apoi s-a așezat pe tavan, într-un colț al camerei. Tata s-a apropiat

de el și, cînd a ridicat prosopul și a dat să îl lovească, strigătul a zvîcnit în jos, spre el, și i-a intrat în gură. În acel moment s-a întîmplat ceva neașteptat: mama s-a repezit la tata și l-a sărutat pe gură, iar strigătul a trecut din gura tatei în gura mamei. Sora mea cea mare a scos un țipăt, și strigătul, speriat, a ieșit din gura mamei și a intrat în gura surorii mele. Sora mai mică a început să plîngă sub privirile deznădăjduite ale părinților mei, care se țineau cu mîna de gură, și atunci strigătul a țîșnit din gura surorii mari și a intrat în gura surorii mici. Pentru că pe nimeni altcineva nu iubesc pe lumea asta la fel de mult ca pe sora mea cea mică, m-am dus la ea, am luat-o în brațe, mi-am apropiat fața de fața ei, și strigătul a intrat în gura mea. Avea un gust ciudat, ușor sălciu. L-am înghițit. Toți mă priveau, așteptînd de la mine un cuvînt. „Și acum să ne întoarcem la masă“, le-am spus, dar nimeni nu mi-a recunoscut vocea.

104. CÎND LIMBAJUL ÎȘI ÎNGHITE LIMBA, TĂCEREA INTRĂ ÎN ACȚIUNE

Iubita mea este un număr prim. Numele ei de familie este 5. Ea privește afară de la fereastră. Afară este un neant vijelios. Neantul este mov și arată oribil. Privindu-l, iubita mea strîmbă din nas. Nasul ei este cel mai mare număr prim. Cel mai mare număr prim nu există decît în mintea noastră. Mintea minte cu ajutorul gurii. În gură se află sediul social al limbajului. Uneori, destul de rar, limbajul își întoarce fața asupra tăcerii. Limbajul, ca instrument de studiu, se întoarce asupra lui însuși, concentrîndu-se asupra unui fragment adînc. Acest fragment a fost complet ignorat de către titanii filozofiei limbajului. Rușine, Frege! Rușine, Russell! Rușine, Strawson, Davidson și Austin! Wittgenstein și-a aplecat urechea, preț de cîteva secunde, asupra tăcerii, și bravo lui! Dar să îi lăsăm în pace pe titani, să o lăsăm în pace chiar și pe iubita mea (care este doar un biet număr prim), și să alunecăm puțin pe toboganul istoriei. De ce Kant nu s-a aplecat asupra *tăcerii în sine?* De ce lui Leibniz i-a fost lene să elaboreze o *teologie*

a tăcerii? De ce Descartes nu a suflat o vorbă despre *tăcerile clare și distincte?* Nu din tăcere, vorba lui Porphyrios al lui Leopardi, s-au născut oare toate ideile lor mărețe?! Ba bine că nu! Aceste idei, iată, încă ne bîntuie, la fel ca neantul vijelios de afară, la care iubita mea continuă să privească de la fereastră.

105. SE POATE TĂCEA ÎN ACORD CU TEORIILE FILOZOFIEI LIMBAJULUI

105.1. Tăcerea ca limbaj

Dacă putem întreba care este semnificația unui cuvînt, de ce nu ne-am putea întreba și care este semnificația unei tăceri? Dacă „a înțelege o propoziție înseamnă a înțelege un limbaj“ (Wittgenstein), de ce nu ne-am întreba și ce înseamnă *a înțelege o tăcere?* Am putea spune, oare, parafrazîndu-l pe Wittgenstein, că a înțelege o tăcere înseamnă a înțelege limbajul tăcerii? Dar tăcerea are un limbaj propriu al ei sau este doar o parte a ceea ce înțelegem îndeobște prin limbaj?

Cu toții vom fi de acord că este greu de imaginat utilizarea vie a unui limbaj natural în absența tăcerii. Oamenii, atunci cînd comunică prin viu grai, nu vorbesc încontinuu, mai și tac, fie în același timp, fie pe rînd. Se tace, poate, cel puțin la fel de mult pe cît se vorbește. În acest caz, o filozofie a limbajului nu poate face abstracție de tăcere. Ea este parte a limbajului, un fragment care, uneori, își înghite întregul. Un dialog în care participanții vorbesc toți în același timp

este o contradicție în termeni și neagă însăși esența dialogului.

105.2. Cum putem înțelege o tăcere pe care o auzim pentru prima oară?

Cu această întrebare ne apropiem de o posibilă legătură între tăcere și teoria lui Gottlob Frege (unul dintre fondatorii logicii moderne) din lucrarea *Sens și semnificație.* Presupunînd că tăcerea (pe care o auzim pentru prima oară) ar fi o propoziție, este limpede că *principiul compoziționalității* nu se aplică aici, adică nu se poate înțelege o tăcere făcînd suma tăcerilor care corespund cuvintelor care alcătuiesc întreaga propoziție trecută sub tăcere. Pentru a avea acces la tăcerile pe care le vom numi fregeene, ne putem servi de *principiul contextualității.* O tăcere de natură fregeană își capătă un înțeles propriu doar într-un anumit context. Vom enunța următoarele două propoziții:

(1) Tăcerile proprii și tăcerile definite sînt tăceri singulare.

(2) Tăcerile proprii și tăcerile definite au înțeles și referință.

Tăcerile proprii și *tăcerile definite* corespund numelor proprii, respectiv descripțiilor definite care fac obiectul tăcerilor luate în considerare. Prin *tăcere singulară* înțelegem tăcerea care se referă la un singur obiect.

Pentru a arăta că aceste tăceri nu sînt simple invenții, ci ele chiar există *în realitate,* ne vom folosi de capitolul 3 *(Russell on definite descriptions)* din *An Introduction to the Philosophy of Language,* de Michael Morris. Vom construi un exemplu care va scoate în evidență importanța contextului, și anume contextul care dă sens și referință tăcerii. Să luăm, așadar, în considerare numele proprii: „Alexandra“, „Rasputin“ și „Felix Iusupov“. Fiecăruia dintre acestea îi corespunde o descripție definită: „soția ultimului țar al Rusiei“, „călugărul pe care soția ultimului țar al Rusiei l-a admirat“ și „bărbatul care l-a împușcat pe Rasputin“. Acum vom construi circumstanțele în care numele proprii se pot transforma în *tăceri proprii* și descripțiile definite în *tăceri definite.*

(1) Să presupunem că ultimului țar al Rusiei nu îi plăcea ca soția lui să admire alți bărbați, lucru, de altfel, de înțeles. Țarul află că există un călugăr pe care soția lui îl admiră, poate prea mult. O cheamă la el și o întreabă: „Cum se numește călugărul pe care îl admiri?“. Ea tace și ceea ce tace este un nume propriu: „Rasputin“. Avem de-a face în acest caz cu o tăcere proprie la care nu putem ajunge decît dacă întrebarea conține o descripție definită.

(2) Să ne imaginăm acum că un călugăr, care corespunde unei *anumite*

descrieri, este prins de serviciile secrete ale țarului. Asupra lui se găsește o scrisoare semnată „Alexandra“. Unul dintre agenții țarului îl întreabă pe călugăr (care este, firește, Rasputin): „Cine este Alexandra?“. Călugărul tace. Avem de-a face cu o tăcere definită, la care ajungem prin intermediul unei întrebări care conține un nume propriu. Aceste tăceri există și fac parte din limbaj. În sens russellian, tăcerile proprii ar fi tăceri definite mascate.

105.3. Tăcerea și utilizările ei

Tăcerile nu au sintaxă, dar pot avea. (Despre o tăcere căreia îi corespunde o descripție definită, pe care contextul unei întrebări care conține un termen singular o face clară, s-ar putea spune, la limită, că are sintaxă.) Ceea ce se tace atunci cînd se tace o propoziție este sensul ei, gîndul ei, iar nu forma ei lingvistică. Iar despre sensul unei propoziții nu se poate spune că are sintaxă.

Tăcerile nu au nici semantică (deși ar putea avea exact în aceleași condiții în care ar fi posibil să aibă și sintaxă). Cum referința și adevărul sînt două concepte fundamentale în semantică, reprezentînd legătura dintre cuvinte și lucruri (A.P. Martinich), este limpede că, nelegate de vreun context anume, tăcerile nu sînt supuse semanticii. Cînd tac, pot tăcea mai

multe lucruri în același timp, fără nici o legătură între ele.

Tăcerile au pragmatică, deoarece în cadrul pragmaticii intră în joc utilizarea limbajului și a tăcerii. Pragmatica presupune interacțiune între emitentul tăcerii și ascultătorul/receptorul ei.

105.4. Tăceri performative

Parafrazînd titlul cărții *Cum să faci lucruri cu vorbe,* de J.L. Austin, ne putem întreba: „Cum să faci lucruri cu tăceri?“. Și vom vedea mai jos că această întrebare nu este lipsită de sens. Există tăceri care însoțesc actele verbale performative. Le vom numi *acte de tăcere* sau *tăceri performative* pentru motivul că ele îl așază pe cel care le face în postura de protagonist al unei acțiuni. Este vorba despre acțiuni fizice și/sau mentale pe care enunțătorul tăcerii trebuie să le facă. Să luăm cîteva exemple pentru a înțelege mai bine ce sînt *actele de tăcere* sau *tăcerile performative*.

105.4.1. Discursul ceremonial prin care se oficiază o căsătorie nu este alcătuit numai din propoziții, expresii, formule, ci și din tăceri. Este bine cunoscută fraza pe care preotul o adresează participanților la oficierea unei căsătorii: „Dacă există cineva care are ceva de spus împotriva acestei căsătorii, să vorbească acum sau *să tacă* pe vecie!“.

Avem următoarele situații:

(a) Dacă există cineva care are ceva de spus împotriva acelei căsătorii, și vorbește, se poate ajunge în situația în care căsătoria, ca punere în act, să nu se mai poată înfăptui;

(b) Dacă nimeni nu vorbește și, prin urmare, își intră în rol tăcerea, atunci actul căsătoriei se poate înfăptui. Tăcerea este, în acest caz, performativă, deoarece de producerea unui *act de tăcere*, a unui *enunț al tăcerii*, a depins performarea unei acțiuni (a căsătoriei, în acest caz).

105.4.2. O ceremonie de înmormîntare este greu de imaginat că ar putea fi pusă în act dacă toți cei prezenți ar începe, deodată, să vorbească cu voce tare, laolaltă cu preoții care ar oficia slujba. La fel se întîmplă și în cazul spectacolelor (de teatru, operă, dans etc.), unde spectatorii trebuie să tacă pentru ca spectacolul să poată fi pus în act.

105.4.3. În general, instituția tăcerilor singulare se află în strînsă legătură cu instituția interogatoriului din practica judiciară. Cei care, interogați fiind, preferă din considerente de loialitate sau din alte motive să treacă sub tăcere anumite informații (diverse nume proprii și/sau descripții definite, de exemplu) intră sub incidența tăcerilor singulare. Aceste tăceri sînt și performative pentru că ele sînt parte organică a acțiunilor care influențează cursul unei anchete.

105.4.4. Tăcerile care fac parte din

ritualurile de inițiere sînt și performative, tăcerea fiind o condiție necesară a validității ritualului.

106. SE POATE TĂCEA CU O PĂLĂRIE DE PAI PE CAP ȘI CU NIȘTE HAINE VECHI PE TINE

Imaginează-ți că ești o sperietoare care alungă cuvintele pe măsură ce atrage tăcerea. Alege-ți un lan de grîu și stai acolo. Fiecare bob e o silabă, fiecare spic e un cuvînt. Nu lăsa păsările să transforme grîul cuvintelor în neghina vorbelor! Păstrează grîul tăcut!

107. SE POATE TĂCEA ÎN AȘTEPTAREA UNUI CUVÎNT MESIANIC

(care să preia asupra sa păcatele tuturor cuvintelor care s-au îndepărtat prea mult de Cuvîntul de la început)

Cuvîntul de la început a creat lumea, dar lumea a început să vorbească de rău Cuvîntul, și vorbele au umplut lumea de păcate, și păcatele au început să se certe unele cu altele și să își dispute întîietatea.

Iată o masă de șapte persoane în jurul căreia stau și discută aprins Luxuria (desfrîul), Gula (îmbuibarea), Avaritia (lăcomia), Acedia (apatia spirituală), Ira (furia), Invidia (invidia, desigur) și Superbia (mîndria).

– Nimeni nu mai e ca mine, spune Luxuria, eu le trezesc oamenilor poftele cele mai întunecate, pasiunile cele mai negre, eu le aprind focul care le stinge conștiința…

Gula ridică glasul și îi retează vorba Luxuriei:

– Poftele oamenilor ar fi jocuri nevinovate de copii dacă n-aș fi eu să îi îmbuib cu roadele desfrîului și cu poamele

poftelor nemăsurate. Eu sînt mai lipsită de măsură decît voi toate la un loc!

– Hai, nu te aprinde așa, surioară, îi spune Avaritia. Păi ce-ai fi tu dacă n-aș veni eu să le usuc sufletul și să îi storc de orice urmă de bunătate și generozitate!? Aud? Îmbuibarea fără lăcomie e o simplă nebunie trecătoare.

– Vă certați ca niște precupețe, le spune, peste masă, Acedia. Eu fac din om o legumă cît ai zice pește, îl fac să nu își mai dorească nimic, îi aduc sufletul la sapă de lemn, îl fac să vadă în ștreang un colac de salvare.

Ira ascultă și surîde cu malițiozitate, apoi, pe un ton de un calm nefiresc, spune:

– Vai, ce să zic! E, într-adevăr, o foarte mare scofală ce faceți voi, sînt de mai mare rîsul laudele și ciorovăiala voastră. Păi, surioarelor, nici nu-ți trebuie prea multă glagorie în cap ca să îți dai seama că numai eu pot aduce omul pe buza prăpastiei în doar cîteva secunde, îl fac să spună și să facă ceea nici cu gîndul n-a gîndit vreodată. Din cel mai blînd mielușel fac o fiară sălbatică, eu îți transform sfîntul pios într-un criminal odios, eu îl pun să spună și să facă ceea ce nici în cele mai cumplite coșmaruri ale lui n-a văzut.

– Oți fi voi breze, fetelor, spune Invidia, dar la mine e viermele care roade sufletul și întunecă mintea, transformînd-o într-un iad din care nu mai există nici o scăpare, așa că lăsați-o mai moale cu

vitejiile voastre.

Superbia continuă să tacă și după ce toate celelalte păcate au vorbit. Într-un tîrziu, după o tăcere stînjenitoare, cînd ecoul a ceea ce se spusese la masă încă se mai făcea auzit, Superbia a izbucnit într-un rîs batjocoritor.

– Și de ce rîzi, mă rog? o întreabă Invidia.

– O cam face pe deșteapta fetița asta, spune Luxuria.

– Rîd, spune Superbia, bineînțeles că rîd, cum să nu rîd? Voi chiar nu vă dați seama de ce rîd?! Sînteți atît de mîndre de voi, că nu pot să nu rîd cînd văd cîtă influență am asupra voastră. Mîndrindu-vă atîta cu calitățile voastre, voi nu faceți decît să îmi recunoașteți întîietatea.

108. UNEI BEȚII DE CUVINTE I SE POATE CONTRAPUNE O BEȚIE DE TĂCERI

O fi tăcerea de aur, cum se spune, însă la fel de adevărat e că nici aurul tăcerii nu trebuie să ajungă chiar la oricine. Beția de tăceri este o beție de cuvinte întoarsă pe dos. Cel care se dedă, poate inconștient, unei asemenea activități tace locvace și confuz. Tăcerea lui este lipsită de demnitate și de inteligență. În spatele tăcerii abundente nu se află nimic în afara unui eșafodaj găunos, pe care nimic nu se poate clădi. Să ne amintim ce a scris Titu Maiorescu, în 1873, în studiul *Beția de cuvinte,* cu subtitlul *Studiu de patologie literară,* publicat în *Revista Contimporană:* „Primul simptom, este o cantitate nepotrivită a vorbelor în comparare cu spiritul căruia vor să-i servească de îmbrăcăminte. În curând se arată al doilea simptom în depărtarea oricărui spirit și în întrebuințarea cuvintelor seci: atunci tonul gol al vocalelor și consoanelor a uimit mintea scriitorului sau vorbitorului, cuvintele curg într-o confuzie naivă și creierii sunt turburați numai de necontenita vibrare a nervilor acustici.

Vine apoi slăbirea manifestă a inteligenței: pierderea oricărui șir logic, contrazicerea gândirilor puse lîngăolaltă, violența nemotivată a limbajului“. Beția de tăceri nu este decît o beție de cuvinte lipsită de cuvinte.

109. DACĂ, AȘA CUM SE SPUNE, TOTUL A FOST SPUS, ÎN MOD SIGUR NU TOTUL A FOST TĂCUT. ÎN CEEA CE PRIVEȘTE TĂCEREA, NOI, OAMENII, MAI AVEM MULTE DE FĂCUT.

– Puteți repeta, vă rog? spune Judecătorul.

– Sigur, răspunde Acuzatul. Dacă, așa cum se spune, totul a fost spus, în mod sigur nu totul a fost tăcut. În ceea ce privește tăcerea, noi, oamenii, mai avem multe de făcut. Asta am spus.

– De unde știți că totul a fost spus?

– Așa se spune.

– Și dumneavoastră credeți tot ce se spune?

– Sigur că nu.

– Și atunci de ce premisa dumneavoastră conține o propoziție de al cărei adevăr nu sînteți sigur?

– Pe mine, Onorată Instanță, nu mă interesează ce se spune despre ceea ce se spune, premisa nici nu e atît de importantă, ea este doar un pretext, la fel de bine mă puteam lipsi de ea.

– Vă rog să explicați.

– Mă iertați, dar nu e mare lucru de explicat. Cred că oamenii mai au multe de făcut în privința tăcerii, pe care au abandonat-o și au lăsat-o doar în seama cîtorva inși, care își duc existențele neștiute de nimeni prin cine știe ce văgăuni, și nu mă refer doar la pustnici, ci la toți cei care tac de capul lor, departe de forfota lumii, și care sînt perfect conștienți de tăcerea lor. În opoziție cu aceștia, există oameni, în general vizibili, foarte atenți la cuvinte, pînă și dumneavoastră..., mă iertați, și prea puțin la tăceri. Altceva decît am spus nici nu am vrut să spun, de fapt.

– Și credeți că această teorie îndoielnică justifică agresiunile membrilor organizației dumneavoastră la adresa celor care, spre pildă, își cîștigă pîinea vorbind?

– Da. Celula Anarhiștilor Tăcerii nu își face, mă tem, decît datoria.

Judecătorul, care, în tinerețe, a fost pasionat de pitagorism, zîmbește, un zîmbet reținut, abia perceptibil.

– Ședința se suspendă, spune el. Instanța rămîne în pronunțare.

110. SE POATE TĂCEA REDUCÎND CUVINTELE LA TĂCERE

E nevoie de elocință și de o forță teribilă de persuadare. Cuvintele, ca niște animale sălbatice, pîndesc la colțurile gurii, așteptînd momentul cel mai prielnic pentru a ataca. Nu ai nevoie de arme sofisticate. Trebuie, înainte de orice, să îți păstrezi calmul. Cuvintele nu trebuie jignite, așa nu le vei reduce nicicînd la tăcere. Liniștea interioară e suficientă pentru a respinge primul atac. Pune-le o oglindă în față, o oglindă care deformează și îndepărtează, unele de altele, literele din care sînt alcătuite. Privindu-se în această în oglindă, cuvintele nu se vor mai recunoaște și vor amuți. Profită de această mutenie spontană și povestește-le ceva despre trecutul lor îndepărtat. A fost odată ca niciodată un timp îndepărtat în care ele nu existau. E ca și cum i-ai vorbi cuiva născut în anul 1973 despre anul 1937, despre tot ce s-a întîmplat în acel an, despre faptul, verificabil, că nici unul dintre părinții lui nu era născut, cu cît mai multe detalii, cu atît mai bine. Cuvintele vor fi cuprinse de spaimă. Frica le va reduce, de fapt, la tăcere.

111. SE POATE TĂCEA PE MAI MULTE VOCI

Dar cîte voci are un om de-a lungul unei vieți? Să vedem!

Vocea de lapte matern a nou-născutului, ale cărui țipete prelungi, dezarticulate, îi ies din piept ca niște baloane fonice monocrome,
vocea de lapte praf a bebelușului,
vocea crocantă, de cristal crud și de zahăr ars, a copilului care începe să articuleze lumea,
vocea de metal topit a copilului care se lasă purtat pe spirala ascendentă care îl duce către
vocea nesigură și schimbătoare a celui care se pregătește de întîlnirea cu propria adolescență,
vocea sigură pe ea a tinereții (cînd coardele vocale înfloresc),
vocea primei maturități (cînd coardele vocale fac fructe),
vocea ultimei maturități (cînd fructele coardelor vocale dau în pîrg),
vocea bătrîneții (cînd peste coardele vocale se lasă rugina toamnei),
vocea ultimei bătrîneți (cînd coardele vocale sînt încărcate de promoroacă),
vocea morții (cînd coardele vocale

articulează, dezarticulat, sfîrșitul).

Astea sînt toate?

Probabil că nu.

Și-atunci, cîte voci are, totuși, un om de-a lungul unei vieți? Pe cîte voci exprimăm noi bucuria, tristețea, extazul, disperarea? Pe cîte voci ne mințim că sîntem fericiți? Pe cîte voci, de-a lungul vieții, spunem „te iubesc“?

Vorbim, cîntăm, strigăm, plîngem, rîdem, șoptim, oftăm, iar vocea ni se schimbă de la caz la caz. E una și aceeași altă voce, iar timbrul vocii, în continuă schimbare, fîlfîie ca un drapel pe cerul gurii. De cîte ori, de-a lungul vieții, vocea noastră își schimbă timbrul?

Aceasta este vocea mea de-acum. Am ajuns la jumătatea vieții, poate. Îmi lipesc timbrul vocii pe o carte poștală, care poate fi chiar această carte, și o expediez pe o adresă necunoscută.

112. SE POATE TĂCEA ÎMPOTRIVA CURENTULUI

Curentul e locvace, curentul e flecar, curentul spune mereu aceleași vorbe, curentul atrage cuvintele în vîrtejul vorbăriei, curentul stă la pîndă, curentul pîndește tăcerile care înoată în largul mării, și cîte tăceri nu s-au înecat de-a lungul vremii, sufocate de toxicele emisii sonore ale cuvintelor!

113. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI ÎNOTA ÎNTR-O APĂ FOARTE ADÎNCĂ

Cînd nu vrei să vorbești, nu trebuie decît să îți imaginezi că te scufunzi într-o apă în al cărei adînc poți rămîne în viață doar dacă îți ții respirația. Iată-te la o masă deasupra căreia plutește aburul polifonic al unei conversații, dar tu nu vrei să participi la ea, ai motivele tale. În timp ce toți ceilalți vorbesc, fie pe rînd, fie în același timp, tu ține-ți respirația și scufundă-te în adîncul tăcerii tale lichide. La răstimpuri, revino la suprafață și trage-ți sufletul și suflul. Cînd se va găsi vreun deștept care să te întrebe de ce respiri atît de greu, tu plonjează din nou în adîncul tău și nu te gîndi la nimic altceva.

114. SE POATE TĂCEA CA LA CARTE

Această lucrare poate fi considerată un simplu meniu de tăceri. *Silence à la carte.* Îți trebuie curaj să încerci pe propria ta piele toate aceste tăceri, dar, și dacă vei reuși, al tău va fi aurul transmutației cuvîntului în tăcere.

115. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN VIS POPULAT CU OAMENI CARE VORBESC ÎNTRUNA

Visul este, desigur, al tău, asta dacă nu cumva ești vreun khazar rătăcit care poate intra fără nici o dificultate în visele altora. În vise, nu mai puțin decît în realitate, poți da peste oameni care vorbesc mult și de neînțeles. Asupra lor nu ai nici o putere, dar ai, în schimb, asupra ta. Flecarii din vis te îmbie la vorbă și nu poți nicicum să le preschimbi vorbăria în mutenie, dar poți, în schimb, să nu vorbești dacă nu vrei. E ca și cum tu, cel din vis, ai fi subiectul și obiectul unui vis lucid, și undele visului lucid se varsă într-un alt vis, așa cum un fluviu se varsă în mare, atîta doar că apa dulce a visului lucid nu se amestecă cu apa sărată a mării. Oamenii din visul sărat te invită la vorbă, dar tăcerea ta de apă dulce nu intră în jocul cuvintelor saline.

116. SE POATE TĂCEA AȘTEPTÎND SĂ FII FERICIT

Adevăr îți spun că nu vei afla niciodată cît de fericit ai fost în această viață pentru că fericirea este postumă, dintotdeauna a fost așa. Dacă însă m-ai întreba ce este fericirea, n-aș ști să îți răspund. Ți-aș spune, în schimb, o poveste, sperînd că, în felul acesta, mă vei ierta că nu știu să răspund la întrebări atît de dificile. Povestea pe care ți-aș spune-o nu are nici o legătură cu mine. E posibil ca povestea asta să nici nu fie adevărată, dar este mult prea frumoasă ca să mai conteze dacă lucrurile s-au întîmplat sau nu întocmai. O știu de la Plutarh, din *Vieți paralele,* am să ți-o povestesc cu aceleași alte cuvinte, cînd ale mele, cînd ale lui. Voi începe povestea. Treptat, vom ajunge și la fericire.

Solon, după cum bine știi, a fost un mare înțelept atenian, unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice. Ceilalți șase – ți-i reamintesc – erau: Kleobulos din Lindos, Chilon Lacedemonianul, Thales din Milet, Pittacos din Lesbos, Bias din Priene și Periandros din Corint. Maximele lor pot fi citite într-o culegere a lui Stobaios. Într-o zi, Solon i-a făcut o vizită lui Cresus, regele Lydiei. Cresus insistase

foarte mult și, în cele din urmă, Solon cedase rugăminților regelui de a-i face o vizită. Ajungînd la Sardes și plimbîndu-se prin palatul regal, Solon îi privea descumpănit pe curtenii îmbrăcați cu mare lux, mișcîndu-se mîndri de colo-colo, cu alaiuri și străji strălucitoare după ei. Solon își imagina că fiecare dintre aceștia este Cresus în persoană, de parcă opulența și mîndria regelui s-ar fi răsfrînt asupra fiecărui locuitor al acelui palat. Solon a fost condus la Cresus, iar Cresus arăta cu mult peste ceea ce tocmai văzuse Solon pe culoarele palatului. Îmbrăcat în haine de purpură, Cresus era împodobit cu cele mai scumpe și mai minunate pietre, bijuteriile din aur, lucrate cu mult meșteșug, erau cele mai luxoase, și toate acestea îi dădeau lui Cresus o înfățișare care i-ar fi luat ochii oricui. Nu însă și lui Solon. Oprindu-se în fața lui, Solon l-a privit pe Cresus, dar nici nu a simțit ceva, nici nu a spus altceva. Nu a spus nimic. Era limpede pentru un om cu ceva minte că Solon disprețuia lipsa de gust și de artă a acelei înfățișări opulente. Contrariat că Solon nu este defel impresionat de luxul care îi împodobea întreaga ființă, Cresus a poruncit să i se deschidă tezaurele și să i se arate lui Solon bogățiile și lucrurile cele mai de preț pe care le avea regele Lydiei. Solon s-a uitat la ele cu aceeași privire indiferentă. A fost adus din nou la Cresus, care l-a întrebat: „Poți să îmi spui, după ce ai văzut toate

aceste lucruri, dacă știi vreun om mai fericit decît mine?“. „Da, îl știu pe Tellos, un concetățean de-al meu. Acest Tellos a fost un om cumsecade. A lăsat în urmă cîțiva fii cu faimă bună. A dus o viață în care nu a dus lipsă de nimic și a murit în glorie, luptînd pentru țara lui“. Lui Cresus nu i-au căzut bine aceste cuvinte, i s-a părut că Solon este ciudat și necioplit dacă își permite să pună simplitatea unui om din popor mai presus decît aurul și argintul și toate celelalte pe care el, regele Lydiei, le avea. Cum ar putea fi un simplu om mai fericit decît cineva care deține o atît de mare putere și stăpînire?! Cresus și-a înghițit cuvintele acestor gînduri și l-a întrebat pe Solon: „Afară de acest Tellos, ai mai cunoscut pe alt om mai fericit?“. „Da“, i-a răspuns Solon. „Îi știu pe Cleobis și Biton, oameni care și-au iubit frații și mama într-un fel deosebit. Acești Cleobis și Biton, pentru că boii mergeau prea încet și mama lor trebuia să ajungă la templul Herei, singuri și-au pus pe grumaz jugul căruței. Oamenii pe lîngă care treceau o salutau și o fericeau pe femeia care adusese pe lume asemenea fii. A doua zi de dimineață, Cleobis și Biton au fost găsiți morți, efortul acela îi doborîse. Avuseseră însă o moarte fără dureri și fără suferință. Muriseră încărcați de o mare glorie“. Plin de mînie, Cresus i-a strigat lui Solon: „Și pe mine nu mă așezi în ceata nici unor fericiți?“. Nevrînd nici să-l lingușească, dar

nici să-l mînie mai mult, Solon i-a zis[1]: „Tu, rege al lydienilor, zeul le-a dat elenilor să fie cumpătați în toate și să aibă o înțelepciune lipsită de îndrăzneală și populară, nu regească și nici strălucită. Această înțelepciune, văzînd cum viața omenească trece prin tot felul de întîmplări, nu le îngăduie să se înfumureze pentru lucrurile de față și nici să se minuneze de fericirea unui om care este supus schimbării timpului. Căci viitorul vine pentru fiecare altfel de cum se așteaptă, fără să-l știe, iar omul căruia zeul i-a dat un sfîrșit bun, pe acela-l socotim fericit. Iar fericirea unui om care trăiește și este supus încă primejdiilor în viață, întocmai ca vestirea izbînzii și aducerea cununii unui atlet care se luptă încă, este lipsită de temei și fără valoare“.

După ce i-a spus aceste lucruri, supărîndu-l foarte tare pe regele Lydiei, Solon a plecat. Cresus l-a disprețuit pe înțeleptul din Atena. Felul în care acesta i-a vorbit despre fericire i s-a părut, pesemne, inacceptabil. S-a întîmplat apoi că regele Lydiei s-a bătut cu Cyrus, marele rege al Persiei, și a fost înfrînt. A pierdut cetatea Sardes, a fost luat prizonier și i s-a pregătit rugul pe care urma să fie ars. În lanțuri fiind, Cresus a fost urcat pe rug, sub privirile perșilor, de față era și Cyrus, totul era pregătit pentru ca gloria și fericirea lui Cresus să fie făcute scrum. Acolo, sus, pe rug, Cresus – sau poate

disperarea care îl cuprinsese – a ridicat glasul și a strigat „O, Solon!“ de trei ori. Cyrus a auzit strigătul lui Cresus și a trimis pe cineva să îl întrebe pe regele lydian cine este Solon și ce este el – om sau zeu? – de este chemat într-o împrejurare atît de grea. Iar Cresus a spus*: „Acesta este singurul bărbat dintre înțelepții elini, pe care eu l-am chemat nu fiindcă voiam să aud și să învăț ceva dintre cele de care aveam nevoie, ci ca să privească și să spună la toți de acea fericire a mea pe care ar fi fost mai bine s-o arunc decît s-o am. Căci fericirea, cînd o aveam, era numai vorbă și părere, dar schimbarea ei se termină, în realitate, în groaznice suferințe și nenorociri de neîndurat. Și acel bărbat, prevăzînd din starea de atunci nenorocirea de acum, m-a îndemnat să am în față sfîrșitul vieții și să nu prind îndrăzneală, întrecînd măsura, din pricina unor păreri deșarte“. Cyrus era mai înțelept decît Cresus și a luat aminte la cuvîntul regelui lydian, privindu-l ca pe o pildă dintre cele mai grele. Nu doar că i-a dat drumul lui Cresus, cruțîndu-i, astfel, viața, dar i-a oferit, pentru tot restul vieții, și cinstea cuvenită unui rege. Solon – își încheie Plutarh povestea – „a avut faima că, printr-o singură vorbă, pe un rege l-a scăpat de la moarte, iar celuilalt i-a dat o învățătură“.

Să nu vorbim, așadar, despre fericire, cu atît mai puțin despre fericirea noastră,

cît sîntem încă în viață. Mai bine să vorbim după ce murim.

---

[1] Replica lui Solon și răspunsul lui Cresus sînt redate așa cum apar în Plutarh, *Vieți paralele,* vol. I, traducere de N.I. Barbu, Editura Științifică, 1960, pp. 227-228.)

117. A FI TĂCUT ȘI A FI LINIȘTIT

Sigur că poți fi tăcut fără să fii liniștit (tăcerea ca un dig ridicat în fața valurilor de neliniște interioară).

Sigur că poți fi liniștit fără să fii tăcut (cînd ești liniștit, vorbele îți sînt limpezi).

Sigur că poți fi tăcut și liniștit în același timp (liniștea interioară își este sieși suficientă și orice vorbă ar fi de prisos.)

118. ÎȚI POȚI ÎNCHIDE GURA CA ȘI CUM ȚI-AI DESCHIDE O MINĂ DE AUR

Cel căruia aurul pe care i-l aduc propriile tăceri nu îi este de ajuns pentru a-și duce traiul poate încerca rețeta de fabricare a aurului artificial pe care Paracelsus a preluat-o de la un confrate alchimist: „Luați părți egale de pulbere de fier, sulf sublimat și antimoniu brut. Topiți amestecul într-un creuzet și țineți-l, timp de opt ore, la o temperatură corespunzătoare incandescenței la roșu. Pisați-l ca să-l faceți pulbere și apoi calcinați-l pînă la evaporarea sulfului. Amestecați două părți din această pulbere cu o parte de borax calcinat, și amestecați din nou. Pisați-l și dizolvați-l cu acid clorhidric obișnuit, și lăsați-l să stea la o temperatură moderată timp de o lună. Lichidul este pus într-o retortă și distilat, iar lichidul colectat în recipient (acidul alchimic) este iarăși pus în retortă și distilat din nou, și această operație se repetă de trei ori. A treia oară, în retortă se va depune o pulbere roșie (probabil un amestec de clorură de fier cu oxid de amoniu).

Această pulbere urmează să fie dizolvată în *menstrum philosophicum* (preparat prin turnarea clorurii de antimoniu în apă, prin filtrarea și evaporarea lichidului pînă la un anumit punct pentru ca acesta să fie mai puternic). Soluția va fi evaporată din nou, iar pulberea rămasă, amestecată cu sublimat corosiv de mercur în aceeași cantitate. Pulberea este dizolvată din nou în *menstrum philosophicum,* și amestecul se distilează pînă cînd o substanță roșie uleioasă ajunge în recipientul de colectare. Dacă obțineți acest ulei, puteți lua niște clorură de argint proaspăt preparată, saturați-o treptat cu uleiul și uscați amestecul. Amestecați o parte din această pulbere cu cinci părți de plumb topit; separați din nou plumbul de argint prin cupelație și veți constata că o treime din argint s-a transformat în aur“.

Această rețetă de fabricare a aurului se găsește în cartea *Viața lui Philippus Theophrastus Bombast de Hohenheim, cunoscut sub numele de PARACELSUS și esența învățăturilor sale despre Cosmologie, Antropologie, Pneumatologie, Magie și Vrăjitorie, Medicină, Alchimie și Astrologie, Filozofie și Teozofie,* de Franz Hartmann, și doar celui care nu își dorește aur îndeajuns de mult i s-ar putea părea o rețetă complicată. În aceeași carte mai există cîteva rînduri care ar trebui să le insufle curaj celor care ar vrea să fabrice

aur: „Există un mare număr de dovezi istorice, demne de încredere, care demonstrează obținerea aurului pur pe cale artificială; dar este îndoielnic că operația a fost efectuată într-un mod care ar putea fi imitat cu succes de cineva care nu e alchimist. Potrivit unei relatări provenind dintr-o sursă a cărei veridicitate nu poate fi pusă la îndoială, un anume alchimist a fost ținut captiv, din ordinul principelui elector al Saxoniei, în fortăreața Dresda, în anul 1748, deoarece principele dorea să obțină, cu ajutorul lui, aur artificial. Acest expert în materie a produs patru sute de livre de aur prin mijloace alchimice și, în cele din urmă, a scăpat din închisoare într-un mod inexplicabil. Se spune că alchimistul Flamel ar fi produs aur artificial la 25 aprilie 1382“.

119. SE POATE TĂCEA CERVICAL ȘI PRELUNG

Sînt deja cîteva luni de cînd trăiesc în casă cu o lebădă mută. O folosesc pe post de narghilea. Lebăda mută este narghileaua care îmi umple plămînii cu tăcere. Îmi hrănesc lebăda cu pîine, boabe și alge, iar ea mă hrănește cu tăcere. Ziua o duc să înoate pe lacul din spatele casei, dar, odată cu lăsarea serii, o aduc înapoi în casă. Îmi lipesc gura de ciocul ei portocaliu, ușor întredeschis, și inspir adînc. Ca dintr-o narghilea acoperită cu pene trag în piept muțenia aceea cervicală care îi traversează gîtul. Tăcerea lebedei îmi ajunge în plămîni și, mai departe, se întîmplă exact ceea ce trebuie să se întîmple: tăcerea se amestecă cu oxigenul din aerul inspirat, și compusul lor îmi traversează pereții alveolelor pulmonare și ai capilarelor și ajunge în sînge, unde apoi se descompune în elementele inițiale din care a fost alcătuit. Sîngele, ca un cărăuș cumsecade, transportă oxigenul la organe, iar tăcerea o duce direct la creier.

Azi-dimineață m-am trezit cu o durere îngrozitoare de burtă. Am mers la toaletă și, după cîteva minute de suferință, am eliberat conținutul care mă chinuia. Cînd

m-am uitat în vasul de WC, am văzut un ou mare și galben plutind la suprafața ochiului de apă. Am încercat să țip, dar din gît nu mi-a ieșit nici un sunet. Am aruncat cu teamă un ochi în oglindă și am văzut ceva ce aducea cu o lebădă. Mi-am spus că, poate, visez. M-am ciupit atît de tare, încît mi-a dat sîngele. Nu visam. Am ieșit din baie împleticindu-mă, am deschis cu greutate ușa camerei mele, în care voiam să mă închid și să nu mai ies pînă cînd nu se va fi sfîrșit acest coșmar, și atunci am văzut-o pe lebăda mea tolănită în fotoliu, picior peste picior, îmbrăcată cu niște haine de-ale mele, citind cu voce tare dintr-o carte de poeme. Vocea lebedei era chiar vocea mea. Fosta mea voce, mai exact.

120. SE POATE TĂCEA DIN NEÎNCREDERE ÎN PROPRIILE CUVINTE

Există o legendă, relatată de Plutarh, potrivit căreia nevăstuica și-ar naște puii pe gură. De această legendă străveche s-o fi folosit și Pitagora, probabil, atunci cînd a formulat, în *Simboluri*, una dintre regulile de conduită cotidiană pentru adepții săi, „Ferește-te de nevăstuică“, pe care Jean Mallinger, în cartea *Pitagora și Misteriile antichității*, o comentează astfel: „Nevăstuica este simbolul cuvîntului. Să nu ai, așadar, încredere în cuvintele tale și să nu le dai prea repede la iveală. Limba este tot ceea ce există mai bun, a spus Esop, dar a mai spus: și ceea ce există mai rău. Ce de rele născute dintr-o vorbă nesocotită...“.

121. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN ALT CORP (TĂCEREA E DE ABUR)

Într-o peșteră din Tibet, numită Peștera Dinților de Piatră și-a Limbii de Fier, trăia odată un bătrîn care tăcea. Făcuse încă de tînăr legămîntul tăcerii, ca și cum și-ar fi trecut o centură de castitate primprejurul limbii. Tăcuse atît de mult timp, încît, în cele din urmă, obiectul tăcerii, actul tăcerii și cel care tăcea s-au contopit laolaltă într-un singur tot. Într-o zi, bătrînul, care uitase de mult cum se pronunță propriul nume, s-a transformat în abur. Nu murise, nu își pierduse nici sufletul, nici corpul, atîta doar că acum era un bătrîn de abur.

Conștient că se transformase în propria-i tăcere, exact ceea ce se și întîmplase, de fapt, bătrînul și-a părăsit peștera și a coborît spre cel mai apropiat sat. Oamenii nu îl puteau vedea, dar cîte unii îi simțeau prezența evanescentă, fără să înțeleagă că acel nor transparent, acea iluzie optică cu o vagă formă de om, era chiar un om. Bătrînul se putea plimba în voie printre oameni, le intra în casă, stătea în preajma lor, îi asculta. Cînd se întîmpla ca vreun bărbat să fie aproape să își

piardă cumpătul și să slobozească în aer un potop de vorbe tăioase, bătrînul, ca un duh al blîndeții, intra în el, pe gură, liniștindu-i mintea și sufletul, iar bărbatul pe dată tăcea, spre mirarea cel mai adesea a soției sale, asupra căreia s-ar fi îndreptat valul de furie. Odată intrat în cîte cineva, bătrînul lăsa înăuntru o sămînță de tăcere, apoi ieșea din acel corp pentru a intra în altul. Ori de cîte ori simțea undeva un conflict gata să dea în clocot, aburul bătrînului intervenea, stingînd focul limbilor și potolind stihiile sufletului. Oamenii nu înțelegeau ce li se întîmplă, nu știau de unde le venea liniștea aceea subită, care le tăia pe dată valul de mînie, dar semințele de tăcere pe care bătrînul le sădea în ei dădeau rod și, în scurtă vreme, peste satul în care sosise s-au instalat liniștea și pacea.

Bătrînul a plecat mai departe și a ajuns într-un alt sat, unde a făcut același lucru, intrînd în oameni și sădind în ei semințele tăcerii. Pe măsură ce făcea asta, mergînd din sat în sat, aburul care era bătrînul se împuțina, căci semințele tăcerii pe care le lăsa în oameni erau mici părți din corpul lui. În cele din urmă, bătrînul a dispărut cu totul, dar a continuat să tacă prin cei cărora le-a îmblînzit limbile și sufletele.

122. SE POATE TĂCEA PRINTRE RÎNDURI

Bătrînul arăta cam jerpelit. Vorbea bine, se vedea că făcuse școală la viața lui și avusese grijă să nu uite tot ce învățase. Învățătura însă nu îl ajutase să își ia o haină mai acătării, dar unii dintre noi îl suspectau că, pe dinăuntru, era îmbrăcat cu haine dintre cele mai scumpe. Deși tobă de carte, bătrînul era acrit rău și nu o dată își lăsa gura slobodă, folosind cuvinte și expresii ceva mai tari, care, în gura altora, ar fi putut părea vulgare, însă el vorbea cu o anume noblețe care îi submina și dilua orice urmă de vulgaritate. Bătrînul ne spunea că el poate tăcea în timp ce vorbește, că are o metodă a lui, de fapt, mai multe: „Așa cum poți citi printre rînduri, la fel poți să și taci printre rînduri, printre rîndurile de vorbe pe care le rostești, poți tăcea la fel de mult pe cît vorbești, un rînd de vorbe, un rînd de tăcere, un rînd de cartofi, un rînd de carne tocată, iată ce musaca verbală tăcută poate ieși din toate astea!“. Noi eram niște băieți de doișpe-treișpe ani care se luptau cu capcanele pubertății și care căscau gura la vorbele bătrînului, îl știam din vedere, trecea pe strada noastră destul de des,

habar nu aveam cine este, dar ne plăcea să îl ascultăm. Ne spunea: „Fiecare vorbă își are propria tăcere. Tăcerea e aura care învăluie cuvintele, dar voi sînteți prea prostănaci ca să pricepeți cum vine asta“, sau: „Hai să vă arăt, tăntălăilor, cum tac în timp ce vorbesc, și să nu îndrăznească vreunul să spună că poți vorbi în timp ce taci. Poți doar să taci în timp ce vorbești, niciodată invers, și să nu mă puneți să vă explic cum vine asta, că iau o jordie și vă altoiesc de nu vă vedeți!“. Noi rîdeam, era simpatic bătrînul, părea atît de inofensiv în vehemența lui și atît de blînd în spatele intransigenței pe care și-o cultiva ca pe o platoșă, încît nimeni nu și l-ar fi putut imagina că ar putea scoate vreo bîtă ca să ne ia la bătaie sau ceva de genul ăsta. Vorbele lui ne puneau pe gînduri, odată am îndrăznit să îi spun: „Nu e ciudat să vorbiți atît de mult despre tăcere?!“. M-a privit cu ochii cît cepele, nu se aștepta ca un mucos ca mine să îi tulbure solilocviile. M-a întrebat: „Mătăluță suferi cumva de pitagorafobie sau ce?“. N-am înțeles întrebarea. Mingea revenise, firesc, la el. Apoi ne-a spus pe un ton înțepat: „Crotonarzilor, doi ani de zile de-acum încolo n-aveți voie să mai mîncați nici un rahat, nimic“. Asta însemna că, timp de doi ani, nu mai aveam voie să vorbim, dar noi, pe atunci, habar nu aveam despre ritualul tăcerii instituit de Pitagora, la Crotona, pentru cei care intrau în ordinul său și la

care bătrînul făcuse o subtilă, dar savantă referire. „Vorbele voastre“, a continuat acest Abaris Hiperboreanul, „la vîrsta pe care o aveți, sînt un cîcat și-un cheptene, vorba bunicului din partea mamei“, asta însemnînd că vorbele noastre nu valorau nimic, ceea nu este deloc exclus să fi fost perfect adevărat. Însă tăcerea noastră valora destul de mult în ochii lui, altfel nu și-ar mai fi răcit gura să ne vorbească despre tăcerea printre rînduri, despre aura tăcută a cuvintelor, despre musacaua verbală a tăcerii și așa mai departe.

123. SE POATE TĂCEA CU MASCA CELUI MAI TĂCUT OM DIN LUME PE FAȚĂ

Dacă nu există încă un *cel mai tăcut om din lume,* este doar pentru că nimeni nu s-a gîndit să facă un top al celor mai tăcuți oameni de pe această planetă limbută. Tăcerea e de aur, se spune, iar cei care o practică sînt oameni bogați, mult mai bogați, probabil, decît cei mai bogați oameni din lume, cărora, de altfel, li se face o publicitate deșănțată. Banii trec, tăcerea rămîne.

124. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI LUA O REVANȘĂ ÎN FAȚA TUTUROR VORBELOR FĂRĂ ROST PE CARE LE-AI ARTICULAT VREODATĂ

Revanșa este tardivă, ca orice revanșă, și tăcerea, ca un agent special, trebuie să pornească în lume în căutarea tuturor vorbelor acelora fără rost, care cine știe pe unde s-or fi aciuat între timp. Pentru a le da de urmă, tăcerea trebuie să dea dovadă de multă acuitate și ubicuitate, să fie cu ochii în patru, în mai multe locuri în același timp și, mai ales, să fie pregătită pentru o lungă călătorie în timp.

125. SE POATE TĂCEA PRINTRE DINȚI

Mi-am uns limba cu ulei de măsline și mi-am ascuțit dinții cu două mici pietre funerare abrazive. Le-am citit măselelor de minte o proză scurtă de Dino Buzzati și cerului gurii, micul roman *În noapte*, de Haruki Murakami. M-am pregătit de război așa cum m-a tăiat capul și apoi am așteptat, la adăpostul unor cuvinte mari și grele. La răsăritul soarelui, am simțit tăcerea șuierîndu-mi pe la urechi și atunci am trecut la atac.

126. SE POATE TĂCEA CU DISPERAREA REFUZULUI ULTIMATIV

A început să tacă din clipa cînd a întrebat-o dacă vrea să se căsătorească cu el. Refuzul ei de a-i răspunde era, pentru el, nu doar un refuz, ci și o amenințare. Își vedea amenințată întreaga viață pe care și-o imaginase alături de ea, toate visurile lui s-ar fi dus naibii, i-a și spus că așa ceva nu e posibil, dar ea a continuat să tacă cu disperare, o tăcere ca o sentință pe care el n-a făcut decît să o pună în aplicare, aruncîndu-se în gol de la etajul opt al blocului unde locuiseră împreună într-un apartament cu vedere spre apus, vreme de cinci ani.

127. SE POATE TĂCEA ÎN FAȚA UNEI PAGINI ALBE

Iată coala de hîrtie în fața căreia tu taci. Textura ei, preferabil poroasă, se impregnează cu tăcerea ta, cu fluidul transparent al tăcerii tale. Acum îți poți împături tăcerea – așa, foarte bine. Următorul pas pe care trebuie să îl faci este simplu și previzibil: vîră-ți tăcerea într-o sticlă, pune-i un dop de plută la gură și arunc-o în mare. Întotdeauna se va găsi o mare sau un ocean în care tăcerea ta se va simți ca peștele în apă. Nu trebuie să îți fie teamă să îți imaginezi că undeva, departe, poate chiar la capătul lumii, cineva are nevoie de tăcerea ta, de tăcerea ta ca un mesaj secret. O femeie de la capătul lumii, iată, găsește sticla plutind în derivă, o apucă cu mîinile ei ude și sărate, îi scoate dopul și se vede cît de colo că este emoționată. Femeia scoate bucata de hîrtie dinăuntru, o despăturește, și tăcerea cu care este îmbibată îi intră în piele și rămîne acolo pentru totdeauna. Tăcerea ta tocmai a ajuns la destinație.

Comentariu extraliterar:

Povestea de mai sus se petrece, să zicem, la fel ca în cazul transferului de

gînd, despre care vorbește Paracelsus în acest paragraf din *Philosophia Sagax:* „Prin puterea magică a voinței unei persoane aflate pe un țărm al oceanului, se poate face ca o persoană de pe celălalt țărm să audă ce se spune pe acel țărm, și o persoană aflată la răsărit poate conversa în acest fel cu o altă persoană aflată la apus. Omul fizic poate auzi și înțelege vocea unui alt om aflat la o distanță de o sută de pași, iar corpul eteric al omului poate auzi ce gîndește un alt om la o distanță de o sută de mile și chiar mai mult“.

128. SE POATE TĂCEA ÎN FAȚA UNUI VIS CARE TE VIZITEAZĂ LA RĂSTIMPURI

Ca o piatră aruncată în oglinda fără cusur a unei ape, visul îți tulbură somnul și îți pune ochii pe fugă, dar asta se întîmplă mai ales noaptea. Ziua, în schimb, visul te vizitează costumat în hainele pe care încă nu ai apucat să le porți, asta poate și pentru că aceste haine nici măcar nu există. Visul îți așază în fața ochilor un glob de cristal în care îți trebuie mult curaj ca să poți privi. Ce vezi acolo, dacă îți arunci privirea, numai tăcerea e în stare să îți spună.

129. SE POATE TĂCEA TOT CEEA CE, DACĂ AR FI SPUS, N-AR FOLOSI NIMĂNUI

Se pot tăcea, și trebuie tăcute, toate adevărurile inutile. Oamenii nu vor să afle adevărul, ei vor să fie fericiți. Rareori se întîmplă ca adevărul să te facă fericit. Toate adevărurile care i-ar aduce cuiva nefericirea trebuie tăcute sub tăcere. Tăcerea ca formă de generozitate. Tăcerea ca parte a unei morale profilactice. Nimeni nu vrea să afle pe patul de moarte un adevăr îngrozitor care i-ar zdruncina însăși fundația vieții pe care tocmai se pregătește să și-o încheie. Adevărul doare doar dacă este ambalat în cuvinte. Tăcerea, în schimb (deși poate fi și ea, în anumite contexte, purtătoare de adevăr), nu provoacă durere. Tăcerile sînt mai suportabile decît verbiajul aiuritor al cuvintelor.

130. SE POATE TĂCEA CU ORA PENTRU CEI MULT PREA OCUPAȚI CA SĂ SE MAI POATĂ OPRI DIN VORBIT

În această casă nu se tace niciodată, chiar și noaptea se vorbește în somn. Vorbele au atacat pereții ca o igrasie sonoră, ca o ciupercă acustică ce se hrănește cu vopsea lavabilă și ciment. Tăcutul a intrat în această casă la fel cum ar intra un sfînt într-o casă locuită de demoni. S-a așezat într-un fotoliu. De foarte multă vreme nu se mai tăcuse în această casă. Pereții au luat aburul tăcerii care îi ieșea tăcutului din gură ca pe o promisiune. Promisiunea unei vindecări. Membrii familiei, tatăl, mama și cei trei copii ai lor, și-au înghițit cuvintele, și-au înghițit limbile, sufocîndu-se. Tăcutul a părăsit casa lăsînd în spatele ușii, pe care tocmai o închisese pe dinafară, cinci morți și mai mulți pereți vii.

131. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI FACE DIN TĂCERE UN ADĂPOST PENTRU GÎNDURI

Întocmai cum spune personajul Porphyrios în lucrarea *Dialog între Plotin și Porphyrios* a lui Leopardi: „De vrei, să ne aşezăm să vorbim despre aceste lucruri; deşi sufletului meu nu-i sînt pe plac, pentru că asemenea gînduri se nasc, pare-se, în tăcerea cea mai adîncă; iar sufletul preferă să fie singur şi închis în sine mai mult ca oricînd“.

132. SE POATE TĂCEA LA MODUL INCANDESCENT

132.1. Ca și cum ai comprima o întreagă lume a cuvintelor încă nerostite într-o sferă a tăcerii, care, mai devreme sau mai tîrziu, va exploda. La început a fost tăcerea, și tăcerea era fierbinte.

132.2. Dar și înghițitorii de flăcări pot tăcea la modul incandescent. Unii dintre ei nu înghit doar flăcări, ci și becuri cu incandescență, aprinse. Am văzut odată un înghițitor de flăcări așezînd un scaun dedesubtul unui bec aprins care atîrna de tavan la capătul unui fir lung. Înghițitorul s-a urcat pe scaun, a apucat firul cu o mînă, cam la vreo două palme deasupra becului, și-a lăsat capul pe spate și și-a deschis gura larg. A coborît brațul cu care ținea firul și a lăsat becul aprins să îi intre în gură și să îi alunece pe gît. Apoi a tras ușor de fir, scoțînd becul afară. În aplauzele mute de uimire ale noastre, Înghițitorul s-a dat jos de pe scaun, a luat un pumn de sare de pe o masă și și-a turnat-o pe gît.

133. SE POATE TĂCEA ÎN BARBĂ

E nevoie de o barbă lungă. O barbă la vreo cinci metri, cel puțin. O barbă lungă și deasă, ale cărei fire să fie poleite cu bruma invizibilă a tăcerii.

Iată un bărbat la vreo cincizeci și ceva de ani care își poartă barba într-un sac, pe spate. Ani la rînd, bărbatul a tăcut în barbă, și tăcerea s-a prins, ca un pește cu solzi de aur, în plasa bărbii.

Cu vreo săptămînă înainte de a împlini patruzeci și opt de ani, bărbatul a întîlnit-o pe ea. A privit-o în ochi, și în ochii ei și-a văzut tot restul vieții. Și ea l-a privit în ochi și nu s-a speriat de tristețea care înota în apele ochilor lui cenușii. Nu s-a speriat nici de barba pe care el și-o căra în spate ca pe o avere de care nu te desparți nici o clipă.

Ea era tînără și frumoasă, lumina crudă a primăverii se agăța ca o agrafă de aur în părul ei întunecat.

S-au căsătorit într-o zi de aprilie, cînd unii se nășteau și alții mureau. Au făcut trei copii. Noaptea, copiii se înveleau cu barba paternă, pe care mama lor o înfășa mai înainte într-un cearșaf-plic, și barba îmbibată cu uleiurile tăcerii era mesajul

secret, plin de căldură, ascuns în plicul cearșafului, și copiii dormeau duși, la adăpostul bărbii și-al tăcerii.

Uneori, bărbatul mergea la pescuit, își scotea barba din sac și o arunca în apă, ca pe o plasă, apoi o trăgea afară plină de pești. Alteori, își vopsea barba în roșu și o așternea la picioarele soției lui, și ea, ca o vedetă de cinema, pășea pe covorul roșu al bărbii și i se arunca în brațe.

Dar viața trece și în urma ei rămîne, pentru o vreme, un mormînt.

Iată un mormînt acoperit de zăpada unei bărbi care crește direct din pămînt.

Iată o femeie îmbrăcată în negru,

iat-o cum îngenunchează și își trece palmele peste barba mormîntului,

plivind-o de buruieni.

134. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI INTRA ÎN POSESIA UNEI MOȘTENIRI DE FAMILIE

Uneori mă gîndesc că există o ereditate a tăcerii, o genă a tăcerii transmisă din tată în fiu, dar cîtă naivitate pe capul tatălui meu să îmi lase prin testament toate tăcerile lui, ce să fac eu cu toate aceste tăceri, ce să fac eu cu tăcerea disperată a copilului de unsprezece ani care își vede tatăl mort, eu am patruzeci de ani și, din fericire, tatăl meu este în viață, și ce să fac cu tăcerea extatică a tînărului de douăzeci și patru ani care tocmai se căsătorește cu o tînără de șaptesprezece ani, mireasa este, da, minunată, și nu va trece mult timp și îmi va deveni mamă, dar eu mi-am trăit în tăcere propriul meu extaz și nu am fost mai puțin norocos, și ce să fac eu cu tăcerea întunericului în care tatăl meu s-a scufundat, în tinerețe, zile și nopți în șir, din cauza unei boli ciudate, întunericul ca o apă în care tatăl meu înota cu disperare spre lumină.

Există, poate, o ereditate a tăcerii, o genă care, la răstimpuri, își urlă tăcerea dintr-un adînc molecular, cromozomul X

al vorbirii conjugîndu-se cu cromozomul Y al tăcerii, și tăcerea e întotdeauna mai adîncă decît cuvintele, pe care le înghite fără o vorbă, însă rareori se întîmplă să existe și o ereditate a experiențelor și întîmplărilor, fiecare își trăiește propria viață și propriile experiențe, eu n-am repetat viața tatălui meu, chiar dacă e posibil să îi fi repetat anumite tăceri și disperări.

Mă uit pe testamentul îmbibat de tăcere, pe care mi l-a dat tata în ziua cînd a împlinit șaptezeci de ani, ca la un insectar plin cu gîngănii pe care niciodată nu le voi putea purta la reverul hainei, și nu pentru că insectele tăcerilor paterne n-ar fi niște agrafe suficient de frumoase, ci pentru că, mă tem, ele ar fi devorate de loc, de-ndată ce s-ar găsi în preajma lor, de tăcerile mele feroce.

135. SE POATE TĂCEA PE CEAS (I)

Numai mercenarii tăcerii tac pe ceas. Spre deosebire de aceștia, donatorii de tăcere (care își rup tăcerea de la gură și o împart săracilor) nu poartă niciodată ceas. Pentru ei, ceasul este o barbarie la adresa timpului. Oamenii, cred ei, se poartă urît cu timpul, îl tratează ca pe un sclav, îl măsoară din cap pînă-n picioare, îl împachetează în haine metalice complicate, îi pun curele la mîini și la picioare, îl hrănesc cu aur și pietre scumpe sau îl țin flămînd cu zilele. Pe vremea cînd trăia în sălbăticie, departe de cronologia vanitoasă a omului, timpul putea fi asemuit în forță și libertate cu un cal sălbatic, alergîndu-se pe sine zi și noapte, tatuînd pămîntul cu efigia galopului său de o extatică exactitate. Pe atunci, libertatea nu se măsura în ore, minute, secunde. Pe atunci, timpul nu necheza, ca acum, la ore fixe.

136. SE POATE TĂCEA CU INSTRUMENTELE ȘLEFUITORULUI DE CURAJ

Curajul e o lentilă care captează razele soarelui și le îndreaptă înspre ochii dușmanilor, orbindu-i. Șlefuitorul de curaj suferă de spinoză și pitagoree, două boli profesionale care îi mențin tăcerea în viață. Deviza lui este un vers din René Char: „Nu aparținem decît cel mult punctului de aur al acestei lămpi necunoscute de noi, inaccesibile nouă, care ține treze curajul și tăcerea“.

137. DAR CE ESTE SARAMURA TĂCERII?

Rețeta e simplă. E nevoie doar de două linguriță de sare de mare. O linguriță de sare se pune sub limbă și se lasă acolo să se topească, cealaltă se presară pe limbă. Se tace cu sarea pe limbă, cu sarea sub limbă, sarea tăcerii dizolvă cuvintele, sarea tăcerii topește cuvintele, readucîndu-le la starea inițială, aceea de gînd sau chiar de absență a gîndului.

138. SE POATE TĂCEA ÎN DIALECT

Poate că totul și dintotdeauna i s-a tras de la privire, de la privirea lui de posedat, de la magneții ăia doi, cînd verzi, cînd albaștri, care atrăgeau priviri. Ele, iubitele latente, se apropiau de el, de magneții aceia cameleonici care ardeau în orbite, și atunci începea să le vorbească într-o limbă nemaiîntîlnită de ele pînă atunci. Le spunea lucruri pe care, probabil, nu le mai auziseră niciodată, fiindcă, în el, limbile moarte și necunoscute se simțeau foarte vii și mai aveau multe de spus. Și apoi mai era și disponibilitatea lui pentru tăcere, tăcea în cele mai stranii limbi de pe glob, tăcea fluent în limba *duala,* în limba *zhu-oase,* în limba *mataco,* în *massachusett,* în limba *bine,* își asculta victimele, care nici măcar nu erau victime, în diverse dialecte, și ele, încurajate de magneții ocluzivi ai tăcerii lui, începeau să vorbească. Probabil că nu de el se îndrăgosteau ele, ci de ele însele, de ceea ce spuneau și înțelegeau în preajma acelei tăceri ca o dantelă de păianjen. Desigur că au existat și eșecuri: privirile se întîlneau, păreau să comunice, tăcerea inițială se spărgea în mii de cuvinte care, luate separat, păreau de

înțeles, dar, puse unul lîngă celălalt, se transformau și, transformîndu-se, ceea ce spuneau ele semăna mai degrabă cu o haină ostilă care nu îți dă voie să te miști.

139. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN ACT DE ORBIRE VOLUNTARĂ A VORBIRII

Bucata de pînză neagră cu care mă legasem la gură îmi eroda cuvintele, vînt și apă era pînza neagră pentru limba mea. Cuvintele subminate și descompuse de pînza neagră trebuiau recompuse într-o altă structură, diferită de structura cuvintelor de dinainte de orbirea vorbirii.

NIGREDO anihilează gîndurile minții pentru a le face loc gîndurilor sufletului. Trecerea aceasta nu este lipsită de primejdii, e o transmutare a percepției, ceva de genul ăsta, cuvintele trebuie să putrezească în gură pentru ca un nou limbaj, cel al tăcerii, să se poată naște. E la fel ca în cazul bobului de grîu care nu încolțește dacă, mai întîi, nu putrezește. Să ne reamintim de acest vechi simbolism, reformulat de Fra Marc'Antonio Crasselame Chinezul (pseudonimul lui Francesco Maria Santinelli, poet și alchimist) în felul următor: „Orice sămînță este nefolositoare dacă rămîne întreagă, dacă nu putrezește și nu se face neagră; fiindcă stricăciunea precedă totdeauna zămislirea". Ca o sămînță a vorbirii, limba devine nefolositoare dacă, aruncîndu-se pe

suprafața lumii, nu putrezește și nu se înnegrește pentru ca, mai tîrziu, să încolțească. Orbindu-ți voluntar vorbirea, zvîrlindu-ți limba în apele întunecate ale unei oglinzi negre, care nu reflectă nimic, e ca și cum ți-ai pune sufletul și mintea într-un vas de lut, vechi de mii de ani, și le-ai lăsa acolo, pînă cînd, traversînd deșertul întunericului și „umbra morții“, ar ajunge iarăși la lumină. O lumină de purpură reflectată pe un cer al gurii învelit în foiță de aur, să zicem.

Faza NIGREDO a orbirii vorbirii îți aduce pe cerul gurii noaptea cea mai neagră. Simți pe limbă gustul întunericului, al nopții. Simți că ființa a descoperit savoarea simplificării. Elementul nocturn, ezitările cuvintelor rămase fără lumină îți diluează trufia și îți îmblînzesc orgoliul. În faza NIGREDO a orbirii vorbirii nu trebuie să îți fie frică să redevii aceea sau acela care nici măcar nu ai cum ști că ai fost vreodată. E un joc? E chiar Marele Joc. Ascultați: „Să te poți simplifica treptat și fără limite; să poți retrăi cu adevărat formele dispărute ale conștiinței și existenței; (...) să ieși din stăpînirea spațiului și timpului, a trupului și a vieții scufundîndu-te tot mai adînc, din cerc în cerc, pînă în beznele făpturii tale primitive, retrăind, prin diferite metamorfoze, emoția propriei tale geneze și retrăgîndu-te și condensîndu-te în tine pînă la virtualitatea limburilor.“ (Michel

Random, *Marele Joc)*

În faza ALBEDO a orbirii voluntare a vorbirii își face simțită prezența – la început, timid – o lumină. Legat la gură, într-o luptă continuă cu cuvintele care ți se zbat în gură ca niște cai sălbatici, simți cum infranegrul începe să pălească. Soarele se pregătește să răsară în plin miez al nopții, în miezul orbirii voluntare a vorbirii. Nimic nu se schimbă în afara ta atunci cînd te legi la gură pentru a te amuți. Lumea își vede mai departe de orbirile ei strălucitoare, de extravagantele ei miopii, dar pe cerul gurii tale ce soare minunat își face apariția! Fără să vorbești, începi să spui. Lumina dizolvă negreala de pe limbă. Glanda pineală se umple și ea de lumina tăcerii. ALBEDO e o schimbare majoră în viața orbirii voluntare a vorbirii. Ca să spui, nu mai e nevoie să vorbești. Spui oricum. Lumina interioară transformă vorbirea în tăcere. Șarpele limbii tale, la început de plumb, s-a transformat acum în argint. Pe cerul gurii tale a răsărit Luna. Tăcerea ta este *argint și exactitate,* cum ar spune Sylvia Plath. Orbirea voluntară a vorbirii este o metodă de autocunoaștere.

În faza RUBEDO a orbirii voluntare a vorbirii își face apariția iluminarea, însă noi, muții voluntari, avem o vorbă: „Cine se simte pe deplin tăcut și iluminat să ridice primul piatra filozofală!“. Nimeni n-o ridică, dar e bine de știut că ea există.

140. CÎND SE LASĂ NOAPTEA PESTE CERUL GURII, TĂCEREA ȘI POEZIA SE TREZESC LA VIAȚĂ

140.1. Să ne amintim ce spunea Hölderlin:

„Noaptea luminată de aștri devenise elementul meu. Cînd se lăsa tăcerea, tot așa cum în adîncurile pămîntului se operează tainica creștere a aurului, începea timpul cel mai frumos al dragostei mele. Atunci inima își recăpăta drepturi poetice.“

Să observăm că aici tăcerea este asimilată aurului, la fel ca în pitagorism.

140.2. Să ne amintim ce spunea Rilke:

„Nimeni nu ți-a spus cum se închide tăcerea lumii asupra a tot ce crește.“

Să observăm aici echivalența dintre tăcere și solul din care cresc lucrurile și întreaga lume.

140.3. Să ne amintim acest fragment, fără început și fără sfîrșit, din Thomas Mann:

„(...) sunetul încă în suspensie în tăcere, sunetul care a încetat să mai existe, pe care numai sufletul îl percepe și îl mai

prelungește (...)“.

Să observăm că sufletul percepe fără nici o dificultate ceea ce se tace, prelungind într-un ecou interior ceea ce spune tăcerea.

141. SE POATE TĂCEA ÎN CADRUL UNOR PROCESE DE CRISTALIZARE A SUNETELOR CARE CORESPUND CUVINTELOR TRECUTE SUB TĂCERE

Starea cristalină a tăcerii rezultă din aranjarea atomilor vocali ai cuvintelor într-o ordine bine definită în trei dimensiuni. În procesul de cristalizare a tăcerii, un rol important îl au condițiile în care are loc solidificarea cuvintelor. Procesele de solidificare încep și decurg în jurul unui centru de cristalizare, unde apar acumulări de atomi fonemici (atomul fonemic reprezintă cea mai mică unitate sonoră a unei limbi). Trecerea din starea eterică în cea solidă poate avea loc fie în mod rapid, ceea ce determină apariția unui număr mare de centre de cristalizare, obținîndu-se, astfel, tăceri cu structuri policristaline, fie în mod lent, cînd procesul de solidificare are loc în jurul unui singur centru, cu formarea unui monocristal de tăcere, ale cărui dimensiuni depind de viteza de răcire. Tăcerile cristaline se găsesc de obicei sub formă de policristale. Un cristal de tăcere ținut în gură o zi întreagă se descompune

în sunetele care au fost supuse solidificării.

Mineralogul René Just Haüy (1743-1822), considerat părintele cristalografiei moderne, ar spune că formele cristalelor tăcerii se obțin printr-un proces de precipitare a cuvintelor și de revelare a sensurilor lor, pe cînd Matthias Jakob Schleiden (1804-1881), profesor de botanică la Universitatea din Jena și cofondator, alături de Theodor Schwann și Rudolf Virchow, al teoriei celulare, ar putea spune că natura cristalului tăcerii preexistă în apa vorbirii și este suficient să scoți solventul care dă curgere cuvintelor pentru ca forma cristalină a tăcerii să se manifeste obligatoriu și în mod prestabilit.

142. SE POATE TĂCEA PE NOTE

Doar cei mai apropiați prieteni ai lui au înțeles din prima clipă de ce și-a tatuat de-a lungul diafragmei un portativ pe care erau înșirate toate notele muzicale. Mai mult decît un *capriciu* de Paganini, tăcerea era pentru el o *gymnopédie* de Erik Satie. Ajunsese, cu ajutorul unui fizioterapeut meloman, să își controleze atît de bine mușchiul diafragmei, încît putea fără nici o dificultate să tacă nu doar pe o notă anume, făcînd să tresalte porțiunea tatuajului care îi corespundea, ci și să facă rapid trecerea de la o tăcere în gama La Minor la o tăcere în gama Do Major.

143. SE POATE TĂCEA LA MODUL ZGOMOTOS

Femeia, îndrăgostită, stă în fața lui, așteptînd un cuvînt, un simplu cuvînt izbăvitor, dar el continuă să tacă. Asemenea unui roi de viespi tinere și desfrînate, tăcerea îi iese deodată din gură, atacîndu-i femeii timpanele și surzind-o pentru totdeauna.

144. SE POATE TĂCEA LA COLȚ DE STRADĂ

Sînt mulți ani de cînd tac la colțul străzii, fie în picioare, fie așezat pe un scaun sau de-a dreptul pe jos. Am mereu asupra mea – și îl țin în așa fel încît să fie cît mai vizibil – un carton pe care scrie: „PĂSTRAȚI LINIȘTEA INTERIOARĂ“. Nimic din înfățișarea mea nu ar da de înțeles că aș cerși, însă, cu toate astea, au fost destule persoane care mi-au întins bani, și bănuiala mea este că asta s-a întîmplat numai din cauza bastonului. Port mereu asupra mea un baston. Este un baston pentru orbi, *made in Taiwan*, pe care mi l-am cumpărat de pe Internet cu 10 euro. Totuși, pentru a nu intra pe un teritoriu pe care vederea bună cu care sînt înzestrat mi-l face interzis, mi-am vopsit bastonul în galben. Visul meu e să văd cît mai mulți oameni pe stradă cu bastoane galbene în mîini, purtîndu-le ca pe niște raze de soare care le țîșnesc din podurile palmelor. Ar fi semnul distinctiv al tăcuților din acest oraș plin de oameni care nu încetează o clipă să vorbească.

În urmă cu cîțiva ani, la colțul străzii unde obișnuiam pe atunci să tac se găsea un orb. N-am intrat niciodată în vorbă cu

el, însă nu este exclus ca el să îmi fi simțit, în anumite momente, prezența. Ai fi zis că e un orb oarecare, vreun homer de duzină, vreun borges anonim, dacă nu ar fi fost acoperit cu pene din cap pînă-n picioare. Copiii din cartier îi spuneau Orbul Găinilor. Orbul cotcodăcea abia mișcîndu-și buzele, penele tremurau pe el ca niște frunze mișcate de vînt, copiii se apropiau de el și îi strigau: „Ești un dumnezeu, nene! Ești un dumnezeu, nene!“, îi dăruiau ouă crude pe care le șterpeleau de pe tarabele unei piețe din apropiere. Orbul Găinilor le înghițea cu tot cu coajă. Apoi, într-o zi, Orbul Găinilor nu a mai apărut la acel colț de stradă, iar copiii, simțindu-i lipsa, s-au pus pe strigat: „Dumnezeu a murit! Dumnezeu a murit!“.

145. SE POATE TĂCEA FĂRĂ MILĂ

Era un tăcut feroce, era un tăcut de temut, tăcerile lui erau cele mai tăioase tăceri, sîngele îi ţîşnea cît colo celui căruia el îi tăcea în faţă, era un criminal foarte tăcut, tăcea neîntrebat, tăcea cu genunchiul stîng în flăcări, tăcea ca din gură de şarpe, tăcea tot ceea ce nu se mai putea spune, tăcea în draci, tăcea şi spînzura.

146. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O ÎNCERCARE TEMERARĂ DE A DIZOLVA SPAȚIUL ȘI TIMPUL

Dacă, potrivit lui Émile Benveniste, subiectivitatea poate fi redusă la manifestarea ei în interiorul activității de enunțare, iar vorbirea nu are nici o dificultate în a structura spațiul și timpul, enunțînd un *aici,* respectiv un *înainte și după,* înseamnă că tăcerea, în contrast cu categoriile limbii care, conform teoriei lui Benveniste, subordonează categoriile filozofice și logice, nu face decît să submineze temporalitatea și să dinamiteze spațiul. Orice tăcere se poate situa fără nici o dificultate înaintea oricărui cuvînt, aducînd universul într-o stare prelarvară.

147. SE POATE TĂCEA PUBLIC O DURERE PRIVATĂ

Pot spune că am o senzație de durere, dar pot oare spune că am o *senzație de tăcere?* Senzația de tăcere este comunicabilă atîta vreme cît despre ea nu spun nimic. Spre deosebire de o durere pe care doar eu pot să o simt, tăcerea mea e percepută clar de ceilalți. Alții, așa cum spune și Wittgenstein, se pot îndoi că eu am dureri, dar nu vor avea niciodată certitudinea că nu am dureri. Senzațiile mele (de durere) sînt private. Tăcerile, în schimb, sînt public-private. Sînt publice, pentru că celorlalți ar trebui să le fie cît se poate de evident că eu tac atunci cînd tac în fața lor. Și sînt private, pentru că sensul tăcerilor, a căror manifestare poate fi publică, îmi este cunoscut, în general, doar mie, cu excepția cazurilor cînd contextul face transparent sensul a ceea ce tac.

148. SE POATE TĂCEA OSTENSIV (ARĂTÎND CU DEGETUL)

Cineva întreabă: „Unde arde?“. Nu spui nimic, doar îți ridici brațul și indici o direcție: acolo, sus, în josul străzii.

Un copil este adus în fața a cinci colegi despre care se crede că l-au bătut. Copilul este întrebat: „Cine te-a bătut?“. El nu spune nimic, dar arată cu degetul, pe rînd, spre doi dintre cei cinci. Gura tace, brațul vorbește. Așa poate arăta o tăcere ostensivă.

Un copil în vîrstă de un an și jumătate cade și se lovește. Mama îl întreabă: „Unde te-ai lovit?“. Copilul își duce mîna la cap. Gestul lui e tăcerea care spune.

149. SE POATE TĂCEA LA ORDINUL MAESTRULUI SPIRITUAL

149.1. Pitagora a făcut din tăcere un ritual. În *athanor*-ul tăcerii se naște aurul care îi luminează pe dinăuntru pe cei inițiați. Nu se poate participa la misterii fără tăcere. Nu se pot interioriza cele spuse de alții fără tăcere. Cei care erau primiți în secta pitagoreică trebuiau în primul rînd să tacă. Cel puțin doi ani de tăcere, dar travaliul muțeniei impuse putea dura chiar și cinci ani. În tot acest timp, *lănciile vocii,* cum spunea Empedocle, trebuiau puse în teaca tăcerii. În *Nopțile attice,* Aulus Gellius scrie despre primirea și instruirea discipolilor lui Pitagora:

> „(1) Iată care erau, după cum ni s-au transmis, ordinea și procedura lui Pythagoras – iar apoi a «familiei» adepților care urmează după el, – în ceea ce privește normele de primire și de instruire a discipolilor. (2) Chiar de la început tinerii care veneau să învețe erau examinați după *fizionomie.* Acest cuvînt vrea să spună că erau cercetate firea și caracterul oamenilor, încercîndu-se să se stabilească

însușirile intelectuale după expresia și trăsăturile feței, ca și după ținuta și înfățișarea corpului în întregime. (3) Cel care era cercetat de el și găsit apt era primit de îndată la învățătură și i se prescria un anumit timp de tăcere. Nu se fixa la toți același număr de zile, ci fiecare își avea *timpul* său, stabilit după capacitatea sa presupusă. (4) Cel ce tăcea asculta cele ce spuneau alții și n-avea voie să întrebe dacă nu le înțelegea suficient și nici să comenteze ceea ce auzise. Timpul de tăcere nu dura la nimeni mai puțin de doi ani. Cei ce se găseau pe acest parcurs de tăcere și ascultare se numeau *akustikoi* («auditori»). (5) După ce învățaseră lucrurile cele mai grele – tăcerea și ascultarea – și începeau să devină erudiți în acest fel de tăcere care se numea *ekhemythia*, abia atunci aveau voie să vorbească, să întrebe, să scrie ce auziseră și să-și spună părerile lor. (6) În această fază ei se numeau *mathematici,* desigur de la disciplinele pe care începuseră să le învețe și să le mediteze. Căci vechii greci înțelegeau prin *mathematici* geometria, muzica și celelalte discipline superioare.“

149.2. Și oratorul attic Isocrate vorbește, în *Busiris,* despre tăcerea pitagoreicilor, care ajunsese să fie foarte admirată, mult mai admirată decît cuvîntările multor vînători de glorie:

„Pythagoras din Samos, sosind în Egipt și devenind acolo discipolul egiptenilor, a introdus primul în Elada celelalte învățături ale filozofiei și preceptele referitoare la jertfe și la riturile care se săvîrșesc în timpul ceremoniilor religioase, arătînd mai mult zel decît toți ceilalți, deoarece socotea că, deși n-ar cîștiga nici un fel de foloase din partea zeilor, măcar printre oameni va dobîndi cea mai mare faimă de pe urma unor asemena strădanii. Ceea ce, de fapt, i s-a chiar întîmplat. Căci într-atît i-a depășit prin bunul său renume pe ceilalți învățați, încît pînă și tinerii rîvneau cu toții să devină discipolii săi, iar bătrînii își priveau copiii cu mai multă plăcere ori de cîte ori aceștia începeau să-l frecventeze, decît atunci cînd își vedeau de treburile casnice. Și nu este cu putință să nu dăm crezare acestor fapte. Căci pînă în zilele noastre cei care trec drept discipolii lor sînt mai admirați în tăcerea lor decît cei care obțin gloria cea mai aleasă prin cuvîntări.“

149.3. Hippasos din Metapont a devenit cunoscut pentru că a încălcat consemnul tăcerii. Pitagora descoperise numerele iraționale și a poruncit ca nimeni din școala lui să nu divulge existența acestor numere, care puneau în pericol însăși gîndirea grecilor și chiar

Ființa, al cărei cel dintîi avocat a fost Parmenide. Dar Hippasos a sfidat consemnul și a divulgat existența numerelor irațională, atrăgîndu-și mînia Maestrului. Lui Hippasos, deși în viață, i s-a ridicat un monument funerar, pe care i-a fost trecut numele. Deși în viață, Hippasos era ca și mort pentru Pitagora și discipolii lui. Ne putem aminti, în acest caz, și ce se spune în *Rozariul Filosofilor:* „Există lucruri despre care omul nu are voie să vorbească“, dar și ceea ce spunea Roger Bacon despre păstrarea tăcerii: „Acela care ar dezvălui secretele naturii și științei ar strica armonia cerească; la aceasta poți să adaugi că asupra celui care dezvăluie lucrurile ascunse și destăinuie secretele se abat tot felul de nenorociri“. Mai putem adăuga, de asemenea, că tăcerea prescrisă de Pitagora se afla în strînsă relație cu codul regulilor de puritate, valabile nu doar pe planul material, ci și pe planurile mental și sufletesc, iar Hippasos, prin încălcarea consemnului tăcerii, nu doar că făcuse să se abată asupra lui nenorocirea stigmatului și a unui monument funerar care îl condamna la moarte, fie și la una simbolică, încă din timpul vieții, dar mai și pusese în pericol misterul din care secta pitagoreică își trăgea seva cunoașterii. Cine nu poate să tacă, acela nimic nu poate să facă, s-ar putea spune.

149.4. Dar dincolo de intransigența lui Pitagora în prescrierea tăcerii și

pedepsirea celor care îi încălcau consemnul, există și multă poezie în lucrările pitagoreicilor. Aceștia susțineau că sunetul muzicii sferelor, care era un fel de rumoare cosmică, „se află în auzul nostru de-ndată ce ne naștem, și muzica sferelor nu poate fi deosebită de tăcere, care ar fi tocmai fenomenul opus, de vreme ce sunetele și tăcerea se disting între ele numai prin contrastul care le opune“ (Aristotel). Asta ar însemna că zgomotul de fond al universului nostru acustic ar fi compus din muzica sferelor care s-au contopit cu tăcerea.

150. SE POATE TĂCEA CU AJUTORUL UNUI LICHID MIRACULOS

Cel care, suferind de insomnie a limbii, nu poate trece de partea cealaltă a cuvintelor, nici de la sine, nici numărînd în gînd oi albe sau capre negre, nici ajutat de ierburile care sting focul vorbirii, acela trebuie să meargă fără zăbavă în Țara Intermediară. Aici îl va găsi pe Cultivatorul de tăceri, de la care poate cumpăra un flacon umplut cu un lichid albăstrui, cu gust de anason și rozmarin.

Cultivatorul de tăceri nu doar că îi va readuce limbii tale gustul somnului, dar te va și pune să îți alegi felul în care vei dori să taci. Cultivatorul deține peste o sută șaptezeci și trei de sortimente de tăcere, și tu doar trebuie să știi ce anume ai de tăcut și, mai ales, cum vrei să taci ceea ce ai de tăcut, pentru ca asta să se și întîmple de-ndată ce vei fi dat pe gît, pînă la ultima picătură, conținutul miraculos al flaconului.

Nu te gîndi că nu știi unde se află Țara Intermediară, căci Țara Intermediară se află peste tot, la fel ca aerul, poate de aceea și pare invizibilă. Nu te gîndi nici că

prețul tăcerii e prea mare, căci nu poate fi mai mare decît prețul unei vorbe spuse la mînie, pe care ajungi să o regreți, uneori, toată viața. Gîndește-te mai bine la insomnia limbii tale, gîndește-te ce chin cumplit e să ții în gură o limbă care nu doarme niciodată.

151. SE POATE RUPE TĂCEREA FĂRĂ UN CUVÎNT

Unul, pe numele lui adevărat, obișnuiește adesea să rupă tăcerea și să o împartă frățește cu noi. Ritualul e de o simplitate exemplară: Unul deschide gura de parcă ar vrea să spună ceva, dar nu face decît să scoată din teaca gîtului o sabie transparentă, pe care o rupe în bucăți, ca pe un vreasc, și ne întinde cîte o bucată. Noi înghițim în liniște bucățile acelea de tăcere tăioasă și crocantă, ca pe o cuminecătură. Tocmai ne-am împărtășit din trupul tăcerii regurgitate de Unul, dar asta nu e tot. Unul deschide din nou gura și scoate din teaca gîtului încă o sabie, de data asta lichidă, de culoarea purpurei, și ne toarnă sabia în pahare. Dăm lichidul pe gît. Tocmai ne-am împărtășit din sîngele tăcerii vărsat de Unul. Sîntem salvați sau, cel puțin, asta vrem să credem.

152. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O CAMERĂ ANECOICĂ

John Cage povestește în *Silence* despre experiența ciudată pe care a avut-o în ziua cînd a intrat într-o cameră anecoică la Harvard. Deși ar fi trebuit să nu audă nimic sau să audă, poate, Liniștea, neapărat cu majusculă, Cage a auzit totuși două sunete: unul înalt și unul de frecvență joasă. Cînd i le-a descris inginerului de serviciu, acesta l-a informat că sunetul înalt era sistemul său nervos în plină operare, iar sunetul de frecvență joasă era emis de propriul sînge aflat în circulație.

A tăcea într-o cameră anecoică e ca și cum ai tăcea în epicentrul tăcerii, e ca și cum ai aprinde un foc în măruntaiele unui vulcan. Nu este exclus ca, într-o cameră anecoică, cineva să îți poată auzi gîndurile, ceea ce, dacă s-ar întîmpla asta, ar fi cumplit.

În *Daily Mail* a fost publicat un material despre camera anecoică din Minneapolis, Statele Unite ale Americii, un loc în care nimeni nu a putut să stea mai mult de patruzeci și cinci de minute. Această teribilă încăpere fără ecou,

căptușită cu un strat de fibră de sticlă gros de un metru, cu pereții săi dubli, confecționați din oțel izolant și beton, a intrat în *Cartea Recordurilor* drept cel mai tăcut loc din lume, în care ai putea avea halucinații dacă zăbovești mai mult decît este cazul. Tăcerea este, iată, halucinogenă.

153. SĂ NU UITĂM CĂ ZEII FOLOSEAU LIMBA MUTĂ

Opusul limbii convenționale *(lingue volgari* sau *lingue dei popoli,* cum spune Giambattista Vico) nu este tăcerea convențională (tăcerea vulgară sau tăcerea populară), ci limba mută, care corespunde vîrstei zeilor. În *Scienza nuova seconda,* Vico enunță cele trei vîrste ale istoriei umanităţii şi fazele corespunzătoare de dezvoltare a limbii: vîrsta zeilor – limba mută; vîrsta eroilor – limba plastică; vîrsta oamenilor – limba „convenţională“. Primelor două faze ale limbii, afirmă Eugeniu Coșeriu, istoric al filozofiei limbajului, Vico le atribuie „un caracter «poetic» şi încearcă să le determine mai îndeaproape cu ajutorul propriei teorii cu privire la universali poetici sau fantastici. În ce constă acest *universale fantastico?* Nu este vorba, ca la *universale ragionato,* de o «cunoaştere fără imagine», ci de o cunoaştere care se manifestă sub forma unei reprezentări plastice; o imagine care ţine locul unei semnificaţii, aşa cum poeticul poate servi ca *exemplum,* ca intuiţie a universalului în individual, ca o posibilitate universală concret fundamentată. Astfel, imaginea unui copac

concret poate servi ca model pentru specia «copac», adică pentru o posibilitate universală de percepere a unui fragment de realitate, sau figura prinţului Mîşkin din romanul *Idiotul*, de Dostoievski, poate servi drept model pentru un anumit tip uman“.

154. SE POATE TĂCEA CU LIMBA ÎMPIETRITĂ DE UNDA UNUI ȘOC

Richard Dawkins relatează în *The God Delusion* o întîmplare despre un bărbat care, aflat în vizită la Fitzwilliam Museum, în Cambridge, a călcat cu un picior pe șiretul desfăcut al pantofului din celălalt picior, a căzut pe scări și s-a izbit de trei vase chinezești din perioada dinastiei Qing, de o valoare inestimabilă, făcîndu-le țăndări. Bărbatul încă se afla acolo, complet năucit de întîmplare, cînd conducerea muzeului a apărut la locul dezastrului. Toți stăteau în picioare, tăcuți, în jurul lui. Păreau șocați, și pe bună dreptate, de cele întîmplate. Bărbatul arăta cu degetul spre șiret, repetînd mecanic: „Iată-l, el e vinovatul!“.

155. SE POATE TĂCEA PE CEAS (II)

Cînd am primit cadou acest ceas, am fost avertizat că va trebui să mă obișnuiesc cu încremenirea limbilor. Ceasul, mi s-a spus, merge ireproșabil, și ar fi o eroare să cred contrariul doar pentru că limbile lui nu se mișcă. Limbile ceasului sînt construite în așa fel încît să nu se miște absolut deloc, dar, cu toate astea, mecanismul său funcționează perfect. Ceasul arată ora 5. La început mi s-a părut ciudat, mi se părea lipsit de sens să port la mînă un ceas care nu arată decît o oră, apoi am înțeles că nu există nici un moment în care, undeva, într-una dintre lumile posibile, să nu fie ora 5. Ceea ce nu fac limbile ceasului meu face infinitul.

156. SE POATE TĂCEA CU DOI OCHI DE STICLĂ ÎN GURĂ

I.

În fața ușii e un orb culcat pe spate.
Un copil se apropie de el, îi vîră mîna în orbite și îi scoate ochii.
Ochii de sticlă ai orbului sînt dulci. Sticlarul care i-a făcut s-a gîndit la toate, copilul e al lui.
De orbul culcat în fața ușii se-apropie acum o femeie, în mîna stîngă ține o carafă cu vin roșu, în dreapta ține o carafă cu vin alb. Se-apleacă peste orb și îi umple cu vin alb orbita stîngă, pe cea dreaptă i-o umple cu vin roșu.
Deasupra ușii e un ceas, vorbește toate limbile pămîntului.
Cînd te apleci pentru a-i bea vinul din orbite, orbul își ține respirația. Îi sorbi vinul ca și cum ai trage dintr-o țigară udă. Îi sorbi vinul orbirii și el își ține respirația.
De șapte ori la rînd femeia îi umple orbului orbitele cu vin, de șapte ori la rînd tu îi bei vinul, i-l sorbi ca și cum ai înghiți un fum lichid, cînd alb, cînd roșu.
Copilul sticlarului a adormit cu ochii orbului în gură.
Ceasul de deasupra ușii se uită la tine,

încearcă să te tragă de limbă.
Tu taci și intri.

II.

Stăpînă îți e umbra, soarele ți-e martor. Ca pe un cîine umbra te trage după ea, te trage-n camera unde pereții în carne-ți intră.
Există un perete care se visează femeie, există o femeie care se visează bumbac, există o carne (de femeie) care se visează abur, există un abur (de femeie) care se visează perete.
Albe ca varul sînt mîinile care ies din perete.
Uterul de bumbac s-a deschis ca o floare de nu-te-mai-uita, femeia (din perete) naște o femeie (de aceeași vîrstă). Peretele mîngîie femeia nou-născută.
De partea cealaltă a ușii, orbul a adormit.
Orbitele ochilor lui sînt două pahare de cristal din care neîncetat se bea.
Copilul înghite-n somn ochii de sticlă.
Un perete se dizolvă în carnea femeii care tocmai s-a trezit.

157. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AR PARALIZA LIMBA (DE SPAIMĂ, DE EMOȚIE ETC.)

Daniil Harms avea dreptate cînd spunea că Dostoievski e mare, că Tolstoi e mare, dar Gogol e cel mai mare. În nuvela *Însemnările unui nebun* există cîteva rînduri care ilustrează perfect paralizia limbii, o paralizie relativă, totuși, pentru că limba continuă să spună, însă cu totul altceva decît ar fi dorit mintea sau, poate, sufletul: „Directorului îi place să fie cît mai multe pene pe masă. Oho, ce cap trebuie să aibă! Tace el, dar cred că pe toate le frămîntă în minte. Aș vrea să aflu la ce se gîndește mai mult, ce idei umblă prin acest cap. Aș vrea să văd mai de aproape viața acestor domni, toate echivocurile și chestiile de la curte, cum se poartă și ce fac ei în cercul lor, uite ce aș vrea să aflu! De cîteva ori m-am gîndit să aduc vorba despre asta cu Excelența Sa, dar nu știu de ce dracu' mi se înțepenește limba: nu spui decît că-i frig sau cald afară și nu mai ești în stare să adaugi nimic altceva.“ (N.V. Gogol, *Însemnările unui nebun,* din volumul *Mantaua • Nasul • Însemnările unui nebun,* traducere de Emil Iordache,

Editura Polirom, 2012, p. 120.)

158. SE POATE TĂCEA DE DRAGUL UNUI MORT

În Silenzia Superioară, mortul este așezat pe o masă de douăsprezece persoane într-o cameră răcoroasă, lipsită de lumină. Timp de trei zile, cele douăsprezece scaune așezate în jurul mesei sînt în permanență ocupate. Dacă vreunul din cei doisprezece care stau tăcuți în jurul mortului dorește, dintr-un motiv sau altul, să se ridice și să părăsească pentru puțin timp încăperea, cineva îi ocupă de-ndată locul. Cînd revine în cameră, înlocuitorul se ridică și îi cedează locul pe scaun titularului de drept. Ritualul se numește *parmeniadă* și, din cîte se pare, are rădăcini eleate, fiind o transpunere în practică a celor spuse de filozoful grec Parmenide: „Din lipsa focului, mortul nu simte lumina, nici căldura, nici sunetele, dar simte frigul, tăcerea și celelalte contrarii“. Mortul, se crede, înțelege perfect tăcerile celor douăsprezece persoane care îl veghează în tăcere.

159. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI PUNE NIȘTE CUVINTE LA PĂSTRARE

În greaca veche, la *tăcere* se spune *epimythia.* E un fel de epimuțenie, poate. Mai există și *ekhemythia,* care, însă, e un termen tehnic pentru tăcere și care nu echivalează pur și simplu cu tăcerea, fiind mai degrabă un fel de „păstrare a cuvîntului“, ca „o asceză a stăpînirii vocilor interioare și a păzirii secretului de inițiere“. Mai mult decît tăcerea însăși, păstrarea cuvintelor este aceea care te interesează mai mult pe tine. Tu nu taci de dragul tăcerii *(epimythia),* ci de dragul cuvintelor pe care *ekhemythia* te ajută să le pui deoparte, pentru mai tîrziu. Există, deci, tăceri de dragul tăcerii și tăceri de dragul cuvintelor.

160. TĂCEREA IZVORĂȘTE DIN GRUMAZUL UNEI OI

Înainte de a ajunge în casa unde se citea romanul *Homfizone* al scriitorului lodhian Eht Tigur Crini, am jucat șah, într-un loc necunoscut, cu un criminal în serie. Trebuia să mut cu mare grijă pentru a rămîne în viață. Partenerul meu de joc, altfel un individ înspăimîntător, părea să fie un criminal de onoare, mutam de parcă de aceste mutări ar fi depins însăși viața mea, jucam impecabil, nu pierdusem nici o piesă și, cu toate astea, simțeam că sînt în mare pericol, nu aveam de unde ști dacă acel criminal în serie știe sau nu să piardă, el părea calm, la fel și pericolul care îmi curgea prin vene. Cîteva mutări mă mai despărțeau de o victorie, în care, de altfel, nu aveam pic de încredere, cînd, brusc, m-am ridicat de la masă și am fugit.

Am alergat mult pînă să îl întîlnesc pe Vînător, mă aștepta, m-a întrebat: „Ești pregătit?“. Am pornit împreună la drum, totul era de un verde inimaginabil, prin fața noastră a trecut ceva ce părea o pisică imensă, portocalie, plutea deasupra noastră ca o pasăre carnivoră, în călduri. Vînătorul mi-a spus că, dacă apropii un magnet de laptele acestui animal,

magnetul devine magnet de lapte, fiindcă laptele acestui animal conține foarte mult fier, și atracția dintre magnet și laptele imensei pisici portocalii este fabuloasă. I-am mulțumit frumos Vînătorului, el m-a privit cu o complicitate îndepărtată, mi-a spus: „Să nu ne oprim aici!“.

Am plecat mai departe, am ajuns pe un deal verde și abrupt, era multă liniște, deasupra noastră păștea o oaie, își lăsase blana acasă, era o oaie vie și avea carnea roșie, la vedere. Vînătorul mi-a făcut semn să tac, eu tăceam oricum, și atunci l-am văzut cum se întinde după oaie, cu gesturi împrumutate de la tigri. Cînd era foarte aproape să apuce picioarele din spate ale oii, animalul s-a trezit din păscutul acela somnambulic, s-a speriat și a fugit. I-am spus Vînătorului: „Lasă-mă pe mine acum!“.

Am pornit în căutarea acelei cărni vii cu aspect de oaie, am ajuns pe un platou înalt, populat cu tot felul de ființe, unele păreau a fi oameni, oaia era acolo, se ridicase în două picioare, se purta ca un om lipsit de învelișuri, m-am apropiat de ea, i-am trecut un braț pe după gît, ca și cum brațul meu ar fi fost un colier în carne și oase, aflat la începuturi. În acele momente, peste lumea care mișuna pe platou s-a lăsat o liniște vîscoasă, sunetele păreau surde, înotau într-o tăcere de ceață, oamenii – sau ce-or fi fost acele ființe care păreau a fi oameni – se mișcau

cu încetinitorul, ne auzeam de parcă am fi fost la mare depărtare de noi. Atunci am înțeles că oaia aceea jerpelită, lipsită de blană, cu carnea la vedere, ascundea în grumazul ei însîngerat ritmurile tăcerii și ale lumii.

Apoi, am ajuns în casa unde se citea romanul *Homfizone*.

161. SE POATE TĂCEA PENTRU A-ȚI RECĂPĂTA LIBERTATEA

Există în lucrarea *Cercul mincinoșilor* a lui Jean-Claude Carrière o poveste persană de origine sufi, a cărei acțiune se petrece în vremea înțeleptului rege Solomon. Un om a cumpărat o privighetoare cu un glas minunat și a pus-o într-o colivie. Avea grijă ca pasărea să nu ducă lipsă de nimic, iar privighetoarea îl răsplătea cîntîndu-i ore în șir. Apoi s-a întîmplat într-o zi că omul a dus colivia pe balcon, și o altă pasăre s-a apropiat de colivie și i-a șoptit ceva privighetorii, care, din acea clipă, a amuțit. Omul, care iubea atît de mult cîntul păsării, a fost cuprins de amărăciune. Nu se putea împăca nicicum cu tăcerea păsării. Deznădăjduit, omul a luat pasărea și s-a dus la regele Solomon, care știa limba necuvîntătoarelor. L-a rugat pe rege să o întrebe pe pasăre de ce nu mai cîntă, iar păsărea i-a spus lui Solomon povestea ei, cum i se întinsese o capcană în care căzuse numai din cauza propriei lăcomii, cum păsărarul care o prinsese a vîndut-o la tîrg, trezindu-se apoi în colivia acestui om, de care se rugase zi și noapte să îi dea drumul. Însă ea nu avea de unde știi că

omul îi lua tînguirile drept cîntece de bucurie și de mulțumire. A aflat asta abia în ziua cînd a venit la ea, pe balcon, o altă pasăre și i-a spus să nu mai plîngă pentru că tocmai plînsul este cel care o ține captivă în colivie. Și așa a ajuns, dintr-odată, să tacă. Solomon i-a tălmăcit omului vorbele păsării, iar acesta s-a gîndit că la ce bun să mai țină în colivie o pasăre care nu mai cîntă. Și i-a dat drumul. Cam asta li se întîmplă uneori și oamenilor: cuvintele îi țin captivi, tăcerea îi eliberează.

162. SE POATE TĂCEA ÎN STIL ITALIAN

Cine vrea să și-i ridice în cap și pe italieni, și pe greci, în același timp, n-are decît să susțină, așa cum am făcut eu la o conferință internațională pe tema tăcerii, că *omertà* are rădăcini pitagoreice și că mafioții italieni sînt niște pitagoricieni ai crimei organizate. Consemnul tăcerii, instituit de Pitagora la Crotona, în Magna Grecia, în urmă cu mai bine de două mii cinci sute de ani, a rămas adînc înrădăcinat, cred eu, în pămîntul Siciliei.

Prima probă a celor admiși în secta pitagoreică era tăcerea, o tăcere ritualică, dificilă și apăsătoare, care putea dura și pînă la cinci ani, dar consemnul tăcerii asupra secretelor sectei era pe viață. Inițiații în misteriile pitagorismului nu aveau voie să le divulge. În Cosa Nostra, granița care îi desparte pe inițiații în secretele Mafiei de ceilalți este obligația tăcerii. Echivalentul mafiot al consemnului tăcerii al lui Pitagora este *omertà,* un adevărat cod cultural al tăcerii, care se traduce prin „interdicția categorică de a coopera cu autoritățile de stat și de a apela la serviciile acestora, chiar și atunci cînd unul dintre membrii organizației era

victima unei infracțiuni“. Mafioții nu tac mai puțin decît tăceau pitagoreicii, doar obiectul tăcerii diferă. Primii își tac crimele bine organizate, ceilalți își tăceau misteriile. Primii și-au pus tăcerea în slujba răului lucrativ, ceilalți și-au făcut din tăcere un avocat al purității spirituale. În cartea *Mafia Brotherhoods: Organized Crime, Italian Style* (2003), de Letizia Paoli, există un subcapitol intitulat *Obligația tăcerii.* La fel ca secta lui Pitagora, organizațiile mafiote precum Cosa Nostra, Ndrangheta, Camorra ori Sacra Corona Unita au ridicat tăcerea la rang de cod al onoarei. De altfel, mafioții se autodenumesc, simplu, *oameni de onoare.*

Și mai există și mișcarea numită *sicilianism,* pe care eu am opus-o unui concept pînă acum inexistent: *silențianism.* Sicilianismul a fost o mișcare culturală și politică de la sfîrșitul secolului XIX, care s-a opus incriminării tuturor sicilienilor de către legea și opinia publică italiene. Promovat pe scară largă de către clasele sociale puternice ale insulei, sicilianismul avea și un alt obiectiv secret important: consolidarea claselor locale superioare, amenințate de schimbările survenite odată cu unificarea din 1861 a Italiei. În ochii sicilianiștilor, mafia era mai degrabă o atitudine, rezultatul unei reacții agresive a sicilienilor față de puterile străine care au dominat insula vreme de secole, cum scrie Letizia Paoli în cartea pomenită mai sus.

Sicilianismul a fost o formă de disidență, la fel cum și tăcerea se opune autoritarismului cuvintelor. Etnograful sicilian Giuseppe Pitrè a avut o contribuție majoră la promovarea acestei ideologii, descriind în nuanțe roz Mafia și pe mafioți: „Mafia nu este nici sectă, nici asociație, ea nu are regulamente, nici statute. Mafiotul nu e nici hoț, nici bandit; mafiotul este, pur și simplu, un om curajos și talentat, care nu poate suporta să-i stea musca pe nas; și, în acest sens, a fi mafiot este, într-adevăr, necesar, indispensabil. Mafia înseamnă conștiință de sine, un concept excesiv de tărie personală, «unul și singurul arbitru al oricărei ciocniri de interese și idei»; de unde derivă că el este intolerant la superioritatea sau, mai rău, la *prepotenza* (aroganța) altora“. Dar și Pitagora avea o puternică conștiință de sine, de unde și consemnul tăcerii, căci nu poți institui tăcerea decît dacă știi că ai ce tăcea. Nu oricine are ceva important de tăcut. Pitagoreicii aveau, fără doar și poate. Mafioții sicilieni încă au, poate.

163. SE POATE TĂCEA ÎN AȘA FEL ÎNCÎT SĂ NU DERANJEZI ZGOMOTELE CARE TE DERANJEAZĂ

În celebra sa carte *In Pursuit of Silence: Listening for Meaning in a World of Noise,* George Prochnik relatează o întîmplare despre un tînăr călugăr care a venit să trăiască în mînăstirea unde se afla Ajahn Chah, unul dintre liderii budiști proeminenți ai secolului XX. Oamenii care locuiau în oraș, în vecinătatea mînăstirii, țineau o serie de festivaluri unde se cînta și se dansa toată noaptea. Cînd, la ora trei și jumătate dimineața, călugării se trezeau pentru a-și începe meditația, petrecerile din oraș începute cu o seară în urmă încă erau în toi. În cele din urmă, într-o dimineață, tînărul călugăr i s-a plîns lui Ajahn Chah că zgomotul îi deranjează meditația, că nu poate medita cu toate acele zgomote pe cap, iar Ajahn Chah i-a răspuns: „Zgomotul nu te deranjează, tu deranjezi zgomotul“.

164. SE POATE TĂCEA CU GURA ÎNCADRATĂ DE RAMA UNUI TABLOU DE SECOL XV-XVI

164.1. Lunea se tace saturnian, cu buze de plumb și limbă de dragon. Cerul nu e decît tavanul unei capele pe care Michelangelo continuă să îl picteze. Stăm cu ochii pe Adam și Eva, le urmărim venirea pe lume. Ei n-au fost niciodată copii, din păcate. Recităm în gînd un cînt de Dante.

164.2. Marțea se tace jupiterian, cu buze de bronz și limbă de vultur. La orizont apare silueta Sfintei Ecaterina din Alexandria, pictată în culorile reci ale lui Gaudenzio Ferrari. Privim îngerul care apare de nicăieri și izbește cu sabia instrumentele de tortură, salvînd-o pe Ecaterina de la roată. Murmurăm, deși nu ne stă în fire, un cîntec religios.

164.3. Miercurea se tace cu buze de fier și limbă de cal, la fel ca pe Marte. Prin fața noastră trece David ținînd în mîna stîngă capul decapitat al lui Goliat. Caravaggio agită o pensulă mare în aer ca și cum s-ar duela cu un demon. Recităm în gînd un hexametru din *Eneida* lui Virgiliu.

164.4. Joia se tace solar, cu buze de aur și limbă de leu. Leonardo, la fel ca Mahākāśyapa, îi învață pe oameni surîsul. Repetăm în gînd un cînt de Homer.

164.5. Vinerea se tace venusian, cu buze de aramă și limbă de om. Cineva ne proiectează pe chip *Schimbarea la față* a lui Rafael. Fluierăm în tăcere un sonet de Petrarca.

164.6. Sîmbăta se tace hermetic, cu buze de mercur și limbă de șarpe. Ochii ne sînt înșelați de iluziile optice ale lui Andrea Mantegna. Murmurăm cîteva versuri triste de Jacopo Sannazzaro.

164.7. Duminica se tace selenar, cu buze de argint și limbă de taur. Ne uităm la Venus care se privește într-o oglindă scăldată în uleiurile lui Tițian. Repetăm în tăcere o strofă de Ariosto, preferabil una din *Orlando Furioso*.

165. SE POATE TĂCEA CU SÎNGE RECE

Legenda spune că a existat odată o femeie de o frumusețe nemaipomenită, pe nume Iblisa. Și Iblisa avea mîinile reci încă de cînd era o copilă, și unghiile ei, care păreau a fi de sticlă, erau, de fapt, de gheață. Iar gheața unghiilor ei nu se topea niciodată. Părinții s-au obișnuit cu răceala fiicei lor, nu se mai mirau cînd o vedeau cum își vîră un deget în supa fierbinte pentru a-i domoli fierbințeala sau cum scoate ouăle fierte din apa încă fierbinte și le strînge în căușul palmelor, răcindu-le pe dată. Dimineața, cînd se trezea, pleoapele îi erau acoperite cu o brumă fină, iar în stufărișul brun-auriu al sprîncenelor ei puteai găsi mici cristale de gheață, ca niște perle. Iblisa plîngea rareori, dar, cînd o făcea, din ochi îi cădeau mici fulgi de zăpadă, care ai fi zis că sînt sărați dacă i-ai fi gustat, la fel ca lacrimile. Medicii, nu puțini la număr, pe care părinții fetei îi aduseseră să o consulte, au ridicat cu toții din umeri. Părea o fată sănătoasă dacă lăsai la o parte răceala de neînțeles a corpului ei. Inima Iblisei bătea rar, iar sîngele călătorea prin corpul ei cu o lentoare care, probabil, l-ar fi înnebunit pe

William Harvey și i-ar fi dat peste cap teoria circulației sîngelui. Cînd deja era o adolescentă de o frumusețe uimitoare, Iblisa a simțit o durere la spate, și medicii care au consultat-o i-au pus previzibilul diagnostic de pietre la rinichi, însă ceea ce au scos ei din rinichii ei în urma operației nu au fost pietre, ci cîteva cuburi de gheață.

Atrași de frumusețea ei, bărbații care se apropiau de ea, cu sîngele dînd în clocotul dorinței, începeau de-ndată să tremure simțindu-i răsuflarea, de parcă ar fi fost cuprinși de friguri. Limba Iblisei era tot timpul rece și avea gust de mentă. Vorbea rar și folosea în general cuvinte colțoase, cu multe consoane, de parcă ar fi vrut să îi facă pe plac acelui Dumnezeu al cărui nume este alcătuit din patru consoane. Tăcerile ei erau o respirație glacială, ca un vînt siberian care amorțea cuvintele oricui ar fi vrut să îi vorbească.

A doua zi după ce a împlinit treizeci de ani, Iblisa l-a întîlnit pe Sevastian, un bărbat lat în umeri, cu ochii ca niște tăciuni aprinși − atunci cînd clipea, îi ieșea un firicel de fum din dosul pleoapelor − și cu o barbă lungă și deasă, în care vrăbiile își făceau uneori cuib. Sevastian nu a tremurat cum tremuraseră ceilalți bărbați atunci cînd s-a apropiat de Iblisa. I-a spus: „Aș vrea să vorbesc cu părinții tăi“, iar ea s-a speriat de el și de vorbele lui pentru că bănuia ce avea să se întîmple, însă nici nu

i s-a putut opune, căci puterile lui, dintre cele mai mari, nu erau din această lume. Iblisa l-a dus pe Sevastian acasă, și părinții ei s-au bucurat că Iblisa și-a găsit, în sfîrșit, un bărbat, după atîția ani în care nici un altul nu a putut să se apropie de ea. Sevastian le-a cerut-o de nevastă, și ei, vrăjiți de ochii care fumegau și de barba din care, cînd și cînd, își lua zborul cîte o vrabie, au încuviințat, iar chipul translucid al Iblisei părea sculptat în gheață, nici un mușchi al feței nu i se mișca, și tăcerea cu care își hrănea gheața feței părea să spună că, da, se va căsători cu acest bărbat. Sevastian a scos din buzunar un plic pe care i l-a dat tatălui alesei lui, spunîndu-i să nu-l deschidă decît după ce el și Iblisa vor fi plecat din casa lor. A doua zi după nuntă, care, la dorința mirilor, a fost una discretă, Sevastian și Iblisa au plecat din casa părinților ei, și tatăl Iblisei a privit în zare pînă cînd fiica lui s-a topit într-un punct care pîlpîia imperceptibil pe linia orizontului, apoi, cu inima îndoită, a intrat în casă, a scos dintr-un sertar plicul primit de la Sevastian și l-a deschis. În plic se găsea o hîrtie pe care era scris, cu litere grosiere, următorul mesaj: „Iadul de gheață musulman se află sub casa voastră. Dacă vreți să o mai vedeți pe Iblisa vreodată în această viață, strîngeți-vă lucrurile și plecați cît mai departe, nu înainte de a vă da foc la casă. Abia cînd casa voastră se va face scrum, va înceta

blestemul gheții căzut în copilărie asupra fiicei voastre“. Și părinții Iblisei și-au amintit acea după-amiază de vară cînd fiica lor, care pe atunci era un copil, se ascunsese în subsolul casei și rămăsese acolo, cu păpușile ei, ore în șir. Și, după ce a revenit la suprafață, a început să plîngă cu fulgi de zăpadă și unghiile ei s-au transformat în patinoare în miniatură, și mai departe se știe. Părinții Iblisei și-au strîns cîteva lucruri din casă, erau deja bătrîni, n-aveau nevoie de prea multe, și au pus foc la casă. Și, în timp ce casa ardea cu flăcări mari, bătrînii se îndreptau spre o altă viață. Și, pe măsură ce casa se transforma în scrum, la un capăt nu foarte îndepărtat al lumii, unghiile Iblisei se topeau, fulgii de zăpadă care îi cădeau din ochi se topeau și se transformau în picăturile unei ploi de vară, și răsuflarea ei devenea caldă, și sîngele ei dansa pe principalele artere ale ei, și inima ei, și limba ei, și așa mai departe. Incendiul a topit tavanul iadului musulman și a readus căldura și viața în corpul Iblisei.

166. SE POATE TĂCEA PE LITERE

Draga mea, dacă îți scriu aceste rînduri (în timp ce tac) nu înseamnă decît că mi s-a făcut dor să scriu, nu să *îți* scriu, ci să scriu, deși, vezi bine, ție îți scriu, și te rog să încerci să mă înțelegi și să mă ierți că îți scriu doar pentru că mi-e dor să scriu (în timp ce tac). Pur și simplu mi s-a făcut dor de scris, mi s-a făcut dor de insectele astea contorsionate cărora unii le spun litere, mi-e dor de A-ul din animalul care încearcă, fără succes, să ne îmblînzească disperarea, și de B-ul din burta peștelui care ne înghite fără o vorbă, și de C-ul din cer și din cerc, de D-ul din demonii care, noaptea, ne țin de vorbă, de E-ul dintr-o oaie rătăcită pe cîmpia lichidă care ne apare, din cînd în cînd, în vis, iată încă un E, cel din marginea cîmpiei, mi-e dor de F-ul din fisticul pe care îl spărgeam între măsele, și de G-ul din gura iubitei, și de H-ul spre care se îndreaptă pionul care se visează regină, și de I-ul din ia înflorată pe care o purta femeia aceea care, într-o vară îndepărtată, mă îmbia la uitare cu un *joint,* mi-e dor de J-ul din acel *joint,* dar și de J-ul din jalea care mă cuprindea cînd înțelegeam că Oblomov doarme și visează

doar pentru a-mi da mie de urmă, și de K-ul din kilogramele de piersici pe care le mîncam pe vremea cînd eram bolnav și sărac și locuiam într-o mansardă care mă împingea la sinucidere (nu a reușit, vezi bine, să îmi dea brînciul final!), mi-e dor de L-ul lui Louis Armstrong și-al lui Louis Sclavis, și de M-ul din mansarda în care mi s-a spus de la obraz că sentimentele, dragul meu, bat creierul la fund la orice oră sau cam așa ceva, mi-e dor de N-ul din numele mamei mele, Natalia, și de O-ul din golul pe care, o vreme, l-am purtat pe sub cămașă ca pe un medalion, mi-e dor de P-ul dintre picioarele femeilor care m-au făcut bărbat, și de R-ul rîsului care mi s-a topit sub limbă, pe limbă, intrîndu-mi prin limbă în sînge, mi-e dor și de R-ul rochiei pe care am îmbrăcat-o într-un spital pe vremea cînd, bolnav de singurătate, simulam o boală atît de străină de mine, mi-e dor de S-ul singurătății care ani de zile m-a încălzit la sîn ca pe un șarpe pe care lumea îl confundă cu pălăria de fetru a lui Fedru, și de T-ul numelui meu de familie, pe crucea căruia zac răstignit de mai bine de patruzeci de ani, mi-e dor de U-ul din umbră și umbrelă, și de V-ul din vorbecăiala pe care am tot practicat-o sperînd că, într-o zi, ochii și limba mi se vor amesteca și vor da naștere unui organ care vede mai mult decît spune, mi-e dor de X-ul xilofonului lui Gary Burton și al cromozomului X, mi-e dor de Y-ul

cromozomului Y, rătăcit pe puntea yachtului biblic al lui Noe, mi-e dor de Z și de toate zilele îngrămădite în trecutul meu atît de prezent, sper că ești bine.

167. SE POATE TĂCEA LA MODUL VINOVAT (CA-NTR-UN POEM DE SEYMOUR)

Pe drumul de întoarcere spre casă, chipul ei – o piatră funerară albă – strălucește în lumina electrică a felinarelor, gura neglijent rujată e o rană deschisă, o șuviță desprinsă din părul strîns la spate în mare grabă îi traversează fața, pendulînd de pe un obraz pe celălalt. Pe drumul de întoarcere spre casă, femeia își lasă-n urmă tăcerea vinovată, ca un fum.

Extazul e un păianjen ce locuiește în coada ochiului stîng al femeii, tristețea e un păianjen ce locuiește în coada ochiului ei drept. Cînd țese unul, doarme celălalt, și invers.

Păianjenul extatic tocmai și-a țesut bucata sa de pînză și s-a așezat cuminte la colțul lui, în pliul unui rid. Ochiul stîng e acoperit de mătasea tulbure-a extazului, acum e rîndul păianjenului tristeții să-și țească pînza peste ochiul drept. Și cine și-ar fi putut imagina că păienjenișul, care, ca un amurg de vară, i s-a lăsat femeii peste ochi, poate fi prins într-o formulă ce ține de chimia nupreaclară – fibroină, alfa-alanină, acid glutamic, albumină, sericină

–, extazul și tristețea, iată, avînd același sînge și aceeași mamă.

Femeia deschide cu nesfîrșită grijă ușa casei și intră în mormînt. Păianjenii ochilor dorm cu gurile deschise, fiecare culcat în cuta lui. Copilul femeii doarme pe fundul unui ou cu pereți de cărămidă, visează o femeie mușcată de gură de un cîine, gura femeii e o rană deschisă, cîinele latră, copilul suspină.

Femeia mamă îi este celui ce-o visează, cîinele suspină, copilul latră abia șoptit.

Bărbatul adormit pe canapea își mîngîie în somn bolta încrețit-a frunții, visează un cîine mușcat de gură de-o femeie, gura cîinelui e o rană deschisă din care femeia bea și bea, bărbatul tată îi este copilului din ou și soț femeii care-acum despică întunericul casei cu nesfîrșită grijă, îndreptîndu-se spre dormitorul odinioară viu, acum pustiu.

Femeia intră-n dormitorul luminat discret de-o veche lampă care stă de veghe, privirea împăienjenită de tristețe și extaz îi cade pe balonul sferic verde așezat pe pat de-o mînă criminală sau poate inocentă, femeia ia balonul în mîini, îl strînge cu furie la piept, îi simte zbaterea și pulsul, respirația copilului e-nchisă în acel balon, copilul a umflat balonul cu aer din plămînii lui.

Femeia se întinde-n pat cu respirația copilului în brațe, adoarme și viseaz-un cîine cu botu-nsîngerat, ieșind din coaja

unui ou.

168. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI INTRA PE O UȘĂ SECRETĂ

Există tot de felul de modalități de a intra în vorbă cu cineva și infinit mai puține de a intra în tăcere cu cineva sau altcineva, dar ușa te așteaptă.

169. SE POATE TĂCEA CU PRIVIREA ARUNCATĂ ÎN PRĂPASTIA PROPRIULUI TRECUT

Se întîmplă adesea să te apleci asupra propriului trecut, care, desigur, nu mai există decît sub forma unor plăci tectonice mișcîndu-se lent de-a lungul și de-a latul memoriei. În oglinda acelor plăci vezi un băiat de doisprezece ani pe care părinții l-au abandonat, și acel băiat ești chiar tu, și părinții te-au abandonat cu cele mai bune intenții, firește. Anii s-au dus – spulberați de vînt, arși de soare, topiți de ploi, cum se spune în literatură – și bărbatul de patruzeci de ani care ai devenit între timp se întoarce acolo pentru a înțelege, pentru a plînge, copilul de doisprezece ani care-a fost nu mai există, anii l-au topit și l-au turnat în formele aspre ale maturității, dar bărbatul de patruzeci de ani care ești se aruncă în adîncul memoriei, în încercarea de a se scoate pe sine din ghearele singurătății și-ale disperării, scrisul ca o mașină a timpului în care te urci cu teamă pentru că nu poți ști ce întîlnești acolo, în trecut, trecutul este o destinație riscantă, asta ar trebui să scrie pe toate pliantele agențiilor de scriiturism, trecutul este o

destinație al naibii de riscantă, mai bine te-ai duce în Africa, într-un *safari safe,* animalele sălbatice sînt mici copii pe lîngă fiarele care stau la pîndă în bezna trecutului personal, un trecut care numai în aparență are forma unor plăci tectonice care se mișcă lent de-a lungul și de-a latul memoriei.

169.1. Am doisprezece ani. Părinții mei dau o petrecere în cinstea mea, sînt fericiți cum nu i-am mai văzut vreodată. Fericirea lor, ca o furtună iscată din senin, îmi accelerează bătăile inimii. Inima îmi sare afară din piept, plutește cîteva clipe în aer și aterizează pe masă. Mama o curăță de pielițe și o spală de sînge. Tata o așază apoi pe grătarul încins, alături de alte bucăți de carne.

169.2. Am doisprezece ani. Părinții mei mi-au hotărît soarta. Trebuie să plec de acasă pentru a merge la oraș, la o școală mai bună. Sînt doar un copil, n-ar trebui să plec de acasă, dar îmi merge mintea, nu știu să iau decît premiul întîi, așa am fost învățat. Părinții mei se mîndresc cu mintea mea, uite ce cap are, spun ei. Mă dau afară din casă doar pentru a se alege ceva de capul meu. Dar de sufletul meu ce se va alege? Dar de sufletul meu de ce trebuie să se aleagă praful atît de devreme? Și cît mi-aș fi dorit să-mi fi mers nu capul, ci inima, și cît mi-aș fi dorit să-mi fi mers nu mintea, ci sufletul.

169.3. Am doisprezece ani. Trăiesc printre străini împreună cu sora mea. Acum locuim la o bătrînă care ne ține flămînzi, o senzație cu totul nouă pentru mine, căci mie niciodată nu mi-a fost foame pînă acum. Sora mea încearcă să îmi fie mamă și tată, dar nu reușește, e doar cu doi ani mai mare decît mine. Mă uit la ea și, deși o iubesc, nu pot să îi spun nici mamă, nici tată. Pot să îi spun doar că mi-e foame. Pot să îi spun doar că mi-e dor de mama și tata.

169.4. Am doisprezece ani. Duc deja în mine, cu mine, o rană deschisă, o rană deschisă non-stop, ca un supermarket de cartier în care intră și iese oricine, la orice oră. Comunic cu lumea doar prin rana asta deschisă.

169.5. Am doisprezece ani. E toamnă. Sora mea m-a părăsit și ea, a plecat într-o tabără agricolă, la cules de mere. Am rămas complet singur. Bătrîna a pus un lacăt pe telefonul cu disc, l-a încuiat într-o cameră și a plecat, naiba știe unde. De cîte ori aud telefonul sunînd (și, cînd sună, sună înfundat de parcă ar fi acoperit cu o pătură sau cu o pernă), mă lipesc de ușa camerei și plîng. De vocea părinților mei mă despart o ușă încuiată și un lacăt.

169.6. Am doisprezece ani. Visez că mi-e dor de părinții mei. Mă trezesc, mă ridic din pat și mă duc la fereastră. Strada este vag luminată, întunericul nopții îmi intră

în ochi, visul n-a fost doar un vis. Mi-e dor de ei și treaz, nu doar în vis. Tremur ca o păpușă dezarticulată, privesc luna și plîng. Apoi se întîmplă că luna coboară și ajunge în dreptul ferestrei mele, nu e mai mare decît o pastilă aurie, deschid fereastra, apuc luna cu două degete, o vîr în gură și o înghit cu puțină apă. Mă culc la loc, cu luna topindu-mi-se în stomac. Visez că mă învîrt în jurul pămîntului. Singurătatea ca un satelit natural al pămîntului. Cînd trec în zbor pe deasupra casei părinților mei, fac ochii mari, și ce păcat că părinții mei dorm cu ferestrele închise.

169.7. Am doisprezece ani. Rana mea deschisă are acum o soră bună. Ceva s-a spart azi în mine. Eram la ora de sport, alergam, cînd, deodată, am simțit o durere ascuțită în partea dreaptă. Mi-a fost rușine să îi spun profesorului că mă doare burta, așa că am continuat să alerg. Alergam de mîncam pămîntul, perfect conștient de durerea mea, perfect conștient că ceva crăpase în mine. Cu o zi în urmă fusesem în vizită la niște rude îndepărtate, la socrii vărului meu Tiberiu, și ei m-au îndopat cu mîncare, mi-au dat și prăjituri, am mîncat multe prăjituri, nu erau la fel de bune ca ale mamei, dar le-am mîncat cu o poftă cumplită, cu poftă și disperare, cu aceeași disperare cu care strîngi tare la piept pe cineva atunci cînd ți-e foarte dor de cu totul altcineva. Acum aștept să vină Salvarea, să mă ducă la spital.

169.8. Am doisprezece ani. Bătrîna la care stau în gazdă s-a întors acasă, naiba știe pe unde fusese plecată, nici n-am întrebat-o, i-am spus doar că mă simt foarte rău și să facă bine să le telefoneze părinților mei. Bătrîna a descuiat nenorocita aia de cameră, de a cărei ușă m-am tot lipit în zilele din urmă și am plîns, a naibii zgripțuroaică, o uram din tot sufletul, chiar dacă sufletul meu începuse de-acum să se usuce, și parcă ce o costa dacă n-ar fi închis telefonul în camera aia, mi l-ar fi putut lăsa încuiat, nu i-aș fi mîncat lacătul.

Am vorbit cu mama în seara asta, cu vreo oră înainte de sosirea Salvării. N-am putut să ajung la telefon pe picioarele mele, vărul meu Tiberiu, la ai cărui socri fusesem în vizită cu o zi în urmă, m-a luat în brațe și m-a dus la telefon, mă simțeam al naibii de rău, dar vocea mamei m-a făcut să plutesc de fericire. Pînă să vină Salvarea am tot plutit prin casă, chircit de durere.

169.9. Am doisprezece ani. Sînt internat într-un spital, aștept să fiu operat de peritonită. O asistentă m-a luat de mînă și mi-a spus să o urmez. M-a închis într-o debara. Am stat cîteva minute într-o beznă perfectă, apoi ușa s-a deschis puțin și din întunericul în care mă aflam am văzut-o pe mama, își vîrîse capul printr-o ușă întredeschisă care dădea în secția unde eram internat. N-avea voie să intre, n-am

avut voie să mă apropii și să o ating, era interzis. Eu o priveam prin ușa mea întredeschisă, ea mă privea prin ușa ei. Pînă să mă dea afară din casă, puteam să o ating. Acum eram despărțiți de un culoar de trecere și de două uși. Mama îmi zîmbea, dar eu știam că, la adăpostul acelui zîmbet, ea plînge în hohote.

169.10. Am doisprezece ani. Mă bucur că sînt bolnav. Cînd ești bolnav, îți vezi mai des părinții. Astăzi am văzut-o prin două uși întredeschise pe mama, era frumoasă și zîmbea, eu mă aflam scufundat pe jumătate în întunericul unei debarale unde mă ascunsese o asistentă. Mama mi se părea ireală, nu-mi venea să cred că era chiar ea, arăta cumva ciudat, n-o mai văzusem de vreo cîteva săptămîni. Era la fel de tînără și frumoasă, dar ceva era schimbat în înfățișarea ei. Persoanele pe care le iubești trebuie să le vezi zilnic, altfel își schimbă chipul și tu ajungi să te uiți ciudat la ele, dar și ele se uită ciudat la tine, căci și tu, în calitate de persoană iubită a lor, ți-ai schimbat chipul. E o adevărată nenorocire cu schimbarea asta la față, dar așa se întîmplă: oamenii se schimbă la față în absența celor pe care îi iubesc. Iar iubirea de la distanță ajunge să nu mai fie iubire, ci o simplă amintire a ei.

169.11. Am doisprezece ani. Inimă nu mai am, iar de sufletul meu s-a ales praful, și praful sufletului meu s-a ridicat la cer, ca un nor, și norul ăsta, care odinioară îmi

pulsa în piept, s-o fi înhăitat acum cu alți nori și bîntuie aiurea pe sus, pe cînd eu am rămas aici, jos, mai jos decît am fost vreodată.

169.12. Am doisprezece ani. Tristețea mi-a intrat pe sub piele, o simt cum se mișcă de colo pînă colo ca o cîrtiță săpînd galerii în mine, corpul meu e plin de goluri în care mă ascund de mine însumi.

169. 13. Am doisprezece ani. Sînt fericit. N-am fost niciodată mai fericit ca acum. Sînt fericit pentru că am rîie. Nu știu de unde am luat rîia, dar important e că am luat-o. Doamna și domnul Andrei, la care stau acum în gazdă, m-au trimis acasă, la părinții mei, ca să nu le dau rîie și copiilor lor. Doamna și domnul Andrei au trei copii. M-am întors acasă ca un învingător. E minunat să ai rîie. Cînd ai rîie, îți vezi părinții. Mi-aș fi dorit să am rîie toată viața și să nu mai plec niciodată de acasă. Cînd m-am vindecat, părinții mei m-au trimis din nou la școală. E cumplit să fii alungat de acasă doar pentru că te-ai vindecat de rîie.

169.14. Am doisprezece ani. Dorm cu gura deschisă din cauza deviației mele de sept, din cauza deviației mele de septembrie. Mama se apropie de patul meu și îmi scoate din gură limba franceză. Tata se apropie și el și îmi scoate din gură limba rusă. Un bărbat înalt vine la mine, șchiopătînd, și îmi vîră în gură limba

germană (în locul francezei). O balerină vine la mine pe vîrfuri și îmi vîră în gură limba engleză (în locul rusei). Așa îmi trebuie dacă dorm cu gura deschisă, așa îmi trebuie dacă am deviație de sept și de septembrie. Bine măcar că nimeni nu s-a atins de limba mea maternă.

169.15. Am doisprezece ani. Cînd mi-e foarte dor de mama, îmi scot limba din gură și mi-o pipăi. Îmi ating limba, atît de maternă, ca și cum aș mîngîia-o pe mama pe obraz.

169.16. Am doisprezece ani. Dorul de părinți mi se amestecă cu furia. Îi iubesc și îi urăsc în același timp. Binele pe care mi l-au vrut ei, dîndu-mă la școală, departe de casă, e răul cumplit pe care îl simt acum în stomac. Cînd am plecat de acasă, sufletul mi-a căzut din inimă în stomac, acidul gastric mi-a perforat sufletul, acum umblu de ici, colo, cu sufletul găurit, privesc lumea prin gaura din suflet ca printr-un vizor suspendat în aer, un vizor orfan de ușă, la fel cum și eu sînt orfan de părinții mei, ambii în viață, îi urăsc pentru că mi-au mutilat sufletul, îi iubesc pentru că nu mi-au vrut decît binele, e dat naibii și binele ăsta, îți fac unii cîte un bine, uneori, de te nenorocesc pe viață. Sînt aproape treizeci de ani de cînd tot am doisprezece ani. Sînt un bărbat de patruzeci de ani, care coboară, zilnic, vreo treizeci de ani în trecut, încercînd să rezolve ceva, dar în trecut se întîmplă atîtea și atîtea lucruri

îngrozitoare, căci nici cu știința din viitor, din viitorul care este chiar acest prezent, nu le poți face față. Trecutul e un cancer care se multiplică cu repeziciune, aș zice.

170. SE POATE TĂCEA DINTR-O DEMNITATE INSTINCTUALĂ

Studiul despre tăcerea apașilor *„To Give up on Words“. Silence in Western Apache Culture* al antropologului american Keith H. Basso are un motto simplu și adînc: „Nu este adevărat că un om care tace nu spune nimic“. Citatul îi aparține unui anonim, deși la fel de bine i-ar fi putut aparține lui Wittgenstein, John Cage sau Mahākāśyapa. Da, nu este adevărat că un om care tace nu spune nimic, după cum nu este adevărat nici că un om care vorbește spune întotdeauna ceva. A vorbi nu este totuna cu a spune.

Apașii au o puternică înclinație spre păstrarea tăcerii, afirmă Basso, citînd, fără să îi dea numele, dintr-un scriitor care spusese despre apași că au „o sălbatică neîncredere în actul vorbirii, exceptînd cazul cînd este absolut necesar“. În literatura populară, această neîncredere în actul vorbirii este asociată cu cauze precum „demnitatea instinctuală“, „limbajul secătuit“ sau „lipsa de căldură personală“ ale indienilor, despre care Basso afirmă însă că sînt, în mod vizibil, eronate și derutante, și că antropologii

profesioniști au făcut cîteva încercări de a le corecta.

Studiul lui Basso investighează anumite aspecte ale tăcerii în cultura apașilor: cum se face că unul sau mai mulți membri ai unei comunități ajung să își reprime cuvintele pentru lungi perioade de timp și cum se face că actele de tăcere sînt încurajate printre apași. Un factor important în decizia apașilor de a vorbi sau de a tăcea – afirmă Basso – pare să fie întotdeauna natura relației cu ceilalți.

170.1. Întîlnirea cu străinii
(nda dòhwáá ittsééda)

Întîlnirile cu străinii sînt învăluite în tăcere. *Nda* e cel pe care nu l-ai văzut niciodată. Nu știi cine este, nu știi de unde este. *Nda* e și cel pe care îl știi doar din vedere. Știi de unde e, știi, poate, cine este, dar niciodată nu ai vorbit cu el. *Nda* mai sînt și indivizii care trăiesc la graniță, în zonele limitrofe rezervațiilor de apași. *Nda* este separat de tine de o anumită distanță socială. Cînd întîlnești un *nda* pentru prima oară, e potrivit să îți înfrînezi vorbele. Pe un *nda* îl poți întîlni la tîrguri sau la un rodeo. Nimeni nu te obligă să vorbești cu un străin cu care se întîmplă să te întîlnești într-o aglomerație mare de oameni, dar ce faci cînd întîlnești un *nda* într-un cerc restrîns? Același lucru: păstrezi tăcerea. Păstrezi tăcerea pînă cînd

tăcerea se topește de la sine și vorbele încep să curgă ca apa dintr-un ghețar așezat în bătaia soarelui.

Următoarea întîmplare, în care sînt implicați doi străini care s-au nimerit într-o echipă de patru persoane, servește de bun exemplu. Sursa mea, membru al acestei echipe, și-a amintit următorul episod:

„Odată, am fost cu A, B și X la Gleason Flat, lucrînd la vite. Acel bărbat, X, era din East Fork (o comunitate la aproape 40 de mile de Cibecue), de unde era soția lui B. Dar el nu se știa cu A, neștiindu-se cu el dinainte, presupun. În prima zi, am lucrat cu X. Noaptea, cînd am campat, eu și X am stat de vorbă cu B, dar X și A nu și-au spus nici un cuvînt. Același lucru s-a întîmplat a doua zi. Și apoi a treia zi. În a patra noapte, stăteam cu toții în jurul focului. X și A încă nu vorbeau unul cu celălalt. Apoi A a spus: «Ei bine, știu că e un străin aici lîngă mine, dar l-am urmărit și știu că e un tip OK». După asta, X și A au vorbit o grămadă. Acești doi bărbați nu se cunoșteau, așa că au luat-o ușor la început.“

Așa cum dă de înțeles această întîmplare, apașii, spune Basso, nu se simt obligați să le facă cunoștință persoanelor care nu se cunosc, deoarece se presupune că, în cele din urmă, necunoscuții vor începe să vorbească unii cu alții. Străinii care se lansează rapid într-o conversație, afirmă Basso, sînt adesea priviți cu

suspiciune.

170.2. A face curte *(líígoláá)*

Ca tînăr apaș, poți curta o fată fie la un rodeo, fie la un priveghi, fie la o ceremonie. O poți curta la orice oră din zi și din noapte. Sînteți doi și nimeni nu vă va privi cu neîncredere dacă vă veți ține de mînă, cu condiția ca mîinile unuia să nu vorbească cu ale celuilalt. Neîncrederea voastră în cuvinte devine încă și mai pronunțată atunci cînd rămîneți singuri. Plimbările vă sînt învăluite în tăcere.

Potrivit lui Basso, apașii care tocmai au început să se curteze asociază tăcerea cu o intensă timiditate *(łsté)* și cu un sentiment de acută conștiință de sine *(dàyéézí),* care, susțin ei, provine din lipsa de familiaritate a unuia față de celălalt. Mai precis, îndrăgostiții *(zéédе)* se plîng că nu știu ce să facă unul în prezența celuilalt, se plîng de teama că orice ar spune, indiferent de cît de bine s-ar fi gîndit înainte, va suna prost. Dar tăcerea sună întotdeauna bine. Tăcerea ca pregătire pentru cuvintele din viitor.

Iată ce povestește un tînăr în vîrstă de 17 ani:

„Este dificil să vorbești, la început, cu persoana iubită. Ea nu te cunoaște și nu știe ce să spună. La fel e și față de ea. Nu știi cum să-i vorbești deocamdată, așa că devii foarte timid. Asta te face, uneori, să nu spui nimic. Așa că doar vă plimbați

împreună și nu vorbiți. La început, e mai bine așa. Apoi, după un timp, cînd ajungi să-l cunoști pe celălalt, nu mai ești timid și poți vorbi foarte bine.“

Dar timpul trece și, după cîteva luni de legătură stabilă, *zéédе* vor începe să aibă lungi conversații. Gheața tăcerii s-a topit la focul iubirii, și cuvintele susură ca un izvor de apă eliberat din chingile de cristal ale înghețului.

Ca tînăr apaș, trebuie să ai o bună înțelegere a prejudecăților cărora tinerele fete le-au căzut pradă. Ele au fost informate din timp de către mamele lor că tăcerea, atunci cînd ți se face curte, este un semn al modestiei, că dorința de a vorbi trădează experiențe anterioare cu bărbați, că despre o fată care vorbește de la primele întîlniri se crede că este dornică de a se angaja într-o relație sexuală.

170.3. Întîlnirea cu copiii întorși acasă *(čogoše nakáii)*

Părinții așteaptă sosirea autobuzelor. E mult timp de cînd nu și-au mai văzut copiii, care, iată, coboară din autobuze. Copiii își caută părinții cu privirea în mulțime. De-ndată ce i-au ochit, se duc la ei, dar nu spun nimic. Părinții rămîn, și ei, tăcuți. Pe drumul de întoarcere spre casă, minutele trec unul după altul, și tăcerea rămîne intactă. Copilul tace, părinții tac. *Čogoše nakáii* e așa cum trebuie să fie. În

cele din urmă, după vreun sfert de oră, copilul este cel care sparge tăcerea, dar fără să o facă țăndări. Părinții îl ascultă cu luare aminte, dar ei nu spun mai nimic. Scenariul continuă la fel și după ce copiii și părinții au ajuns acasă, în intimitatea căminului. Trece o zi, mai trece una și încă una, pînă cînd părinții se hotărăsc în cele din urmă să se angajeze într-o discuție cu copilul, care – ce bucurie! – li s-a întors acasă de la studii.

Basso explică:

„Tăcerea părinților în timpul și după reîntîlnirea cu copiii poate avea ca explicație posibilitatea ca aceștia din urmă să fi fost afectați negativ de experiența de a fi departe de casă. Cea mai puternică este teama că, urmare a expunerii prelungite la valorile și atitudinile anglo-saxone, copiii și-ar putea privi părinții ca pe niște persoane ignorante, demodate și care nu mai sînt demne de respect.“

170.4. A fi agresat *(șìlditéé)*

Cineva este foarte supărat. Nu este supărat pe tine, dar tocmai se întîmplă ca tu să te afli în raza de acțiune a furiei lui. Furia lui, îndreptată spre altcineva, te atinge și pe tine. Te trezești deodată insultat și agresat. Invectivele te lovesc cu forță, ca o furtună pe care nu tu ai iscat-o.

Poți fi agresat în locurile de dans ceremonial și la tîrgurile comerciale, înăuntrul și în afara corturilor sau a

caselor, cînd mergi la cules, la vînătoare sau doar la cumpărături, adică în orice loc unde indivizii își pot pierde controlul, dezlănțuindu-se verbal asupra persoanelor din preajmă

Tu ești apaș și te abții de la vorbă. Nu reacționezi în nici un fel. Tăcerea este scutul tău. Tu ai credința că indivizii care se înfurie *(haškéé)* sînt irațional sau nebuni *(bìnéłdíí).* Cei care se înfurie devin orbi la ceea ce spun sau fac și își pierd orice interes pentru consecințele acțiunilor lor, tu asta crezi. Tu știi că înfuriații sînt cuprinși de nebunie. E dificil să te-nțelegi cu ei.

Apașii se bazează pe ipoteza că persoanele cuprinse de furie sînt, temporar, nebune și e dificil să te înțelegi cu ele. Există credința larg răspîndită că încercările de a le calma vor duce la intensificarea mîniei și, prin urmare, la creșterea șanselor de violență fizică. Strategia potrivită atunci cînd ești agresat este aceea de a nu face nimic, de a evita orice acțiune care ar atrage atenția asupra ta. Atîta timp cît vorbirea obține doar contrariul, folosirea tăcerii este puternic încurajată.

170.5. A fi cu persoane care sînt supărate *(nde dòbilgòzóóda bigáá)*

Se poate întîmpla la biserică sau la piață. Se poate întîmpla în orice loc public.

Cînd se întîmplă să te afli în preajma unei persoane atinse de tristețe, căreia nu cu mult timp în urmă i-a murit cineva drag, trebuie să știi să taci.

Conversațiile cu persoanele atinse de tristețe, care tocmai încearcă să iasă la suprafață din adîncul întunecat al doliului, trebuie reduse la minimum. Există trei motive pentru care apașii își reprimă vorbirea cînd se află lîngă cineva care este trist.

1) Persoanele care sînt triste sînt atît de împovărate de durere, încît vorbirea presupune o cantitate considerabilă de efort fizic. Este o dovadă de gentilețe să nu încerci să le antrenezi într-o conversație.

2) În situații de genul acesta, comunicarea verbală nu este necesară. Toată lumea este familiarizată cu ceea ce s-a întîmplat și a vorbi despre asta, chiar și din compasiune, n-ar face decît să le redeștepte durerea resimțită. Din politețe, această situație trebuie evitată.

3) A treia explicație este originată în credința că durerea intensă, la fel ca furia, produce schimbări în personalitatea individului. Este foarte probabil ca o persoană atinsă de durere să fie tulburată și instabilă.

170.6. A fi cu cineva pentru care se cîntă
(ndebìdádìstááha bigáá)

Se cîntă pentru cineva care suferă.

Cîntecul purificator al vraciului nu trebuie să se amestece cu vorbele celor care asistă la ritualul de vindecare.

Ndebìdádìstááha bigáá are loc în contextul ritualurilor de vindecare. Aceste evenimente încep noaptea devreme și se încheie puțin înainte de zorii dimineții următoare. Înainte de începerea ritualului de vindecare, toate persoanele de față au voie să vorbească liber cu pacientul. Conversația se întrerupe atunci cînd pacientul este informat că ceremonialul este pe cale să înceapă și încetează total cînd vraciul își începe incantațiile. Din acest moment, este nepotrivit să se vorbească cu pacientul.

171. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI REFACE UN ÎNTREG DIN CIOBURI

A sparge tăcerea.
Break the silence.
Das Schweigen brechen.
Briser le silence.

Limbajul ne indică cu precizie materialul din care e făcută tăcerea.

Da, tăcerea se poate sparge, la fel ca un pahar de cristal, la fel ca o amforă grecească, la fel ca o farfurie de Horezu, la fel ca un castron de lemn, la fel ca un idol de Cucuteni, la fel ca vasele comunicante din sticlă colorată prin care tăcerea circulă în voie.

Tăcerea e paharul de cristal care îți scapă din mînă precum cuvintele care, fără voia ta, îți ies din gură, spărgînd tăcerea.

Tăcerea e amfora grecească pe care o duci cu greutate pe umărul stîng sau pe cel drept, simți din plin greutatea tăcerii care îți apasă umerii, căci tăcerea e mai grea decît toate cuvintele din lume.

Tăcerea e o farfurie de Horezu, cuvintele reprimate sînt adînc încrustate

în carnea ei argiloasă. Îți sorbi supa din adîncul farfuriei, la fel cum tăcerea soarbe cuvintele, fără să le oglindească.

Tăcerea e un idol care ține un deget la gură. Mii de ani, idolul a zăcut în pămînt și din tăcerea lui au crescut copaci și plante, lanuri de grîu și flori.

Tăcerea e mecanismul de vase comunicante prin care chiar tăcerea curge. Tăcerea curgînd prin ea însăși.

Cînd tăcerea se sparge, cineva se grăbește să măture cioburile și să le arunce la gunoi, însă noi sîntem cei ce strîngem cioburile și le lipim la loc, reconstituind tăcerea.

172. SE POATE TĂCEA ÎN CĂUTAREA ADEVĂRULUI ULTIM

În lucrarea sa de filozofia limbajului *Peopled Silence* (Malta University Publishers Ltd, 1995), Peter Serracino Inglott îi aduce împreună, la masa tăcerii, la masa unei tăceri primordiale, desigur, pe Heraclit, Parmenide și Buddha. Ni-i putem imagina pe cei trei așezați chiar în jurul Mesei Tăcerii a lui Brâncuși, însă imaginația noastră ar face bine să nu îi pună să vorbească între ei. Buddha, cel mai probabil, ar refuza, în imaginația noastră, să vorbească. El ar alege Calea de Mijloc, însă Parmenide și Heraclit, dacă ar vorbi, sigur s-ar certa unul cu celălalt. Parmenide ar spune că adevărata existență este și trebuie să fie eternă și neschimbătoare, așa cum este Ființa însăși, în timp ce Heraclit i-ar replica cu năduf că principiul ultim al realității este reprezentat de schimbare și impermanență. Buddha i-ar asculta cu atenție pe cei doi pătimași presocratici și ar zîmbi. Limbajul, iată, i-a împins pe Parmenide și Heraclit în capcana dualității. În lucrarea *Peopled Silence (Tăcerea populată),* Inglott susține că

limbajul ne leagă de necesitatea de a face distincții, chiar dacă scopul nostru este tocmai acela de a nega că există vreo distincție. De-ndată ce încercăm să exprimăm unitatea, cădem în contradicție. Prin urmare, afirmă el, adevărul ultim nu poate fi exprimat prin mijloace lingvistice. De aceea, certîndu-se cu Parmenide, Heraclit greșește. De aceea, certîndu-se cu Heraclit, Parmenide greșește. De aceea, tăcînd, Buddha zîmbește.

Limbajul, susține Inglott, este ceea ce i s-a întîmplat tăcerii atunci cînd oamenii au venit să o umple. Parmenide a umplut tăcerea cu Ființă. Heraclit a umplut tăcerea cu focul veșnic viu al impermanenței. Buddha a umplut tăcerea cu tăcere, căci, afirmă Inglott, religiile Orientului Îndepărtat sînt religii ale tăcerii. Limbajul a irumpt din tăcerea primordială, care reprezintă sfera mai înaltă a divinului și eternului, se spune în *Tăcerea populată.*

În *Kaccayanagotta Sutta,* Buddha vorbește despre aceleași două căi, pe care, la fel ca Parmenide, le reduce la punctele de vedere că „totul există“ și că „nimic nu există“. Totuși, spre deosebire de Parmenide, sfatul lui este de a nu alege nici una dintre aceste două căi, căci ambele sînt extreme, iar Calea de Mijloc budistă înseamnă a le evita, în egală măsură, pe amîndouă. Dar ce este Calea de Mijloc? Inglott susține că, deoarece

cuvintele ne induc în eroare atunci cînd vine vorba despre a descrie realitatea ultimă, Calea de Mijloc a lui Buddha este apropiată de afirmația lui Wittgenstein că „despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă“. Exact asta se întîmplă în *Vimalakirti Nirdesa Sutra,* un text aparținînd tradiției Mahayana și datînd de la începutul primului secol. Cînd i s-a cerut să comenteze despre realitatea ultimă, Vimalakirti, protagonistul sutrei, nu oferă nici un răspuns, iar tăcerea lui este recunoscută ca fiind cea mai înaltă expresie a adevărului ultim. Însă nici Heraclit, nici Parmenide nu au fost în stare, în ultimă instanță, să ofere un unic și consistent punct de vedere asupra realității. Tăcerea lui Vimalakirti și surîsul lui Mahākāśyapa nu sînt puncte de vedere mai puțin adînci asupra realității. Non-dualitatea, susține, pe filieră budistă, Inglott, nu poate fi exprimată lingvistic și orice experiență a adevărului ultim va fi în mod inextricabil legată de o experiență a „tăcerii primordiale“.

În sutrele timpurii ale budismului Pāli, cum este *Kaccayanagotta Sutta,* apare că Buddha a recomandat Calea de Mijloc doar în scopuri practice, pentru atingerea nirvanei. Aceste sutre sugerează că dacă cineva vrea să găsească pacea nirvanei nu trebuie să își facă probleme din cauza absenței unui răspuns la întrebările metafizice, cum ar fi aceea dacă universul

este etern sau nu, dacă sinele este nemuritor sau dacă trupul și sufletul sînt unul și același lucru. S-ar putea adăuga la această listă întrebările ridicate de Heraclit și Parmenide dacă ființa este absolută sau dacă schimbarea este reală. A insista să găsești un răspuns la aceste întrebări înainte de a porni pe calea care duce către curmarea suferinței ar fi ca și cum un soldat, rănit fiind de o săgeată, ar insista să afle cine a tras în el și de la ce distanță înainte de a îndepărta săgeata din corp. Buddha nu este interesat de speculația teoretică, susține Inglott, și asta pentru că aceasta nu promovează eliberarea de suferință. Spre deosebire de Parmenide, Buddha credea că alegerea uneia dintre aceste două extreme, a existenței sau a non-existenței, ne va pune pe un drum greșit. Prima duce la eternalism, cealaltă la nihilism. Calea de Mijloc este descrisă, așadar, ca o absență a punctelor de vedere. Calea de Mijloc este atunci cînd nu alegi adevărul nici uneia dintre cele două propoziții contrare. Calea de Mijloc înseamnă să nu aderi la nici un punct de vedere.

Autorii Mahayana de mai tîrziu au afirmat despre Calea de Mijloc nu doar că duce la eliberare, la eliberarea de suferință, ci și că ea se referă la adevărul ultim însuși. În capitolul 9 din *Vimalakirti Nirdesa Sutra* se pune întrebarea „Cum se poate atinge experiența non-dualității?“, la

care răspund cîțiva *bodhisattva:*

– Nobile domn, producerea și distrugerea sînt două, dar ceea ce nu este produs nu poate fi distrus, spune Dharmavikurvana.

– Eu și cu mine sîntem doi. Dacă nu există nici o prezumție a vreunui sine, nu va exista nici posesivitate. Așadar, absența prezumției sinelui este intrarea în non-dualitate, spune Srigandha.

– Lumina și întunericul sînt dualiste, dar absența atît a luminii, cît și a întunericului reprezintă non-dualitatea, spune Candrottara.

– Este dualist să detești lumea și să te bucuri de eliberare, dar nici să nu detești lumea, nici să nu te bucuri de eliberare reprezintă non-dualitatea. De ce? Eliberarea poate fi găsită acolo unde există sclavie, dar acolo unde, în cele din urmă, nu există nici un fel de sclavie, unde să existe nevoia de eliberare? spune Ratnamudrahasta.

– A ști să nu înveți pe nimeni, a nu exprima nimic, a nu spune nimic, a nu explica nimic, a nu anunța nimic, a nu arăta nimic – aceasta este intrarea în non-dualitate, spune Mañjuśrī.

Scena este pregătită pentru răspunsul final: o tăcere perfectă, care, ni se spune, este expresia supremă a non-dualității, în care nu există cuvinte, silabe, sunete, gînduri.

173. SE POATE TĂCEA ÎN TIMP CE ÎȚI ASCULȚI SENTINȚA DE CONDAMNARE LA MOARTE

Nu știu cum e să ți se citească o sentință de condamnare la moarte și, dacă mă întrebați, nici nu vreau să știu. Singura sentință la moarte de care sînt perfect conștient și pe care mi-am citit-o singur, chiar de mai multe ori, este propriul certificat de naștere, al cărui cod numeric personal începe cu acest grup de trei cifre: „173“.

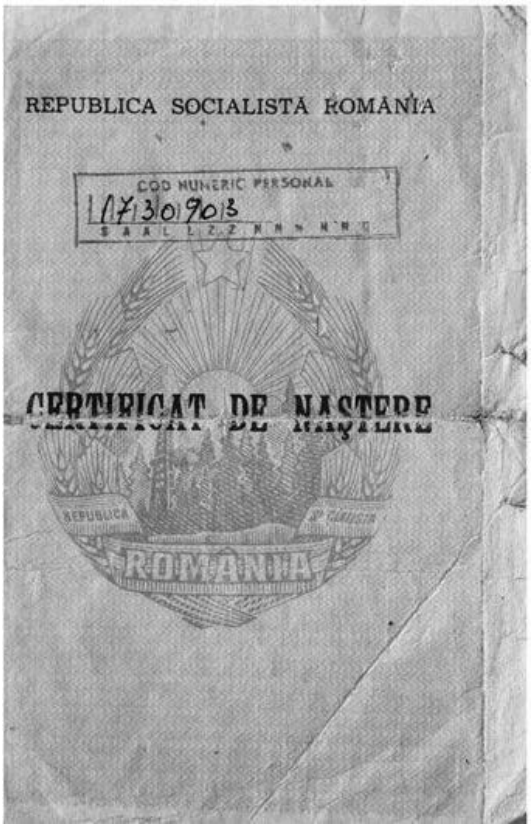
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

COD NUMERIC PERSONAL

1 1 7 3 0 9 0 1 3

S A A L I Z Z N N N N N N

CERTIFICAT DE NAȘTERE

REPUBLICA

ROMÂNIA

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Teoria tăcerii are o istorie zbuciumată. Totul a început pe 19 martie 2008, cînd am scris cîteva rînduri într-un document Word, pe care l-am salvat în computer cu denumirea *173 de feluri de a tacea.doc.* Documentul încă există. Ar fi putut, la fel de bine, să nu mai existe și să se piardă, laolaltă cu alte sute de documente și mii de fotografii, atunci cînd, un an mai tîrziu, s-a petrecut *dezastrul.* Un dezastru despre care voi povesti ceva mai jos. *173 de feluri de a tacea.doc* are o singură pagină în care am scris doar cîteva cuvinte, dispuse pe șase rînduri:

173 de feluri de a tăcea
În cîte feluri poate tăcea un om
Saliva Înghițitorului de Flăcări
Cum își prepară cafeaua Înghițitorul de Flăcări
O zi din viața Înghițitorului de Foc
Noaptea.

Pe Înghițitorul de Flăcări/Foc (rîndurile 3-5), care trebuie să fi fost vreo rudă mai mult sau mai puțin apropiată a Îmblînzitorului de Cafele, despre care scrisesem[2] deja cu doi ani înainte, l-am abandonat. Probabil că avusesem în cap o

idee de poem despre un posibil înghițitor de flăcări, poate chiar despre Înghițitorul de Flăcări în persoană, însă ideea s-a evaporat între timp, iar flăcările s-au stins. Totuși, există în *Teoria tăcerii* o mică poveste despre un înghițitor de flăcări (în textul intitulat „Se poate tăcea la modul incandescent“), dar bănuiesc că este vorba despre o cu totul altă persoană decît cea pe care o avusesem în minte în primăvara anului 2008. De altfel, înghițitorul de flăcări care și-a făcut loc printre paginile acestei cărți înghite becuri cu incandescență, nu flăcări. Cît despre ce a vrut să spună poetul *(sic!)* prin *noaptea* de pe rîndul 6, trebuie să recunosc că nu mai știu ce a vrut să spună, asta în cazul în care a dorit vreodată să spună ceva.

Despre tăcere și tăceri mai scrisesem și înainte de 2008, dar fără să am ca punct de plecare vreun principiu ordonator sau, ca să mă exprim astfel, vreo interogație fundaționistă, adică metafizică. Prin 2000-2001, am scris un poem despre tăcere, pe care l-am publicat, în 2002, în volumul *Iubitafizica,* și a fost pentru prima dată cînd am încercat să sistematizez tăcerile pe care le întîlnisem prin cărți, filme sau prin viață. Cînd, în acea zi a anului 2008, m-am întrebat în cîte feluri se poate tăcea, e posibil să fi avut în minte și aceste antecendente poetice ale mele, doar că, de data asta, premisa presupunea cu totul alte răspunsuri. Din acea zi am început să

inventez și să descopăr tot felul de moduri de a tăcea. Pe la mijlocul anului 2009, cînd s-a petrecut *dezastrul,* aveam în computer un document Word cu peste două sute cincizeci de moduri de a tăcea. Unele erau poetice, altele doar absurde, dar existau și tăceri care puteau fi puse în relație cu diverse interogații care țin de domeniul filozofiei neortodoxe a limbajului.

Dezastrul s-a întîmplat pe la mijlocul lui 2009. Mă aflam la birou, în redacția revistei *Academia Cațavencu,* unde, de vreo treisprezece ani, lucram ca redactor, cînd *hard disk*-ul computerului meu a crăpat subit. Avusesem o atît de mare încredere în MacBook-ul negru, cu procesor Intel Core 2 Duo, pentru care plătisem, în 2007, o mică avere, încît nici o clipă nu mi-a trecut prin cap că ar trebui să îmi pun datele din computer (documente, fotografii, muzici etc.) la adăpostul unui *backup.* Cu excepția cîtorva puține lucruri, pe care mi le salvasem pe niște CD-uri și DVD-uri, printre care și documentul *173 de feluri de a tacea.doc,* am pierdut tot. Am pierdut toate fotografiile, în jur de zece mii, pe care le-am făcut, în toamna lui 2008, în Hong Kong și China, unde fusesem cu o bursă, am pierdut diverse alte imagini și texte, dar cel mai mult m-a durut pierderea cărții cu tăceri. Se adunaseră atîtea tăceri în acel document Word, la care scrisesem mai bine de un an de zile, încît ajunsesem

să cred că ele se vor putea închega într-o carte. Toate încercările de a recupera datele au fost sortite eșecului. Poetul Florin Iaru, supranumit, în redacția *Academiei Cațavencu,* Zeul Calculatoarelor, a fost primul care a încercat să rezolve problema, însă problema era mult prea gravă pentru a putea fi rezolvată de un poet, fie el și zeu. Impresionați de trista mea poveste, mulți prieteni de-ai mei s-au oferit să mă ajute. *Hard disk*-ul a călătorit în Ungaria, la Budapesta, *via* Vasile Leac, a călătorit apoi în Germania, la Berlin, *via* Ernest Wichner, însă nici una dintre firmele de *data recovery* la care a ajuns nu a putut face absolut nimic. Totuși, n-am aruncat *hard disk*-ul, l-am păstrat așa cum păstrezi în casă o urnă în care se află cenușa unei persoane dragi.

Cu timpul, m-am resemnat în privința recuperării datelor, dar nu m-am resemnat în privința tăcerilor. S-a întîmplat să găsesc într-un caiet vreo patruzeci de enunțuri, și am regretat atunci că renunțasem la obiceiul de odinioară de a scrie mai întîi pe foi sau în caiete. Memoria mea, destul de proastă, nu m-a ajutat nicidecum să fac reconstituirea tăcerilor pierdute. Totuși, aveam ca punct de repornire patruzeci de tăceri. În anii următori am mai lucrat din cînd în cînd la colecția de tăceri, dar fără să mai fiu convins că ele vor mai putea deveni, într-o bună zi, o carte. Însă, pe la începutul

anului 2013, ajunsesem la o sută treizeci și șapte de moduri de a tăcea. Cîtorva dintre aceste enunțuri le-am găsit loc în romanul *Oase migratoare* (Nemira, 2011), dar mai mult de atît nu intenționam să fac cu ele.

Aproape că abandonasem proiectul unei cărți cu și despre tăceri, cînd, în primăvara lui 2013, am primit un telefon de la Mario de Mezzo, care mi-a spus că un bun prieten al lui, Bogdan Dumitru, ar vrea să mă cunoască. Nu auzisem pînă atunci de Bogdan Dumitru, deși, probabil, ar fi trebuit, căci Bogdan este unul dintre cei care au creat antivirusul Bitdefender, un produs de succes, sută la sută românesc, folosit acum în întreaga lume de peste cinci sute de milioane de utilizatori. Cîteva zile mai tîrziu, am primit un mesaj de la Bogdan, care mi-a spus că ar vrea să îmi prezinte o idee care poate schimba, în bine, soarta României. Mă știa de la radio, unde făceam o emisiune mai degrabă aberantă. Inițial, am crezut că este o farsă pusă la cale de vreunul dintre ascultătorii mei inteligenți. M-am întîlnit cu Bogdan într-un local din Cotroceni. Nu a fost vorba despre nici o farsă: Bogdan avea, într-adevăr, o idee de schimbare în bine a României, dar despre asta n-am să vorbesc acum și aici. Pe lîngă subiectul principal al discuției, am vorbit și despre altele. Din vorbă în vorbă, am ajuns să îi povestesc despre experiența mea cu acel *hard disk*. El însuși IT-ist (dar și

matematician și muzician), Bogdan mi-a spus că are mulți prieteni care ar putea încerca să îmi recupereze datele. Nu mi-am făcut mari speranțe, era mai prudent așa. Am stabilit că ne vom întîlni să îi dau *hard disk*-ul. Ne-am întîlnit, i l-am dat și, la scurt timp, Bogdan m-a sunat și mi-a spus că datele au fost recuperate. Am trăit un moment de fericire vecină cu extazul. Mi-am urlat bucuria prin casă. Cînd mi-a înmînat *device*-ul pe care îmi pusese datele recuperate, mi s-a părut că tocmai intrasem în posesia Sfîntului Graal. Am ajuns acasă într-o stare de febrilitate. Am conectat *device*-ul la computer și am început să îmi caut trecutul, unul nu foarte îndepărtat, prin acele foldere. Însă extazul inițial s-a preschimbat rapid în dezolare: datele recuperate de Bogdan nu erau datele pe care le pierdusem. Din greșeală, îi dădusem un alt *hard disk*, unul perfect funcțional, de unde și rapiditatea cu care problema a fost rezolvată. Problemele inexistente se rezolvă mult mai repede decît celelalte. Cînd am realizat confuzia pe care o făcusem, l-am sunat și i-am dat vestea. Apoi ne-am întîlnit și i-am dat adevăratul *hard disk*, cel doldora de tăceri. Primele încercări de recuperare a datelor au fost un eșec. Totuși, la un moment dat, Bogdan mi-a spus că a cunoscut un tip dat naibii, pe nume Igor, ucrainean, care are o firmă de IT în București, pe strada Mătăsari, și care i-a dat asigurări că poate

rezolva problema. *Dacă nu rezolvă Igor, atunci nimeni n-o mai rezolvă,* mi-a spus Bogdan, iar eu l-am crezut, și am făcut foarte bine că l-am crezut. Asta se întîmpla în vara lui 2013, cînd, pentru prima oară, am început să sper că îmi voi recupera tăcerile. Din acel moment, am reluat, frenetic, lucrul la *Teoria tăcerii,* căci, între timp, găsisem acest titlu și mi se părea unul bun. Cînd și cînd, îl mai întrebam pe Bogdan dacă mai are vești de la Igor și, în general, veștile erau bune. *Igor mi-a spus că a recuperat un sfert din date. Igor mi-a spus că a recuperat jumătate din date.* Ultimele vești au fost că Igor recuperase vreo 70% din datele de pe *hard disk*. Apoi, Igor a dispărut, cu tot cu *hard disk*-ul meu, însă pe mine deja nu mă mai interesau prea mult acele date. Datorită lui Bogdan mă reapucasem de scris și, între timp, regîndisem din temelii întreaga structură a cărții. I-am și spus să nu își mai bată capul: Igor își făcuse datoria, Igor avea tot dreptul să iasă din scenă, cu *hard disk*-ul meu vîrît adînc într-un buzunar secret. E posibil, mi-a trecut prin cap apoi, ca Igor nici să nu fi existat, ci să fi fost doar un personaj pe care Bogdan l-a inventat pentru a mă îndemna să scriu această carte.

I.T.
ianuarie 2015

[2] *Manualul Îmblînzitorului de Cafele,* scrisă în 2006, publicată în 2013, la Herg Benet.

MULȚUMIRI

Eugen Ciurtin, Cristian Crisbășan, Bogdan Dumitru,
Vlad Eftenie, Bogdan Grigore, Florin Iaru,
Cristian Iftode, Dan Stanciu,
Cristina Șoiman, Alexandru Voicescu

INDICE[*3]

Abaris Hiperboreanul 194
ABBA 107
Albinoni, Tomaso 107
Alekhine, Alexander 99
Alexandra, Feodorovna,
soția țarului Nicolae al II-lea 164-165
Alexandrian, Sarane 77-78
Anand, Viswanathan 101-102
Ariosto, Ludovico 252
Aristotel 57-58, 121, 122, 232
Armstrong, Louis 256
Augustin, Sf. 93
Austin, J.L. 13, 18, 162, 166

Bach, J.S. 70, 107-108
Bacon, Roger 231
Barber, Samuel 108
Basso, Keith H. 18, 268-270, 272
Beethoven, Ludwig van 108, 150
Benda, Jan Jiří 107
Benoîst, Luc 116
Benveniste, Émile 226
Bias din Priene 181
Bonardel, Françoise 72
Brahms, Johannes 108
Brauner, Victor 41, 129
Brâncuși, Constantin 278
Brown, Penelope 150
Buddha 115-116, 278-280
Burton, Gary 257
Buzzati, Dino 144, 197

Cage, John 18, 72, 91, 235, 268
Candrottara, bodhisattva 281
Capablanca, José Raúl 99
Caravaggio 251

Cardano, Fazio 77
Cardano, Girolamo 77-79
Cardinale, Claudia 55
Careri, Enrico 150
Carrière, Jean-Claude 246
Ceaikovski, P.I. 108
Chah, Ajahn 250
Char, René 212
Charles, D. 72
Chilon Lacedemonianul 181
Chopin, Frédéric 107
Ciurtin, Eugen 148
Coșeriu, Eugeniu 236
Cresus, rege al Lydiei 181-184
Crini, Eht Tigur 244
Cyrus, rege al Persiei 183-184

Dante Alighieri 251
Davidson, Donald 13, 18, 162
Dawkins, Richard 237
Descartes, René 162
Dharmavikurvana, bodhisattva 281
Dostoievski, Feodor 236, 241
Drot, Jean-Marie 99
Duchamp, Marcel 99-100
Dumnezeu 7, 31, 35, 64, 65, 67, 80,
104, 129, 224, 254

Ecaterina din Alexandria 251
Empedocle 229
Enescu, George 108
Eno, Brian 72
Esop 190

Fedru 257
Ferrari, Gaudenzio 251
Fischer, Bobby 101
Flamel, Nicolas 187
Foley, William 150
Frege, Gottlob 13, 18, 126, 162, 163-164
Fuller, Richard Buckminster 88

Gellius, Aulus 229
Gogol, N.V. 123-125, 241

Gong, Heshag 158-159

Harms, Daniil 241
Harris, Ellen T. 150
Hartmann, Franz 187
Harvey, William 253
Haüy, René Just 219
Haydn, Joseph 150
Händel, G.F. 150
Hegel, G.W.F. 63
Heidegger, Martin 96
Heraclit 278-280
Hesse, Hermann 107
Hippasos din Metapont 231
Homer 223, 251
Hölderlin 218

Inglott, Peter Serracino 18, 278-280
Isocrate 230
Iusupov, Felix 164

Jung, C.G. 116

Kant, Immanuel 63, 67, 162
Kasparov, Gary 100
Kerényi, C. 116
Kleobulos din Lindos 181
Kodály, Zoltán 108
Kramnik, Vladimir 101
Kripke, Saul 13

Lagerfeld, Karl 48
Lebra, Takie 149-153
Leibniz, G.W. 104, 162
Leonardo 251
Leopardi, Giacomo 162, 204
Levinson, Stephen 150
Locke, John 93

Mahākāśyapa 115, 251, 268, 279
Mahler, Gustav 107
Maiorescu, Titu 171
Mallinger, Jean 190
Mann, Thomas 218
Mantegna, Andrea 252
Mañjuśrī, bodhisattva 281

Martinich, A.P. 166
Michelangelo 251
Morris, Michael 164
Mozart, W.A. 107-108, 150
Mundhausen, Alexander 89
Murakami, Haruki 197

Nakamura, Hikaru 100-101
Naum, Gellu 154
Novalis 72

Paganini, Niccolò 221
Paoli, Letizia 247-248
Paracelsus 93, 186-187, 199
Parmenide 231, 242, 278-280
Pavić, Milorad 74
Periandros din Corint 181
Petrarca, Francesco 252
Pitagora 190, 194, 229-232, 247-248
Pitrè, Giuseppe 248
Pittacos din Lesbos 181
Plath, Sylvia 217
Platon 57, 93
Plotin 204
Plutarh 181, 184, 190
Porphyrios 162, 204
Prochnik, George 250
Puccini, Giacomo 55

Rafael 252
Rahmaninov, Serghei 108
Random, Michel 216
Rasputin, Grigori 164-165
Ratnamudrahasta, bodhisattva 281
Rilke, Rainer Maria 218
Russell, Bertrand 13, 18, 162, 164-165

Salinger, J.D. 258-259
Sannazzaro, Jacopo 252
Santinelli, Francesco Maria 215
Satie, Erik 221
Scaligero, Giulio Cesare 78
Scarlatti, Domenico 108
Schleiden, Matthias Jakob 219

Schwann, Theodor 219
Sclavis, Louis 256
Shadoka 95
Sibelius, Jean 108
Solomon, regele 246
Solon 181-184
Srigandha, bodhisattva 281
Stebel, Christian 107
Stobaios 181
Strawson, P.F. 13, 18, 162

Șostakovici, Dmitri 107

Tartaglia, Nicolo 78
Thales din Milet 181
Tițian 252
Tolstoi, Lev 241
Topalov, Veselin 101
Tugendhat, Ernst 58

Vico, Giambattista 236
Virchow, Rudolf 219
Virgiliu 251
Vivaldi, Antonio 108

Weeramantry, Sunil 100
Wittgenstein, Ludwig 13, 18, 21, 162, 163, 227, 268, 279
Wolf, Ursula 58

Zi, Lao 9, 132, 158
Zarathustra 62

[3*] Numărul paginilor se referă la ediția tipărită a cărții și la ediția digitală în format PDF.

Table of Contents

PRIMA INTRODUCERE 6
A DOUA INTRODUCERE 9
A TREIA INTRODUCERE 11
1. SE POATE TĂCEA DIN NAȘTERE 16
2. SE POATE TĂCEA ÎN FEL ȘI CHIP 18
3. SE POATE TĂCEA NEÎNTREBAT 20
4. SE POATE TĂCEA SPĂRGÎND LEMNE DE FOC 22
5. SE POATE TĂCEA CU GURA PLINĂ DE CREIERUL UNUI IEPURE FĂRĂ AMINTIRI 23
6. SE POATE TĂCEA ÎN TRECERE 24
7. SE POATE TĂCEA, LA OBIECT, UN SINGUR LUCRU 26
8. SE POATE TĂCEA ÎN CEL MAI DE DORIT FEL 28
9. SE POATE TĂCEA FĂRĂ NICI UN TEMEI 29
10. SE POATE TĂCEA ÎN DRACI, SE PARE 30
11. SE POATE TĂCEA CÎND ORICE ALTCEVA ESTE PIERDUT 31
12. SE POATE TĂCEA ÎN INTERIORUL UNEI SURDITĂȚI MATERNE 32
13. SE POATE TĂCEA ÎMPOTRIVA GLORIEI LUI DUMNEZEU 33
14. SE POATE TĂCEA CĂRÎND UN NOR ÎN SPATE 34
15. SE POATE TĂCEA PE FUGĂ 36
16. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM LE-AI FACE O REVERENȚĂ UNOR CUVINTE DIN VIITOR 37
17. SE POATE TĂCEA CU GENUNCHIUL STÎNG ÎN FLĂCĂRI 38

18. SE POATE TĂCEA CU O BUCATĂ DIN URECHEA DREAPTĂ ÎNFUNDATĂ ÎN NAS 39
19. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI VORBI ÎNTR-O LIMBĂ MOARTĂ 41
20. SE POATE TĂCEA LA LUNĂ 42
21. SE POATE TĂCEA ALĂTURI DE UN NOU-NĂSCUT GĂLĂGIOS 43
22. SE POATE TĂCEA FĂRĂ RISCUL DE A AMESTECA CIFRELE CU NUMERELE 44
23. SE POATE TĂCEA ÎN SPASME 45
24. SE POATE TĂCEA PE BUZA PRĂPASTIEI 46
25. SE POATE TĂCEA CA DIN GURĂ DE ȘARPE 47
26. SE POATE TĂCEA PRIVIND O GĂINĂ ÎN OCHI 48
27. SE POATE TĂCEA DINTR-O FOTOGRAFIE VECHE 49
28. SE POATE TĂCEA LA MODUL PROVERBIAL 52
29. SE POATE TĂCEA FLUTURÎNDU-ȚI BRAȚELE PE LÎNGĂ UN FLUTURE DE LUT 54
30. SE POATE TĂCEA IEPUREȘTE 57
31. SE POATE TĂCEA CU GURA PLINĂ DE PEȘTI 59
32. SE POATE TĂCEA CU LIMBA INCENDIATĂ DE CUVÎNTUL FOC 60
33. SE POATE TĂCEA CU FRUNTEA SPRIJINITĂ DE UN MUNTE DE AER 63
34. SE POATE TĂCEA CU O MONEDĂ VECHE PE GURĂ 64
35. SE POATE TĂCEA TOT CE E OMENEȘTE POSIBIL 66
36. SE POATE TĂCEA ÎN DODII 67
37. SE POATE TĂCEA ÎN COADĂ DE PEȘTE 68
38. SE POATE TĂCEA ULTIMATIV 70

39. SE POATE TĂCEA CU PICIOARELE ÎNFIPTE ADÎNC ÎN CENTRUL LUMII 71
40. SE POATE TĂCEA DIN PRIVIRI 72
41. SE POATE TĂCEA CONTRA VÎNTULUI 74
42. SE POATE TĂCEA STRÎNGÎND UN NOR LA PIEPT 75
43. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM I-AM (RE)DA CUVÎNTUL NATURII 76
44. SE POATE TĂCEA PENTRU A ÎNCERCA SĂ TE MAI NAȘTI O DATĂ 78
45. SE POATE TĂCEA ÎN CEA MAI MARE GRABĂ 81
46. SE POATE TĂCEA CU O PIATRĂ PREȚIOASĂ SUB LIMBĂ 82
47. SE POATE TĂCEA LA MODUL ȘTIINȚIFIC 85
48. SE POATE TĂCEA CU LIMBA COBORÎTĂ ÎN BERNĂ 87
49. SE POATE TĂCEA EXPERIMENTAL 89
50. SE POATE TĂCEA TANGENȚIAL 90
51. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O LIMBĂ MOARTĂ DE SOMN 91
52. SE POATE TĂCEA LA MODUL ANARHIC 92
53. SE POATE TĂCEA EFEMERALIZÎND 96
54. SE POATE TĂCEA MINIMALIST 98
55. SE POATE TĂCEA PE MAI MULTE FRECVENȚE 99
56. SE POATE TĂCEA ÎN COR 100
57. SE POATE TĂCEA DEMONSTRATIV 102
58. SE POATE TĂCEA PRECIPITAT 103
59. SE POATE TĂCEA (CEVA ANUME) TIMP DE NOUĂ LUNI 105

60. SE POATE TĂCEA DOAR DACĂ SE POATE VORBI 106
61. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI TESTA REZISTENȚA LA INEXPRIMABIL ȘI NEANT A UNOR OBIECTE IMPULSIVE ALE GÎNDIRII 107
62. SE POATE TĂCEA ÎN DOI PERI 108
63. SE POATE TĂCEA LA MODUL RĂSTIT 109
64. SE POATE TĂCEA CU OCHII-N ȘAIZECI ȘI PATRU 110
65. SE POATE TĂCEA LA MODUL IMPERFECT 117
66. SE POATE TĂCEA PREVENTIV 118
67. SE POATE TĂCEA RETROACTIV 119
68. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM TE-AI REVOLTA ÎMPOTRIVA CUVÎNTULUI 120
69. SE POT TRECE SUB TĂCERE DIVERSE DETALII BIOGRAFICE, CUM AR FI VÎRSTA 124
70. SE POATE TĂCEA CU LOCVACITATE 126
71. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI VORBI O LIMBĂ NECUNOSCUTĂ 128
72. SE POATE TĂCEA ȚINÎND ÎN MÎNĂ O FLOARE SAU UN SPIC DE GRÎU 130
73. SE POATE TĂCEA LA MODUL SOLUBIL 132
74. SE POATE TĂCEA DANSÎND ÎN JURUL TĂU 133
75. SE POATE TĂCEA ACCIDENTAL 135
76. SE POATE TĂCEA FĂCÎND ECHILIBRISTICĂ PE LINIA ORIZONTULUI 136
77. SE POATE TĂCEA LA MODUL ESENȚIAL 139
78. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM TĂCEREA AR FI UN TIC VERBAL 140
79. SE POATE TĂCEA APELÎND LA DECORPORALIZARE 144

80. SE POATE TĂCEA CU PIEPTUL DEZGOLIT 146
81. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI PORNI ÎN CĂUTAREA UNEI COMORI 147
82. SE POATE TĂCEA INTUITIV 148
83. SE POATE TĂCEA CU ACTE ÎN REGULĂ 149
84. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI ÎNVESTI CU SENS UN SPAȚIU GOL 150
85. SE POATE TĂCEA LA MODUL ATRĂGĂTOR 152
86. SE POATE TĂCEA MUT DE UIMIRE (PENTRU CĂ TOCMAI ASIȘTI LA NAȘTEREA UNUI MIRACOL) 154
87. SE POATE TĂCEA ÎNCHIZÎNDU-TE ÎN TINE CU MAI MULTE LACĂTE 156
88. SE POATE TĂCEA AUTOMAT 158
89. SE POATE TĂCEA LA INTERSECȚIA A DOUĂ STRIGĂTE 159
90. SE POATE TĂCEA CU FAȚA LA SOARE. DAR CINE SĂ VADĂ UMBRA PE CARE TĂCEREA O LASĂ ÎN URMĂ?! 161
91. SE POATE TĂCEA RESPECTÎND ÎNTRU TOTUL LEGILE NESCRISE ALE CORECTITUDINII POLITICE 163
92. SE POATE TĂCEA ÎN TREI: SILENCE À TROIS 165
93. SE POATE TĂCEA ÎN ȘAPTE TREPTE ȘI NOUĂ PAȘI 168
94. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI ÎNNODA VENELE 169
95. SE POATE TĂCEA INSTANTANEU, CA ȘI CUM S-AR STINGE LUMINA ÎNTR-O CAMERĂ 170
96. SE POATE TĂCEA CU MĂSURĂ 171

97. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM CUVINTELE ȘI-AR FACE HARAKIRI CU LIMBA METAMORFOZATĂ ÎN SPADĂ 172
98. SE POATE TĂCEA ERUPTIV, DAR CE ESTE TĂCEREA ERUPTIVĂ? 178
99. SE POATE TĂCEA AXIOMATIC 179
100. SE POATE TĂCEA ÎNCĂLCÎND TOATE LEGILE COMUNICĂRII ÎN VIGOARE 180
101. SE POATE TĂCEA CU O DINAMITĂ SUB LIMBĂ 181
102. SE POATE TĂCEA LA O ZI DE SĂRBĂTOARE 183
103. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI TRAGE OBLOANELE PESTE SUFLUL UNUI STRIGĂT 185
104. CÎND LIMBAJUL ÎȘI ÎNGHITE LIMBA, TĂCEREA INTRĂ ÎN ACȚIUNE 187
105. SE POATE TĂCEA ÎN ACORD CU TEORIILE FILOZOFIEI LIMBAJULUI 189
106. SE POATE TĂCEA CU O PĂLĂRIE DE PAI PE CAP ȘI CU NIȘTE HAINE VECHI PE TINE 197
107. SE POATE TĂCEA ÎN AȘTEPTAREA UNUI CUVÎNT MESIANIC 198
108. UNEI BEȚII DE CUVINTE I SE POATE CONTRAPUNE O BEȚIE DE TĂCERI 202
109. DACĂ, AȘA CUM SE SPUNE, TOTUL A FOST SPUS, ÎN MOD SIGUR NU TOTUL A FOST TĂCUT. ÎN CEEA CE PRIVEȘTE TĂCEREA, NOI, OAMENII, MAI AVEM MULTE DE FĂCUT. 204
110. SE POATE TĂCEA REDUCÎND CUVINTELE LA TĂCERE 206
111. SE POATE TĂCEA PE MAI MULTE VOCI 207
112. SE POATE TĂCEA ÎMPOTRIVA CURENTULUI 209

113. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI ÎNOTA ÎNTR-O APĂ FOARTE ADÎNCĂ 210
114. SE POATE TĂCEA CA LA CARTE 211
115. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN VIS POPULAT CU OAMENI CARE VORBESC ÎNTRUNA 212
116. SE POATE TĂCEA AȘTEPTÎND SĂ FII FERICIT 213
117. A FI TĂCUT ȘI A FI LINIȘTIT 219
118. ÎȚI POȚI ÎNCHIDE GURA CA ȘI CUM ȚI-AI DESCHIDE O MINĂ DE AUR 220
119. SE POATE TĂCEA CERVICAL ȘI PRELUNG 223
120. SE POATE TĂCEA DIN NEÎNCREDERE ÎN PROPRIILE CUVINTE 225
121. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN ALT CORP (TĂCEREA E DE ABUR) 226
122. SE POATE TĂCEA PRINTRE RÎNDURI 228
123. SE POATE TĂCEA CU MASCA CELUI MAI TĂCUT OM DIN LUME PE FAȚĂ 231
124. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI LUA O REVANȘĂ ÎN FAȚA TUTUROR VORBELOR FĂRĂ ROST PE CARE LE-AI ARTICULAT VREODATĂ 232
125. SE POATE TĂCEA PRINTRE DINȚI 233
126. SE POATE TĂCEA CU DISPERAREA REFUZULUI ULTIMATIV 234
127. SE POATE TĂCEA ÎN FAȚA UNEI PAGINI ALBE 235
128. SE POATE TĂCEA ÎN FAȚA UNUI VIS CARE TE VIZITEAZĂ LA RĂSTIMPURI 237
129. SE POATE TĂCEA TOT CEEA CE, DACĂ AR FI SPUS, N-AR FOLOSI NIMĂNUI 238

130. SE POATE TĂCEA CU ORA PENTRU CEI MULT PREA OCUPAȚI CA SĂ SE MAI POATĂ OPRI DIN VORBIT 239
131. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AI FACE DIN TĂCERE UN ADĂPOST PENTRU GÎNDURI 240
132. SE POATE TĂCEA LA MODUL INCANDESCENT 241
133. SE POATE TĂCEA ÎN BARBĂ 242
134. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI INTRA ÎN POSESIA UNEI MOȘTENIRI DE FAMILIE 244
135. SE POATE TĂCEA PE CEAS (I) 246
136. SE POATE TĂCEA CU INSTRUMENTELE ȘLEFUITORULUI DE CURAJ 248
137. DAR CE ESTE SARAMURA TĂCERII? 249
138. SE POATE TĂCEA ÎN DIALECT 250
139. SE POATE TĂCEA ÎNTR-UN ACT DE ORBIRE VOLUNTARĂ A VORBIRII 252
140. CÎND SE LASĂ NOAPTEA PESTE CERUL GURII, TĂCEREA ȘI POEZIA SE TREZESC LA VIAȚĂ 255
141. SE POATE TĂCEA ÎN CADRUL UNOR PROCESE DE CRISTALIZARE A SUNETELOR CARE CORESPUND CUVINTELOR TRECUTE SUB TĂCERE 257
142. SE POATE TĂCEA PE NOTE 259
143. SE POATE TĂCEA LA MODUL ZGOMOTOS 260
144. SE POATE TĂCEA LA COLȚ DE STRADĂ 261
145. SE POATE TĂCEA FĂRĂ MILĂ 263
146. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O ÎNCERCARE TEMERARĂ DE A DIZOLVA SPAȚIUL ȘI TIMPUL 264

147. SE POATE TĂCEA PUBLIC O DURERE PRIVATĂ 265
148. SE POATE TĂCEA OSTENSIV 266
149. SE POATE TĂCEA LA ORDINUL MAESTRULUI SPIRITUAL 268
150. SE POATE TĂCEA CU AJUTORUL UNUI LICHID MIRACULOS 273
151. SE POATE RUPE TĂCEREA FĂRĂ UN CUVÎNT 275
152. SE POATE TĂCEA ÎNTR-O CAMERĂ ANECOICĂ 276
153. SĂ NU UITĂM CĂ ZEII FOLOSEAU LIMBA MUTĂ 278
154. SE POATE TĂCEA CU LIMBA ÎMPIETRITĂ DE UNDA UNUI ȘOC 280
155. SE POATE TĂCEA PE CEAS (II) 281
156. SE POATE TĂCEA CU DOI OCHI DE STICLĂ ÎN GURĂ 282
157. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM ȚI-AR PARALIZA LIMBA 285
158. SE POATE TĂCEA DE DRAGUL UNUI MORT 288
159. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI PUNE NIȘTE CUVINTE LA PĂSTRARE 289
160. TĂCEREA IZVORĂȘTE DIN GRUMAZUL UNEI OI 290
161. SE POATE TĂCEA PENTRU A-ȚI RECĂPĂTA LIBERTATEA 293
162. SE POATE TĂCEA ÎN STIL ITALIAN 295
163. SE POATE TĂCEA ÎN AȘA FEL ÎNCÎT SĂ NU DERANJEZI ZGOMOTELE CARE TE DERANJEAZĂ 299

164. SE POATE TĂCEA CU GURA ÎNCADRATĂ DE RAMA UNUI TABLOU DE SECOL XV-XVI 300
165. SE POATE TĂCEA CU SÎNGE RECE 302
166. SE POATE TĂCEA PE LITERE 306
167. SE POATE TĂCEA LA MODUL VINOVAT 309
168. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI INTRA PE O UȘĂ SECRETĂ 313
169. SE POATE TĂCEA CU PRIVIREA ARUNCATĂ ÎN PRĂPASTIA PROPRIULUI TRECUT 314
170. SE POATE TĂCEA DINTR-O DEMNITATE INSTINCTUALĂ 323
171. SE POATE TĂCEA CA ȘI CUM AI REFACE UN ÎNTREG DIN CIOBURI 332
172. SE POATE TĂCEA ÎN CĂUTAREA ADEVĂRULUI ULTIM 334
173. SE POATE TĂCEA ÎN TIMP CE ÎȚI ASCULȚI SENTINȚA DE CONDAMNARE LA MOARTE 339
CUVÎNT DE ÎNCHEIERE 341
MULȚUMIRI 349
INDICE 350